

KOMMENTOIJEN SUHTAUTUMINEN BLOGIEN LUKIJAPAIKKOIHIN

Pro gradu -tutkielma
Salla Salokanto
Helsingin yliopisto
Suomen kielen, suomalais-
ugrilaisten ja pohjoismaisten
kielten ja kirjallisuuksien laitos
Tammikuu 2017

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Salokanto, Salla			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kommentojien suhtautuminen blogien lukijapaikkoihin			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year 8.1.2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 96	
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tässä tutkielmassa tarkastellaan blogikirjoitusten lukijapaikkoja ja kommentojien suhtautumista niihin. Lukijapaikka on tekstiin rajautuva vastaanottajan tila, jota rajaavat tekstin vastaanottajaan suuntautuvat oletukset. Tutkielman aineistona on 12 blogikirjoitusta kommentteineen. Kuusi tekstiä on peräisin yksityishenkilön kirjoittamasta opetusalan blogista ja kuusi institutionaalisesta opetusalan blogista. Tutkielmassa tarkastellaan, millaisia lukijapaikkoja näiden kahden blogin blogikirjoituksiin hahmottuu. Lukijapaikka on monitasoinen käsite, ja sitä tarkastellaan muun muassa blogikirjoitusten esisopimusten, tekstiin muotoutuvien sisä- ja ulkoryhmien, puhuttelujen sekä direktiivien kautta. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, kuinka blogikirjoitusten kommentteissa suhtaudutaan pohjatekstin lukijapaikkojen rajauksiin: Millaisiin lukijapaikkojen rajauksiin otetaan kantaa? Millaisin keinoin? Tutkielmassa kommentit on jaoteltu kolmeen kategoriaan: 1) Kommentissa tuetaan tekstin lukijapaikkojen rajauksia 2) Kommentissa kyseenalaistetaan jokin pohjatekstiin hahmottuva lukijapaikka 3) Kommentissa ei oteta kantaa tekstin lukijapaikkoihin. Tämän jaottelun pohjalta tarkastellaan eri kategorioille tyypillisiä kielenpiirteitä sekä sitä, millaiset lukijapaikan rajaukset kirvoittavat kunkin kategorian kommentteja. Keskeisiksi tarkastelun kohteiksi nousevat evaluointi, suhtautumisen ja kohteliaisuuden keinot, persoonailmausten vaihtelu, oman kokemuksen käyttäminen argumenttina sekä moniäänisyyteen suuntautumisen tavat eli dialoginen laajentaminen tai supistaminen. Tutkielmassa osoitetaan, että eri kategorioiden kommentteissa käytössä ovat osin erilaiset kielelliset keinot. Lisäksi havaitaan, että blogikirjoituksen lukijapaikan rajauksen tavat vaikuttavat siihen, millaista kommentointia kirjoitus verkossa kirvoittaa. Ristiriitaisia, tiukkaan rajattuja tai kielteiseksi hahmottuvia lukijapaikkaa kyseenalaistetaan aineistossa eniten. Löyhärajaisia tai neutraaleja lukijapaikkoja ja blogikirjoituksessa ylläpidettyä etäkohteliaisuutta taas seuraa objektiivisuuteen pyrkivä kommentointi. Sen sijaan blogikirjoituksen aiheella ei tässä aineistossa ole yhtä havaittavaa vaikutusta siihen, millaisia kommentteja tekstit saavat.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords SF-teoria, suhtautumisen teoria, suhtautuminen, evaluointi, blogi, verkkoteksti, kommentointi, lukijapaikka, implisiittinen lukija, yleisö, kohdentaminen			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Aineisto	3
3 Blogi vuorovaikutteisena tekstilajina	7
3.1 Blogien tekstilajipiirteitä	8
3.2 Blogikirjoitusten ja -kommenttien monet kontekstit	11
3.3 Blogit ja kommenttiketjut argumentaation kanavina	13
4 Suhtautumisen teoriasta	14
4.1 Systemis-funktionaalinen kielikäsitys ja kielen interpersoonainen funktio ..	14
4.2 Suhtautumisen teoria	16
4.2.1 Sitoutumisen systeemi ja oletettu lukija	17
4.2.2 Asennoitumisen ja intensiteetin ilmaisemisen systeemit	22
5 Lukijapaikka ja sen rajautuminen tekstissä	23
5.1 Lukijapaikan käsite	24
5.2 Yleisö, tyyli ja esisopimukset argumentaation ja retoriikan näkökulmasta	28
5.2.1 Yleisö retoriikassa	28
5.2.2 Esisopimukset	31
5.3 Sisä- ja ulkoryhmiin kategorisointi	35
5.4 Puhuttelut	39
5.5 Direktiivit	40
5.6 Lukijapaikka tämän tutkielman analyysissä	43
6 Kommentoijien suhtautuminen blogitekstien lukijapaikkoihin	47
6.1 Kommentissa tuetaan tekstin lukijapaikkojen rajauksia	49
6.1.1 Kommentissa tuetaan useampaa kuin yhtä tekstin lukijapaikoista	53
6.1.2 Yhteenveto kategorian 1 kielellisistä keinoista	59
6.1.3 Millaisia lukijapaikkoja tuetaan?	61
6.2 Kommentissa kyseenalaistetaan jokin pohjatekstiin avautuva lukijapaikka ...	61

6.2.1 Esisopimusten kyseenalaistaminen.....	62
6.2.2 Oma kokemus argumenttina ja sen esittämisen kielelliset keinot	65
6.2.3 Yhteenveto lukijapaikan kiistämisen keskeisistä kielellisistä keinoista ...	72
6.2.4 Millaisia lukijapaikkoja kyseenalaistetaan?.....	73
6.3 Kommentissa ei oteta kantaa pohjatekstin lukijapaikkoihin	77
6.3.1 Dialoginen laajentaminen kysymysten kautta	80
6.3.2 Yhteenveto kategorian 3 kielellisistä keinoista	82
6.3.3 Mitä tekstejä kommentoidaan ottamatta kantaa lukijapaikkaan?	84
6.4 Lukijapaikkojen rajaukset jatkokeskustelussa.....	86
7 Pohdinta.....	89
AINEISTOLÄHTEET	93
LÄHTEET	93

1 Johdanto

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen tekstianalyysin keinoin opetusalaa käsitteleviin blogikirjoituksiin muotoutuvia lukijapaikkoja ja sitä, kuinka ne vaikuttavat tekstin vastaanottoon. Aluksi tarkastelen, millaisista elementeistä blogikirjoitusten lukijapaikat rakentuvat. Tämän jälkeen pohdin, miten blogikirjoituksia kommentoivat lukijat suhtautuvat erilaisiin lukijapaikkoihin ja miten lukijapaikat vaikuttavat tekstin saamiin kommentteihin. Jotta tämä olisi mahdollista, tarkastelen ensi alkuun blogikirjoituksia ja niiden kommentteja yleisemmin verkkoympäristössä laajasti tunnistettavina tekstilajeina.

Lukijapaikalla tarkoitan tässä tutkielmassa tekstin vastaanottajalle varattua tilaa. Teksteihin konstruoiduu vastaanottajan positio, joka rajautuu vastaanottajaan suunnattujen oletusten mukaan. Vastaanottajalta voidaan olettaa esimerkiksi tiettyä näkökulmaa, orientaatiota, osaamista tai ominaisuuksia. Kun tekstistä tehdään koherentteja tulkintoja, nämä oletukset muodostavat myös vastaanottajalle johdonmukaisesti tietynlaisen paikan. Lukijapaikan rajaukset konkretisoituvat kielellisten valintojen kautta. (Jaakola, Töyry, Helle & Onikki-Rantajääskö 2014: 641–643). Tekstin kielelliset valinnat rajaavat vastaanottajajoukkoa tai -joukkoja yleensä aina jotenkin: jos esimerkiksi tekstissä käytetään yksityiskohtaista ammattikieltä, on selvää, että lukijapaikka rajautuu kattamaan tämän kielen taitavat. Lukijapaikkaa määrittävät monentasoiset seikat: käsite muistuttaakin sateenvarjoa, jonka alle niputtuvat esimerkiksi yleisöön, vastaanottajalta odotettuihin tietoihin ja asenteisiin ja lukijan suoraan puhutteluun liittyviä ilmiöitä. Näitä tarkastellaan tarkemmin luvussa viisi.

Lukijapaikan käsitettä tarkastellaan tämän tutkielman analyysissä rajatusti sen todellisen vastaanoton kautta. Tässä tutkielmassa lukijapaikkoja tarkastellaan siitä näkökulmasta, millaisia erilaisia suhtautumisia kommentoijilla on blogitekstien lukijapaikkoihin sekä millaisin tavoin he ilmaisevat suhtautumisensa kommentteissaan. Tarkastelen myös soveltuvien osin, miten lukijapaikkaan suhtautuminen vaikuttaa kommenttiketjun rakentumiseen ja keskustelun kulkuun. Tutkielman aineistossa vastaanottajat tulkitsevat tekstien lukijapaikkoja ja tarkastelevat omaa suhdettaan niihin aivan säännöllisesti. Kommenteissa otetaan usein kantaa lukijapaikkojen rajauksiin, ja niitä voidaan tukea tai kyseenalaistaa omasta näkökulmasta. Tässä tutkielmassa podin, millaisia lukijapaikan rajauksia kommentoijat kyseenalaistavat ja millaisia he tukevat. Pohdin myös, millä kielellisillä keinoilla nämä suhtautumiset on kommentteissa tuotu esiin.

Lukijapaikkojen hahmottumisen prosessi nojaa kirjoittajan tausta-ajatuksiin yleisöstään eikä välttämättä ole täysin tietoista. Tämän vuoksi en lopulta nähnyt tarpeelliseksi esimerkiksi haastatella kirjoittajia, vaan nojaudun analyysissäni tekstien sisältöön. Tässä metodini on tekstintutkimukselle tyypillinen lähiluku. Suomenkielisten aineistojen lukijapaikkoja ei ole tutkittu kielitieteellisestä näkökulmasta paljoakaan, joten haen tausta-ajatuksia lukijapaikoista monialaisesti.

Analyysissäni keskityn diskurssianalyysille tyypillisesti autenttiseen verkkoaineistoon, blogikirjoituksiin kommenttiketjuineen. Pohdin, kuinka vastaanottajat ovat hahmottuviin lukijapaikkoihin suhtautuneet: Hyväksytäänkö tarjottu lukijapaikka, eli tunnustetaanko lukijapaikan kuvaaman vastaanottajatyypin olemassaolo tai samastutaanko siihen? Vai kyseenalaistetaanko lukijapaikkoja tai asetutaanko niitä vastaan? Tarkastelen suhtautumista ilmentäviä kielellisiä keinoja muun muassa J.R. Martinin ja P.R.R. Whiten (2005) suhtautumisen teoriaa ja uuden retoriikan vastaanoton ja kohdennuksen ajatuksia vasten.

Analyysissä kiinnitän huomiota myös siihen, millaisiin lukijapaikkoihin tyypillisimmin samastutaan, millaisista kommentoijat ulkoistavat itsensä ja mitä tapahtuu, jos vastaanottaja liitetään jonkin ominaisuuden perusteella lukijapaikkaan, johon hän ei tunne kuuluvansa. Tarkastelen analyysissä diskurssianalyysille tyypillisesti (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999: 234, 236) sitä, kuinka kommentoijat ovat hahmottaneet lukijapaikkojen rajaukset todellisissa, toteutuneissa kielenkäytön tilanteissa. Lukijapaikka nousee siis tässä tutkielmassa tarkasteluun sen vastaanoton ja kommentoijien reaktioiden kautta.

Tutkielmassa esiintyvät säännöllisesti termit *blogi* ja *blogikirjoitus*. Näiden välistä eroa ei arkikielessä aina tiedosteta, mutta tässä tekstissä noudatetaan johdonmukaisesti muun muassa Kimmo Svinhufvudin (2013) määrittelemää jaottelua. Sen mukaan ”sana *blogi* viittaa siis kokonaisuuteen, koko julkaisuun. Yksittäinen, blogissa ilmestynyt kirjoitus taas on *blogikirjoitus* – – ” (mts. 202). *Kirjoittajalla* viitataan siten blogikirjoituksen kirjoittajaan, *julkaisijalla* blogia julkaisevaan tahoon tai yhteisöön. Julkaisija voi toki olla yksityishenkilö ja bloginsa yksinomainen kirjoittaja, mutta ei aina: osa tutkielman aineistosta on esimerkiksi kerätty Opetushallituksen blogista, jonka kohdalla erottelu on ilmeinen ja tarpeellinen.

Julkaisijasta erotan vielä *julkaisualustan*. Tällä viitataan palveluun, jonka kautta blogia julkaistaan. Opetushallituksen blogin julkaisualustana on instituution oma verkkosivusto.

Aineistoni toisen, Herää, koulu! -nimisen blogin julkaisualusta puolestaan on Image-aikakausmedian verkkopalvelu.

2 Aineisto

Tutkielman aineistoksi on valittu kaksi säännöllisesti päivittyvää ja kommentoitua opetusalan blogia, yksityishenkilön ylläpitämä Herää, koulu! sekä institutionaalinen Osaamisen asialla. Aineistona ovat näissä kahdessa blogissa vuoden aikana julkaistut tekstit. Tarkastelujaksoksi valikoitui 1.5.2015–30.4.2016. Kaikki tällä aikavälillä julkaistut tekstit, 47 kappaletta, olivat mukana aineiston ensimmäisessä karkeassa luokittelussa. Lopulta lähilukuun ja tarkemmin analysoitavaksi valikoitui kuusi kirjoitusta kummastakin blogista.

29 koko aineiston blogikirjoituksista on peräisin Herää, koulu! -blogista, jonka kaikki tekstit ovat yhden opetusalan ammattilaisen, opettajan, kirjoittamia. Blogi on tyyliltään ennen kaikkea yhteiskunnallisessa kontekstissa argumentatiivinen: sen avulla kirjoittaja kommentoi ajankohtaisina pitämiään opetusalan kysymyksiä ja ottaa niihin kantaa. Kirjoittaja määrittelee itsensä ja bloginsa tarkoituksen seuraavasti:

Olen opettanut alakouluissa yli 30 vuotta. Pääosin Turussa mutta myös Espoossa ja Helsingissä. Lapset ovat muuttuneet, niin myös yhteiskunta. Nyt olisi koulun vuoro muuttua. Pikaisesti. Lasten kanssa on pääasiassa lystikästä olla, jokainen on oma persoonansa. Oppimistapoja vaan tuntuu olevan yhtä monta kuin on oppilasta. Vapaa-ajallani lenkitän vehnäterrieriäni Rauhaa. Koetan päästä myös mökille, jossa viritän sähköperämoottorini ja heitän verkot veteen.

Herää, koulu! -blogin kuvaus 16.4.2016

Herää, koulu! -blogi on aineiston keruuajana, toukokuusta 2015 huhtikuuhun 2016, päivittynyt yhdestä viiteen kertaa kuukaudessa. Osa teksteistä on kerännyt kymmeniä kommentteja, toisia on kommentoitu vain satunnaisesti tai ei lainkaan. Sama reaktiomäärien vaihtelu koskee myös yksittäisten blogikirjoitusten jakoja sosiaalisen median kanavissa.

Herää, koulu! -blogia julkaistaan verkossa Image-aikakauslehden blogialustalla. Imagen sisällöt on suunnattu yhteiskuntaa aktiivisesti seuraavalle, ennakkoluulottomalle ja laatutietoiselle yleisölle. Tämä ilmenee esimerkiksi julkaisun verkkosivuille kirjatusta kuvauksesta:

Image nostaa esiin uusia ilmiöitä ja tuoreita näkökulmia joka kuukausi. Image tarjoaa asiaa ilman otsaryppyjä. Jos haluat viihtyä laadukkaan tekstin ja kuvan parissa, Image on lehti juuri sinulle.

<http://www.image.fi/toimitus-tiedot> 14.6.2016

Imagen blogialustalla julkaistaan toimituksen valitsemien kirjoittajien tekstejä. Laaja yleisö tuntee julkaisualustan, ja monet sen kautta julkaistut tekstit nousevat näkyvästi esiin sosiaalisessa mediassa. Blogēja on mahdollista kommentoida rekisteröitymättä, mutta kirjoittajalla on mahdollisuus moderoida kommentointia. Moderoinnilla tarkoitetaan tapauksia, joissa kirjoittaja tai julkaisija valvoo blogin kommentointia joko ennen kommenttien julkaisemista tai jälkikäteen. Valvonnan myötä kommenttiketjuista poistetaan esimerkiksi asiattomia ja laittomia kommentteja – vaatimusta jonkintasoisesta valvonnasta on perusteltu paitsi nettietiketillä, myös lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (2003/460). Herää, koulu! -blogin moderoinnin kriteerit eivät ole julkiset.

Loput aineistosta, 18 tapausta, on saatu Opetushallituksen Osaamisen asialla -blogista. Näiden tekstien tarkoitus on argumentatiivisuuden lisäksi toimia institutionaalisen tiedotuksen välineinä, ja teksteillä on eri kirjoittajia. Pääosin kirjoittajat kuuluvat Opetushallituksen henkilökuntaan, eli he vaikuttavat instituution sisältä käsin. Blogikirjoituksia on julkaistu yhdestä viiteen kertaa kuukaudessa, kuitenkin harvemmin kuin Herää, koulu! -blogissa. Kommenttejakin on vähemmän, vaikka niitä on säännöllisesti. Tämä tuntuisi olevan ylipäättään melko odotuksenmukaista: julkishallinnon blogit eivät todennäköisesti saa sosiaalisessa mediassakaan yhtäläistä näkyvyyttä subjektiivisemmän, affektiivisemmän ja lisäksi suosituilla aikakausmedian alustalla julkaistavan blogin kanssa.

Myös Osaamisen asialla -blogia on mahdollista kommentoida rekisteröitymättä, ja myös näitä kommentteja moderoidaan. Blogin yhteydessä on julkaistu kommentoinnin ja moderoinnin käytännöt: kommenttien luku esimerkiksi tapahtuu arkisin virka-aikaan, ja kommentit joko hyväksytään tai hylätään, mutta niitä ei muokata. Julkaistavaksi hyväksytyt kommentit ”eivät riko lakia eivätkä hyviä tapoja”, ja sisältövaatimuksia on ohjeissa vielä täsmennetty. (Osaamisen asialla -blogin etusivu 19.4.2016.)

Aineistolähteet ovat siis valikoituneet aiheensa perusteella. Kumpikin on suunnattu opetusalaan kiinnostuneelle, koulutetulle yleisölle. Tämä ilmenee esimerkiksi blogien julkaisukanavista, teemoista ja tekstien kielellisistä valinnoista: lukijoita määritellään ja

puhutellaan blogeissa koulutettuina ja kompetentteina yhteiskunnan toimijoina. Lisäksi kummassakin blogissa vastaanottajilta edellytetään paikoin yksityiskohtaistakin tietoa opetusalaista ja ennen kaikkea siitä julkisuudessa käytävässä keskustelusta. (Ks. luku 5.2.2.)

Tarkempaan analyysiin tuntui tutkimuskysymysten perusteella järkevältä valita kommentoituja blogikirjoituksia. Luokittelin siis blogikirjoitukset niiden kommenttimäärien perusteella ja valitsin kummastakin blogista aineistoksi kuusi kommentoiduinta tekstiä. Yhteensä analysoin siis tarkemmin 12 blogikirjoitusta kommentteineen. Herää, koulu! -blogista valikoitui analysoitavaksi 158 kommenttia, Osaamisen asialla -blogista 34. Valikoitumatta jäi runsaasti vähän kommentoituja tekstejä ja ennen kaikkea huomattavan paljon täysin ilman kommentteja jääneitä tekstejä kummassakin blogissa. Analysoitavat tekstit ja niiden kommenttien määrät on esitetty taulukossa 1.

Viittaan analysoitavaksi valittuihin blogikirjoituksiin sen lyhenteen kautta: viittaukset blogikirjoituksiin ovat muotoa ”Blogikirjoituksesta OA/HK-otsikkoviite”, jossa alun tunnus kertoo, kummasta blogista on kyse (OA = Opetuksen asialla, HK = Herää, koulu!), ja otsikkoviite on taulukon 1 mukainen yksilöllinen kirjoituksen viite. Myös viittaukset kommentteihin on tehty blogitekstien yksilöllisten viitteiden kautta: kommenttiin viitatessani viite on muotoa ”OA/HK-otsikkoviite-kXX”, jonka viimeinen osa kertoo, kuinka mones mainitun blogikirjoituksen kommentti on kyseessä. Kunkin tekstin kommentit on siis numeroitu juoksevasti.

Taulukko 1: Analysoitavat blogikirjoitukset otsikkoviitteineen

<u>Blogi¹</u>	<u>Otsikkoviite</u>	<u>Otsikko</u>	<u>Päiväys</u>	<u>Kommentit (kpl)</u>
HK	vakava	Vakava-koee valikoi opettajat väärin perustein	18.3.2016	73
HK	paska	Paska mikä paska	13.10.2015	27
HK	teemu	Teemun ja Maaritin miljoonat	31.7.2015	25
HK	virhe	Tein kolme virkavirhettä enkä kadu	12.2.2016	15
HK	kännykkä	Kouluihin kokopäiväinen kännykkäkielto?	5.1.2016	10
HK	todistus	Mitä todistus kertoo lapsestasi?	18.12.2015	8
OA	kotoutus	Turvapaikanhakijoiden kotoutuminen on myös koulutuksen haaste	28.9.2015	10
OA	pojat	Poikien kannustaminen parempiin oppimistuloksiin on tasa-arvotyötä	17.12.2015	7
OA	lukio	Lukiokin kehittyy muuttuvassa maailmassa	9.3.2016	6
OA	varhaiskasvatus	Vastaamalla voit vaikuttaa varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja laatuun	12.4.2016	5
OA	ammattillinen	Uudistuva ammatillinen koulutus	6.4.2016	3
OA	tuet	Oppimisen ja koulunkäynnin tuen muutokset näkyvät jo tilastoissa	21.8.2015	3

¹ OA = Opetuksen asialla; HK = Herää, koulu!

Analysoitavaksi valituista blogikirjoituksista kommentteineen tehtiin pdf-vedokset 23.5.2016. Vedokset sisältävät blogikirjoituksen kommentteineen, mutta eivät ympäröivää verkkosivun rakennetta, kuten sivustoille leimallisia otsikko- tai sivupalstaelementtejä, kirjoittajakuvia tai mainoksia. Kirjoittajakuvien jättäminen huomiotta saattaa jättää jonkin multimodaalisen tulkinnan tarkastelun ulkopuolelle. Katsoin kuitenkin, että kirjoittajakuvien funktio on lähinnä kirjoittajan profiilin kirkastaminen, eikä sillä ole merkittävää suoraa sijaa lukijapaikan muotoutumisessa, joten jätin ne tarkastelun ulkopuolelle. 23.5.2016 alkaen analysoin siis ainoastaan tekstisisältöä pdf-dokumenteista. Siten myöskään teksteihin myöhemmin mahdollisesti päivittyneet muutokset tai tämän jälkeen lisätyt kommentit eivät ole mukana analyysissa.

Analyysiin valikoituneista 12 blogikirjoituksesta on huomattava blogien väliset suuret erot kommenttien määrässä: analysoitavaksi valittujen blogikirjoitusten kommenttien vaihteluväli on Herää, koulu! -blogissa 8–73 ja Opetuksen asialla -blogissa 3–10 kappaletta. Aineiston keruun vuoden ajanjaksolta myös vähemmän kommentoidusta institutionaalisesta Opetuksen asialla -blogista oli kuitenkin saatavilla tarpeeksi kommentoituja esimerkkejä. Eroon vaikuttanevat ainakin blogien eroavat profiilit: Herää, koulu! -blogin tekstejä jaetaan paljon sosiaalisessa mediassa, ja sen argumentointi on voimakasta, jopa provosoivaa. Opetuksen asialla profiloituu osin myös institutionaalisen viestinnän kanavaksi, mikä vaikuttaa myös vastaanottoon (Koskinen 2014: 133–134). Profiilieroista johtuen eroja voisi kuvitella olevan myös siinä, paljonko tekstit ovat levinneet sosiaalisessa mediassa: Herää, koulu! -blogin tekstejä on jaettu Facebook-palvelussa jopa tuhansia kertoja, kun tyypillisen institutionaalisen blogikirjoituksen jaot tuntuvat jäävän instituution ja muutaman henkilön kontolle. Selitys on kuitenkin vain valistunut arvaus, sillä Opetuksen asialla -blogissa ei ole nähtävillä sosiaalisen median jakojen määrää.

3 Blogi vuorovaikutteisena tekstilajina

Tekstilajit ovat kielenkäytön kehyksiä: ne ovat tekstikokonaisuuksia koskevia malleja. Tekstilaji, genre ja niiden lähikäsitteet on määritelty lukuisin eri tavoin useiden tieteenalojen puitteissa. Genre nähdään tyypillisesti kulttuurisena abstraktiona, joka on havaittavissa ja määriteltävissä vain toteutumiansa kautta. Usein tietyn genren katsotaan olevan sidoksissa tiettyyn kommunikatiiviseen päämäärään. (Heikkinen & Voutilainen 2012: 23, 27–28.) Yksittäisen genren määrittelyssä voidaan tarkastella viestinnällisen tarkoituksen lisäksi esimerkiksi sen kontekstia, rakennetta ja kielellisiä piirteitä (Mikkonen 2010: 48). Tässä tutkielmassa käytän genren ja tekstilajin termejä synonyymisesti. Genren olemukseenkaan ei ole tässä tarpeen syventyä laajemmin, vaan riittää, että tarkastellaan yleisemmin sellaisia blogitekstille ominaisia piirteitä, jotka määrittävät tutkimusaineistoa ja siten tutkielman näkökulmaa.

Erilaisten tekstien määrä yhteiskunnassa lisääntyy jatkuvasti. Myös tekstilajien määrä moninaistuu tekstiympäristöjen lisääntymisen myötä: uusissa ympäristöissä vanhoista malleista kehittyy ja eriytyy hiljalleen uusia kielenkäytön malleja, tekstilajeja. (Heikkinen & Voutilainen 2012: 17–18.)

Blogien tekstilajin voidaan katsoa vakiintuneen juuri näin. Jo tekstilajin nimi, *blogi*, antaa osviittaa tekstilajin historiasta. Termi pohjautuu englannin alkuperäiseen nimitykseen *weblog*, joka viittaa päivä- tai lokikirjaan verkkoympäristössä (Miller & Shepherd 2004: 6). Blogien juuret jäljitetäänkin usein juuri verkon varhaisiin, kronologisiin linkki- ja kirjoituslistoihin, ja verkon ulkopuolelta vaikutteita on otettu ainakin päiväkirjoista, lokikirjoista, kolumneista ja pamfleteista (Koskinen 2014: 130–131). Blogi on osoittautunut käytännössä luontevaksi tavaksi viestiä verkossa, ja blogialustojen ja halukkaiden kirjoittajien määrän lisääntyminen ruokkivat toinen toistaan. Tekstimallin yleistyessä on vakiintunut erilaisia konventioita, joita blogien kirjoittajat tavallisesti noudattavat ja jotka yleisö tunnistaa. Genreille on toki tyypillistä myös dynaamisuus ja variaatio (esim. Heikkinen & Voutilainen 2012: 35–37), eli bloginkaan tekstilaji ei ole selvärajainen eikä muuttumaton. Vakiintuneita piirteitä voidaan silti erottaa.

3.1 Blogien tekstilajipiirteitä

Blogeja määriteltäessä kiinnitetään yleensä pian huomiota niiden kronologisuuteen (esim. Miller & Shepherd 2004: 7; Svinhufvud 2013: 201). Kokonaista blogia ei ole kirjoitettu kerralla, vaan se on alusta, jonka puitteissa julkaistaan enemmän tai vähemmän säännöllisesti enemmän tai vähemmän itsenäisiä blogikirjoituksia. Yksittäisellä kirjoituksella on tyypillisesti oma otsikkonsa, aiheensa ja näkökulmansa. Uusimmat julkaisut näkyvät blogin etusivulle saapuvalle yleensä ensin, ja pidemmälle selaamalla pääsee käsiksi vanhempiin teksteihin. Kronologisuus ilmenee monilla blogialustoilla myös siten, että yksittäinen kirjoitus on avattaessa linkattu näkyvästi sitä kronologisesti edeltävään ja seuraavaan tekstiin.

Toinen blogeja rajaava piirre on henkilökohtaisuus. Blogiteksti on kirjoittajansa, henkilön, subjektiivinen tuotos, ja hän seisoo sen takana joko nimellään tai – anonyymeina pysyttelevien kirjoittajien tapauksessa – brändillään ja nimimerkillään. Tämä piirre on ilmeisin sellaisissa blogeissa, joissa kirjoittaja tai kirjoittajat kuvaavat arkeaan tai subjektiivisia kokemuksiaan. (Svinhufvud 2013: 201). Tutkielman aineistossa subjektiivisuus on ilmeisintä Herää, koulu! -aineistoissa, joissa kirjoittaja toistuvasti viittaa itseensä ja asemoi verkkopersonansa näkyvästi tekstin ääneksi. Tämä ilmenee blogin teksteissä kautta linjan esimerkiksi seuraavanlaisissa kohdissa:

Olen ollut jo pitkään sitä mieltä, että kun jonain päivänä saadaan tähän maahan tilanne, että opettaja näkee sellaisen tunnin, missä kaikilla on toimiva tietokone/iPad yms ja vielä toimiva netti ja vielä toimivat salasanat, niin silloin ollaan tilanteessa, että nykynuoret eivät ole enää kiinnostuneita digiloikasta – –

(1) Blogikirjoituksesta HK-kännykkä

Tässä katkelmassa tekstin ääni on selvästi blogitekstin kirjoittajan ääni. Tämä ilmaistaan ensimmäisellä persoonalla ja prototyypillisellä oman käsityksen lausumisen rakenteella *olen ollut jo pitkään sitä mieltä* (ks. luku 4.2.1). Kirjoittajan ja tekstin ääni ovat selvästi yhtenevät, eli blogi toimii kirjoittajan henkilökohtaisen äänen kanavana.

Henkilökohtaisuus on kuitenkin läsnä myös blogeissa, joissa kirjoittaja tai kirjoittajat edustavat instituutiota. Tällöin kirjoittajan nimi ja usein myös kuva on julkaistu blogikirjoituksen yhteydessä. Instituution viestintäkanavana blogi onkin esimerkiksi tiedotteita henkilökohtaisempi ja ihmislähtöisempi (Koskinen 2014: 134). Tutkielman aineiston Osaamisen asialla -blogi vaikuttaa prototyypiseltä instituution blogilta: kirjoitusten aiheet sivuavat Opetushallituksen hankkeita ja ajankohtaisia asioita, mutta tekstien näkökulma on henkilökohtainen, ja kirjoittajat ovat henkilökohtaisesti vastuussa tekstiensä sisällöistä nimillään ja kuvillaan. Ei ole kuitenkaan perusteltua olettaa, että blogikirjoitusten näkökulmat olisivat aivan vapaita: instituutioiden tiedotus on tavallisesti tarkkaan harkittua, ja blogi on vain osa tätä kokonaisuutta. Havaintojeni perusteella kirjoittajat yksilöidään ja inhimillistetään, mutta heidät myös identifioidaan blogissa tittelein, joista on pääteltävissä kirjoittajien olevan yleensä joko Opetushallituksen henkilökuntaa tai sidosryhmien asiantuntijoita. Vaikka Osaamisen asialla -blogissa näkökulma onkin subjektiivinen, edustavat kirjoittajat tekstiä tuottaessaan niitä julkaisevaa instituutiota.

Henkilökohtaisuudesta huolimatta on syytä huomata, että yhdellä blogilla voi olla useita kirjoittajia. Esimerkiksi Osaamisen asialla -blogin teksteistä kunkin on tuottanut eri henkilö. Blogilla voi myös olla vakiintunut joukko kirjoittajia, jotka tuottavat blogiin tekstejä vuorotellen (tai yhdessäkin, jolloin molempien kirjoittajien ääni yleensä kuuluu tekstissä). Toki koko blogi voi myös olla yhden henkilön ylläpitämä ja kaikki sen kirjoitukset hänen tuottamiaan, mutta välttämätöntä se ei siis ole. Henkilökohtaisuus määrittääkin siten tekstilajissa ennen kaikkea yksittäisten kirjoitusten näkökulmaa.

Kronologisuuden ja subjektiivisuuden lisäksi blogin tekstilaji määrittyy myös kommentoinnin kautta. Sitä pidetään prototyypiseen blogiin olennaisesti kuuluvana

mahdollisuutena, joka useimmissa blogeissa toteutuu tavalla tai toisella (Svinhufvud 2013: 201). On kuitenkin huomattava, että tapoja on useita: avoimen kommentoinnin lisäksi kommentit saattavat näkyä vain kirjoittajalle tai kommentointia varten voidaan edellyttää rekisteröitymällä tunnistautumista. Toki kirjoittaja voi estää kommentoinnin myös kokonaan. Blogiteksteille tyypillistä on myös keskustelun hallinnointi moderoimalla, eli kommenttien tarkistaminen ja lukeminen ennen niiden julkaisua kaikkien näkyville. Tutkielman aineistossa Herää, koulu! -blogia moderoi kirjoittaja, Osaamisen asialla -blogia puolestaan julkaisijayhteisö.

Kirjoittaja voi myös itse ottaa osaa kommenttiketjuun ja kommunikoida lukijoidensa kanssa myös siten. Näin toimitaan esimerkiksi Herää, koulu! -blogissa. Kommentointien moderoinnin ja valvonnan myötä kirjoittajan ja kommentoivan vastaanottajan roolit eroavat kuitenkin toisistaan: kirjoittaja voi vaikuttaa keskusteluun poistamalla kommentteja tai pidättäytymällä julkaisemasta niitä alun perinkään (Svinhufvud 2013: 201). On myös mahdollista – ja suhteellisen yleistäkin –, ettei blogikirjoitukselle kirjoiteta yhden yhtä kommenttia. Se saattaa silti saada lukijoita, sitä jaetaan mahdollisesti sosiaalisessa mediassa ja se ajaa ehkä hyvinkin asiansa kirjoittajan ilmaisun välineenä. Blogikirjoitus onkin ennen kaikkea kirjoittajan tuottama itsenäinen teksti, vaikka kommentointimahdollisuuden myötä interaktiivisuus onkin tekstilajin prototyyppinen ominaisuus (Koskinen 2014: 130).

Blogien tekstilajin alle on mahdollista hahmottaa myös erilaisia alagenrejä. Esimerkiksi Kimmo Svinhufvud (2013: 202) on hahmottanut blogeille karkeasti ainakin kolme eri luokkaa: teema-, asiantuntija- ja henkilökohtaiset blogit. Nämä jakautuvat edelleen omiksi alagenreikseen seuraavalla hierarkian tasolla. Esimerkiksi teemablogien alagenreiksi voisivat hahmottua vaikkapa ruokaa, elämäntapaa tai urheilua käsittelevät blogit. Alagenret voivat hahmottua toisinkin: jaotteluja on perustettu aiheen sijaan myös ainakin sen perusteella, mitä verkon ulkopuolista tekstilajia blogitekstit muistuttavat (Helasvuo, Johansson & Tanskanen 2014: 16). Tämän tutkielman aineiston blogit puolestaan hahmottuvat jaottelussa asiantuntijablogeiksi: kummassakin analysoidaan ja kritisoidaan opetusala, ja kirjoittaja tai kirjoittajat perustelevat mielipiteidensä painokkuutta ammattilaiseksi asemoitumalla.

3.2 Blogikirjoitusten ja -kommenttien monet kontekstit

Blogeja julkaistaan verkossa. Blogiksi ei kutsuta tekstejä, jotka eivät sijaitse jossakin digitaalisessa tietoverkossa muidenkin kuin kirjoittajansa tavoitettavissa. Niitä tuotetaan, julkaistaan ja luetaan digitaalisesti teknologisten välineiden avulla. Tällaista tekstiympäristöä kutsutaan digitaalisesti kontekstiksi, ja sen kautta tapahtuva kommunikaatio on digitaalista vuorovaikutusta (Helasvuo ym. 2014: 12–13). Tämä asettaa blogeillekin rajaehdoja ja toisaalta mahdollisuuksia. Blogikirjoitukset on esimerkiksi pituudeltaan sovitettu verkkoympäristöön: ne eivät yleensä ole liian pitkiä luettavaksi erilaisilta näytöiltä lyhyen sivustovierailun aikana. Verkkoympäristö voi vaikuttaa myös otsikointiin ja käytettävään kieleen eritoten, jos blogia hakukoneoptimoidaan, eli sen näkyvyyttä hakukoneissa halutaan kasvattaa: tällöin olennaiset asiasanat sisällytetään sivuelementteihin, joita hakurobotit painottavat. Toisaalta verkossa voidaan saavuttaa yhteisöllisyyttä ja tavoittaa laajasti asiasta kiinnostuneita lukijoita, jotka ovat päätyneet sivustolle esimerkiksi hakiessaan aiheesta tietoa tai seuratessaan aiheeseen liittyviä linkkejä.

Blogitekstit sijaitsevat ja vuorovaikuttavat siis verkossa, ja niiden kontekstina nähdään yleensä sosiaalinen media. Sosiaalisesta mediasta on keskusteltu myös esimerkiksi termeillä yhteisöllinen media ja Web 2.0. Nämä kaikki viittaavat verkon välityksellä toimiviin sovelluksiin ja alustoihin, joille on tyypillistä, että käyttäjä voi julkaista niiden kautta omia sisältöjään ja reagoida muiden esittämiin sisältöihin. (Jäkälä & Pekkola 2011: 97–99; Koskinen 2014: 129.) Tässä tutkielmassa käytän vain sosiaalinen media -termiä, sillä se on viime aikoina vakiintunut myös arkikielessä yleisesti tunnistettavaksi.

Blogien tarkastelu sosiaalisen median kanavana on perusteltua, sillä ne noudattelevat hyvin sen olennaisimpia kriteereitä: kuka tahansa voi perustaa blogin (nykyisillä ilmaisilla julkaisualustoilla myös ilman tietoteknistä erityisosaamista), ja blogikirjoitukset on lähes aina tarkoitettu yhteisön vastaanotettaviksi. Blogeja voidaan jakaa ja kommentoida mediassa edelleen – ne ovat siis avoimia vuorovaikutukselle verkkoympäristössä. Blogi ilman jakoja ja lukijoita voikin vertautua jopa pöytälaatikkokirjoittamiseen: tekstit eivät sitoudu silloin mihinkään yhteisöön, vaan kirjoittaja kirjoittaa omaksi ilokseen (Jäkälä & Pekkola 2011: 99).

Lisäksi sosiaalisessa mediassa korostuu esimerkiksi affektiivisuus (Koskinen 2014: 129), mikä näkyy myös tutkielman aineistossa. Herää, koulu! -blogin tekstien ja kommenttien affektiivisuus tuntuu kumpuavan niiden subjektiivisuudesta. Osaamisen

asialla -blogin kirjoituksissa affektinen ilmaisu ei ole yhtä keskeisessä roolissa, mutta myös tämän blogin kommentteissa affektiivisuus on ilmeistä. Ero johtunee blogien kontekstien eroista: Herää, koulu! on kolumninomainen ja henkilökohtainen kantaa ottava kirjoitus, joka sopii julkaisualustalleen kriittisen aikakausmedian verkkosivuille. Osaamisen asialla on puolestaan selvästi osa valtiollisen organisaation viestintää, jolloin institutionaalisuus vaikuttaa blogin kirjoitusten muotoon. Kommenteissa affektit ovat kuitenkin läsnä. Institutionaalisten kontekstien blogien kommenttien valvonnassa joudutaankin etsimään sopivaa linjaa mahdollisten negatiivistenkin affektien hallinnan ja kommunikaation avoimuuden välillä (Koskinen 2014: 134).

Sen lisäksi, että blogit sijaitsevat digitaalisen sosiaalisen median kontekstissa, ne toimivat siis itsessään ympäristöinä niissä julkaistaville blogikirjoituksille kommentteineen. Blogin kommunikatiivinen tarkoitus, tyyli ja rajaukset vaikuttavat yksittäisiin blogiteksteihin. Herää, koulu! -blogin tekstit on tuotettu merkittävän erilaiseen kontekstiin kuin Osaamisen asialla -blogin kirjoitukset.

Verkkokontekstin lisäksi blogit sijoittuvat toki useisiin sosiaalisiin konteksteihin myös verkon ulkopuolella. Opetusalan kirjoituksina ne kietoutuvat koulujärjestelmään kumpikin omalta suunnaltaan: toinen on yhden ammattilaisen näkökulma, toinen Opetushallituksen virallinen blogi. Opetushallituksen blogikirjoitukset voidaan nähdä suhteessa koulumaailmaan samantyyppisinä kuin muidenkin järjestöjen, vanhempaintoimikuntien ja opetusorganisaatioiden kannanotot ja tekstit – toki niillä on Opetushallituksen viranomaisaseman vuoksi vielä oma painoarvonsa. Näillä blogikirjoituksilla on siis kontekstinsa paitsi yksittäisten nettiä käyttävien henkilöiden keskuudessa, myös organisaatiotasolla.

Myös Herää, koulu! vaikuttaa koulumaailmaan ja koulua koskevaan keskusteluun etenkin lukijoidensa kautta: blogin lukijakuntaan kuuluu mitä todennäköisimmin niin aktiivisia opetusalan ammattilaisia kuin vanhempiakin, joille kaikille kirjoitukset tarjoavat ajatuksia ja reflektiopintaa. Vaikka Herää, koulu! -blogin kirjoituksilla ei ole virallista asemaa opetusjärjestelmässä, sen kirjoitukset voivat silti tavoittaa koulu- ja opetusalan toimijoita ja sidosryhmiä.

Kontekstit myös rajaavat lukijapaikkoja tekstin ulkopuolelta: tiettyyn sosiaaliseen kontekstiin kirjoittava voi luottaa lukijapaikkojen kohdalla kontekstin ohjailevan sitä, kuka tekstejä päätyy lukemaan. Tällöin lukijapaikkoja ei ole välttämätöntä rajata runsaasti muilla keinoin. Tällä lie tyyli- ja muiden kysymysten ohella vaikutuksensa

muun muassa siihen, että tiukemmin alan institutionaalisessa kontekstissa sijaitseva Osaamisen asialla tuntuu rajaavan lukijapaikkoja Herää, koulu! -blogia vähäeleisemmin.

3.3 Blogit ja kommenttiketjut argumentaation kanavina

Kommentit ja blogikirjoitukset muodostavat keskenään usein argumentatiivisen vuoropuhelun. Blogikirjoitus on usein kannanotto tavalla tai toisella ajankohtaiseen asiaan: aineiston blogikirjoituksissa aiheet nousevat ajankohtaisesta julkisesta keskustelusta, kirjoittajien omista havainnoista ja etenkin institutionaalisen Osaamisen asialla -blogin tapauksessa myös eri vaiheissa olevista aktiivisista hallinnollisista prosesseista. Yleensä blogikirjoitukset asemoituvat selvästi jonkin aiheen puolelle tai sitä vastaan. Objektiivinen tai edes siihen pyrkivä analyysi blogikirjoitus on vain harvoin: sen sijaan niissä argumentoidaan kirjoittajan valitseman näkökulman mukaisesti.

Blogien kommentit ovat puolestaan kannanottoja, jotka voivat joko mukailla tai kiistää kirjoituksen argumentteja. Argumentointi on aina avointa kritiikille ja vasta-argumenteille (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998: 63), ja tätä konventiota kommentteissa usein todennetaan. Niissä joko mukaillaan tai kiistetään blogikirjoituksen väitteitä uusien argumentein. Argumentoinnin tapa on tietenkin yleensä yhteydessä suhtautumisen tapaan (ks. luku 4).

Tässä tutkielmassa tarkastellaan blogeja myös argumentointiin läheisesti liittyvän uuden retoriikan termistön kautta (ks. luku 5.2). Argumentointia ja retoriikkaa tarkasteltaessa otetaan huomioon, ettei blogikeskustelu kommentoinnin valvonnan ja mahdollisen ohjailun vuoksi ole täysin vapaata. Blogin kirjoittajalla on mahdollisuus olla julkaisematta argumentteja valintansa mukaan. Tästä johtuvaa tekstien yksipuolistumista olen pyrkinyt tutkielmassa välttämään valitsemalla ensinnäkin institutionaalisen blogin, jonka valvonnan periaatteet ovat kokonaan näkyvillä, sekä luetun ja tunnetun Herää, koulu! -blogin, jonka kirjoittaja vaikuttaa antautuvan keskusteluun suhteellisen avoimesti ja myös jatkavan toisinaan argumentointia kommentoijien kanssa. Suosituista blogeista myös keskustellaan sosiaalisessa mediassa, ja liian tiukka tai yksipuolinen kommenttien julkaisu kostautuu helposti blogin avoimen ja keskustelevan maineen vähentymisenä (esim. Koskinen 2014: 134). Kumpikin aineiston blogeista on julkaissut myös kirjoituksia kärkkäästikin kritisoivia kommentteja.

4 Suhtautumisen teoriasta

Lukijapaikkojen muotoutumisen lisäksi tärkeä osa tutkielman analyysia ovat erilaiset asennoitumiset niitä kohtaan. Se, kuinka kirjoittaja asemoituu suhteessa konstruoimaansa lukijapaikkaan (tai useampaan), ilmenee kirjoituksen tekstuaalisista valinnoista. Se, kuinka vastaanottaja puolestaan hyväksyy kirjoittajan viestin ylipäättään, vaikuttaisi aineistossa olevan yhteydessä niin kirjoittajan kuin vastaanottajan suhtautumiseen ja asemoitumiseen lukijapaikan suhteen.

Suhtautumisen ilmeneminen on kokonaisvaltainen ilmiö, eikä sen kaikkia vivahteita ole viisasta tai mahdollista yrittää analysoida ainakaan pro gradu -tutkielman puitteissa. Sekä blogikirjoituksista että kommentteista on kuitenkin mahdollista havainnoida suhtautumista pääpiirteisesti, siten, että tärkeimmät suhtautumisen linjat saadaan esitettyä. Tarkasteltaessa sekä kirjoittajan että kommentoijan suhtautumista lukijapaikkaan on mahdollista pohtia esimerkiksi sitä, millaista suhtautumista minkäkin tyyppinen lukijapaikka (ja kirjoittajan asemoituminen sen suhteen) vaikuttaisi kommentoijissa herättävän.

Tutkielman kannalta käyttökelpoinen kielitieteellinen lähestymistapa suhtautumiseen on systeemis-funktionaaliseen kielioppiin pohjautuva suhtautumisen teoria. Systeemis-funktionaalinen kielioppi tarkastelee kielen interpersoonaista ulottuvuutta nimenomaan sosiaalisten funktioiden, ei niinkään kieliopin rajausten kautta (ks. luku 4.1). Tämä on käytännöllinen lähtökohta: suhtautumista on mahdollista ilmaista niin monin kielellisin keinoin, että rajaus on välttämätöntä. Tarkasteltavassa blogitekstien ja kommenttien suhteessa sosiaaliset funktiot ovat keskeisessä asemassa, joten niiden painottaminen on perusteltua. Näin ollen Sydneyssä systeemis-funktionaalista teoriasta kehitetty yksityiskohtainen suhtautumisen teoria (ks. luku 4.2) on tätä tutkielmaa ajatellen kattava ja tarkoituksenmukainen tausta.

4.1 Systeemis-funktionaalinen kielikäsitys ja kielen interpersoonainen funktio

M. A. K. Hallidayn nykyiseen muotoonsa saattama systeemis-funktionaalinen kielioppi on kokonaisvaltainen kielen systeemiä kuvaava teoria, joka käsittelee kielen kommunikatiivisia ulottuvuuksia ja sen käyttöä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa (Shore 2012a: 131; Halliday & Mathiessen 2004). Systeemis-funktionaalisen teorian tausta-ajatukset siis taustoittavat tätä tutkielmaa ja rakentavat sen kielikäsitystä monilla tasoilla. Huomionarvoisinta tutkielman kannalta kuitenkin on, että analyysissa hyödynnetty

suhtautumisen teoria pohjautuu juuri systeemis-funktionaaliseen ajatteluun (Martin & White 2005: 1). Tämän vuoksi esittelen lyhyesti tutkielman kannalta olennaisimpia systeemis-funktionaalisen teorian käsitteitä.

Systeemis-funktionaalinen teoria siis esittää kielen systeemin sen kommunikatiivisten päämäärien kautta: teoriassa kuvataan, kuinka kieliopin keinoin rakentuu erilaisia toisilleen vaihtoehtoisia merkityksiä (Halliday & Mathiessen 2004). Kieli nähdään monikerroksisena systeeminä, jonka osa-alueet vaikuttavat toisiinsa ja jotka kaikki osallistuvat merkityksen rakentamiseen. Teorian mukaan todellisissa kommunikatiivisissa tilanteissa käytetyn kielen ja kielen metasysteemien suhde on kahdensuuntainen: laaja systeemi vaikuttaa kielen yksittäisiin toteumiin, mutta myös näillä yksittäisillä toteumilla on vaikutuksensa laajempaan systeemiin. Näin ollen reaalistuneen kielenkäytön katsotaan vaikuttaneen kielisysteemiin – ja todentuneeseen kielenkäyttöön ovat luonnollisesti vaikuttaneet ne (tavalla tai toisella kommunikatiiviset) funktiot, joiden vuoksi kieltä ylipäätään käytetään. Tämän vuoksi teorian nimessäkin korostetaan funktionaalisuutta.

Tällaiselta filosofiselta pohjalta Halliday esittää kielellä olevan kolme niin sanottua metafunktiota, jotka kuvaavat kielen ja sillä käytävän kommunikaation perustehtäviä. Systeemis-funktionaalisisessa teoriassa kielen perustehtäviksi erotetaan kokemamme ja sisäisen maailmamme kuvaaminen (ideationaalinen metafunktio), sosiaalisten suhteiden luominen ja kommunikatiiviseen informaatioon suhtautuminen (interpersoonainen metafunktio) sekä kielen itsensä tarkastelu, kehittäminen ja tekstien muotoilu koherenteiksi kokonaisuuksiksi (tekstuaalinen metafunktio). (Halliday & Matthiessen 2004: 29–30; Shore 2012a: 145–148.)

Tutkielman kannalta keskeisimmäksi osoittautuu interpersoonainen metafunktio, jonka kautta teoriassa hahmotetaan kieli vuorovaikutuksen välineenä ja informaation vaihtamisena (Halliday & Matthiessen 2004). SF-teorian tutkimusperinteessä juuri interpersoonaisen funktion käsitteen avulla on lähestytty kommunikatiivista kielenkäyttöä ja vastaanottajan rakentumista. Myös suhtautumisen ja diskursiivisen asemoitumisen tarkastelu esimerkiksi modaalisuuden, sanavalintojen ja niin sanottujen osallistujaroolien avulla kuuluu systeemis-funktionaaliseen tutkimusperinteeseen. (Shore 2012b: 177–179.) Tutkielmassa käytetty Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen teoria pohjautuukin olennaisesti ajatuksiin interpersoonaisesta metafunktiosta (mts. 7–8). Tästä näkökulmasta huolimatta on huomattava, että metafunktiot kietoutuvat kielessä lopulta aina toisiinsa, joten niiden erottaminen tutkimusanalyysissä on aina keinotekoista.

Hallidayn metafunktioita on hyödynnetty diskurssin ja kielen kommunikatiivisten ulottuvuuksien analyysissä siis laajasti (mm. Shore 2012a: 131; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14–15). Niitä on myös jatkokehitelty moniin suuntiin, joista tutkielmassa hyödynnettävä suhtautumisen teoria tai saman Sydneyn koulukunnan genre- ja rekisteriteoria (ks. esim. Shore 2012a: 151–157; Martin & White 2005: 27–33) ovat vain esimerkkejä. Teorian edelleenkehittelyt eivät ole välttämättä yhtä laajasti hyväksytyjä kuin systemis-funktionaalisen teorian pääpiirteet. Esimerkiksi Shore kritisoi (2012: 156–157) Sydneyn koulukunnan käsityksiä tietyiltä osin, eikä hyväksy ajatuksia omien tarkastelujensa pohjaksi. Hän kritisoi Martinin diskurssisysteemien esimerkiksi ”vaihtelevan teoksesta toiseen” ja olevan ”osittain viitteellisiä” (mts. 157). Myös Inka Mikkonen arvioi Martinin ja Whiten SF-teoriaan perustuvan teorian aiheuttaneen toisinaan ongelmia ”monitulkintaisuutensa vuoksi” (Mikkonen 2010: 197). Kritiikki ei kuitenkaan kiistä, etteivätkö nämäkin teorit voisi tarjota käyttökelpoista käsitteistöä esimerkiksi intersoonaisen metafunktion tausta-ajatukseen pohjautuvissa analyyseissä, kuten tässä tutkielmassa. Olenkin siis pitänyt kritiikistä huolimatta perusteltuna hyödyntää blogitekstien lukijapaikkojen analyysissä systemis-funktionaalisuuteen pohjautuvaa suhtautumisen teoriaa.

4.2 Suhtautumisen teoria

Suhtautumisen teoria on J. R. Martinin ja P. R. R. Whiten (2005) esittelemä teoreettinen kehys, joka pyrkii käsitteellistämään kattavasti diskurssiin rakentuvan suhtautumisen ja mahdollistamaan sen kokonaisvaltaisen analysoimisen. Teoria luokittelee ja käsitteellistää suhtautumisen ilmenemismuotoja niiden kommunikatiivisen funktion, ei ensisijaisesti kielellisten ilmentymien perusteella. Sen avulla on siis mahdollista tarkastella niitäkin suhtautumisen ilmauksia, joita ei ole eksplisiittisesti kirjoitettu auki tarkasteltavaan aineistoon. Tämän systeemilähtöisen tarkastelukulman vuoksi englannin kielen pohjalta rakennettua teoriaa ja sen käsitteitä on mahdollista hyödyntää myös suomenkielisessä tutkimuksessa, kuten esimerkiksi Mikkonen (2010) ja Romppanen (2015) ovat osoittaneet. Kaisa Koskinen (2014) on pitänyt perusteltuna hyödyntää teoriaa nimenomaan blogien tarkastelussa. Teorian avulla voidaan siis myös suomenkielisistä teksteistä tavoittaa muita ääniä ja suhtautumista niihin, ja lisäksi päästään lukijapaikan jäljille oletetun lukijan (*putative reader*; ks. luku 5.6; Martin & White 2005: 95–97) käsitteen kautta. Tässä tutkielmassa myös nojaan tähän suomenkielisen tutkimuksen

perinteeseen: hyödynnän pitkälti Mikkosen (mts. 65–77) termien suomennoksia, tosin ensimmäistä kertaa mainittaessa mainitsen myös alkuperäisen englanninkielisen termin.

Suhtautumisen teoriassa tekstin sisältämää suhtautumista (*appraisal*) on mahdollista tarkastella kolmen pääkategorian avulla. Blogitekstien kannalta olennainen on sitoutumisen (*engagement*) systeemi, jonka käsittein on mahdollista lähestyä kirjoittajan sitoutumista sekä asemoitumista suhteessa lukijaan ja muihin dialogisiin ääniin. Mikä tärkeä, tämän alasysteemin keinoin voidaan tavoittaa näkökulmia oletettuun lukijaan – sitoutumisen termistö on siis olennaista myös blogien analyysissä. Sitoutumisen systeemin mahdollisuuksia pohdin luvussa 4.2.1. Lisäksi suhtautumisen teoriassa erotellaan asennoitumisen (*attitude*) ja intensiteetin ilmaisemisen (*graduation*) alasysteemit (ks. luku 4.2.2). (Martin & White 2005: 34–40, 95–97.)

4.2.1 Sitoutumisen systeemi ja oletettu lukija

Sitoutumisen alasysteemin analyysissä Martin ja White (2005) luokittelevat tapaukset ensin sen mukaan, ovatko tekstit mono- vai heteroglossisia. Monoglossisessa tekstissä ei ole tulkittavissa viittauksia tekstin ulkopuolisiin ääniin, heteroglossisessa on. Tämän jälkeen teoria jaottelee suhtautumisen keinot sen mukaan, avaavatko ne tilaa muille äänille vai rajaavatko ne sitä. Vielä täsmällisemmällä tasolla teoria luokittelee suhtautumisen keinot hierarkkiseen ja polveilevaan systeemiin sen mukaan, miten kirjoittaja kussakin asemoituu muihin ääniin ja lukijapaikkaan. Tarkat sitoutumisen ilmaisun keinot on esitelty taulukossa 2. (Mts. 99–100.) Käytän sitoutumisen systeemin käsitteitä tämän tutkielman analyysissä sekä tarkastellessani blogikirjoituksiin rakentuvia lukijapaikkoja että myös kommentteja: sitoutumisen käsitteet johdattelevat toki myös sen jäljille, kuinka kommentoijat asemoituvat blogiteksteihin hahmottuviin lukijapaikkoihin.

Analyysin tueksi Martin ja White esittelevät myös oletetun lukijan (*putative reader*) käsitteen, joka tarjoaa tämän tutkielman analyysiin käyttökelpoisia mahdollisuuksia. Sitoutumisen systeemissä tapauksia luokitellaan esimerkiksi sen mukaan, oletetaanko lukijan hyväksyvän joitakin ennakkotietoja sellaisenaan, annetaanko kyseenalaistuksille tilaa tai herätelläänkö niitä jopa, olettaako kirjoittaja lukijan olevan kriittinen tai vastentahtoinen ja yritetäänkö oletettua lukijaa näin ollen voittaa tekstin puolelle – ja niin edespäin (Martin & White 2005: 95–96). Sitoutumisen teorian kategoriat eroavat määritelmällisesti toisistaan muun muassa juuri asemoitumisessaan oletetun lukijan suhteen. Tämä ominaisuus on kullakin kategorialla omanlaisensa. Sitoutumisen

teoriassaan Martin ja White tulevat siis tarjonneeksi käsitteet myös erilaisten oletettujen lukijoiden luokitteluun. Asemoituminen suhteessa oletettuun lukijaan on esitelty sitoutumisen keinojen mukaan taulukossa 2.

Taulukko 2: Suhtautumisen teorian sitoutumisen systeemi ja oletettu lukija siinä Martinin ja Whiten (2005) ja Inka Mikkosen (2010) mukaan¹

<u>Luokka</u>	<u>Hierarkia ja kuvaus</u>	<u>Asemoituminen suhteessa oletettuun lukijaan</u>
Harkitseminen <i>Entertain</i> <i>On luultavaa; ehkä; uskon, että</i>	Dialoginen laajentaminen. Asia esitetään yhtenä vaihtoehtona, muut mahdolliset näkökulmat sallitaan.	Muiden näkökulmien olemassaolo tunnistetaan. Oletettu lukija ei välttämättä jaa näkemystä, mikä huomioidaan: vastanäkemykselle tehdään dialogissa aktiivisesti tilaa.
Neutraali lähdemaininta <i>Acknowledge</i> <i>Sanoo; esittää; kirjoittaa</i>	Dialoginen laajentaminen, lähteiden ilmaiseminen. Asia merkitään jonkun muun sanomaksi ottamatta kantaa sisältöön.	1) Näennäinen objektiivisuus: vastuu sanotusta luovutetaan lähteelle ja sanotun arvioinnista vastaanottajalle.
Etäännyttävä lähdemaininta <i>Distance</i> <i>Väittää; uskottelee</i>	Dialoginen laajentaminen, lähteiden ilmaiseminen. Asia merkitään jonkun muun sanomaksi, kirjoittaja ei tunnusta sisältöä.	Oletetun lukijan etäännyttäminen sanotusta yhtä matkaa kirjoittajankin etäännyessä.
Kiistäminen <i>Deny</i> <i>ei; ei pidä paikkaansa; ei ole; on väärässä</i>	Dialoginen supistaminen, irtisanoutuminen. Aiemmin esitetty kielletään. Samalla tullaan toki esittäneeksi vastaväitteen olemassaolo.	1) Kolmannen osapuolen väitteen kiistäminen: ei suuntaudu oletettuun lukijaan. 2) Oletetun lukijan väitteen kiistäminen: oletetulle lukijalle oletetaan mielipide, joka kiistetään. Vieraannuttava, jos todellinen lukija ei tunnista oletettua mielipidettä.
Vastakohdan esittäminen <i>Counter</i> <i>Mutta; huolimatta; silti; yllättäen</i>	Dialoginen supistaminen, irtisanoutuminen. Aiemmin esitetty myönnetään, mutta heti perään esitetään sen ylittävä vastaväite.	Kirjoittaja tunnustaa aiemmin esitetyn paikkansapitävyyden, mutta osoittaa olevan olemassa sitä painokkaampia vastaväitteitä. Kiistämisen tavoin vieraannuttava, jos oletetulle lukijalle oletetaan ennako-oletuksia, joita todellinen lukija ei tunnista.

Taulukko 2 jatkuu seuraavalla sivulla.

Taulukko 2, jatkoa edelliseltä sivulta.

<u>Luokka</u>	<u>Hierarkia ja kuvaus</u>	<u>Asemituminen suhteessa oletettuun lukijaan</u>
Vahvistaminen <i>Affirm</i> <i>Totta kai;</i> <i>luonnollisesti</i>	Dialoginen supistaminen, oman kannan osoittaminen: yhtä mieltä oleminen. Aiemmin esitetty vahvistetaan todeksi.	Pidetään selvänä, että myös oletettu lukija jakaa kirjoittajan vahvistaman käsityksen.
Myöntäminen (toisinaan myös myönnyttely) <i>Concede</i> <i>On totta;</i> <i>myönnettäköön;</i> <i>epäilemättä</i>	Dialoginen supistaminen, oman kannan osoittaminen: yhtä mieltä oleminen. Myönnetään aiemmin sanotun olevan totta.	Oletetun lukijan nähdään potentiaalisesti vastustavan sanottua. Myöntämällä huomioidaan oletetun lukijan vasta-argumentti ennalta. Myöntämistä seuraa usein vastakohdan esittäminen , jolloin myönnetty asia ylitetään voimakkaammalla argumentilla.
Oman käsityksen lausuminen <i>Pronounce</i> <i>Totuus on, että;</i> <i>väitän; tästä seuraa, että</i>	Dialoginen supistaminen, oman kannan osoittaminen. Ilmaistaan oma kanta väitelauseella.	Heteroglossinen, sillä usein oman käsityksen lausuminen edellyttää implisiittistä vastustuksen mahdollisuutta. Kontekstista riippuen mahdollinen vastaväittäjä on oletettu lukija tai kolmas osapuoli. Kirjoittaja arvioi olevansa pätevä ilmaisemaan käsityksensä.
Kannattaminen <i>Endorsement</i> <i>X näyttää; X todistaa; olen samaa mieltä;</i> <i>kuten X sanoo</i>	Dialoginen supistaminen, oman kannan osoittaminen. Ilmaistaan samanmielisyys kolmannen osapuolen sanoman kanssa. Erotuksena dialogisesti laajentavista neutraalista ja etäännyttävästä lähdemaininnasta kirjoittaja asettuu ottamaan vastuuta sanotusta alkuperäisen esittäjän kanssa ja hyväksyy asian todeksi.	Kirjoittaja sitouttaa oletetun lukijan käsitykseensä vahvistamalla sitä ja laajentamalla samaa mieltä olevien joukkoa esimerkiksi auktoriteetilla.

¹Termien suomennot Inka Mikkosen.

Taulukossa esiintyvät suhtautumisen lajien lisäksi tutkielman analyysissä käyttökelpoiset ja toistuvat käsitteet dialoginen laajentaminen (*dialogic expansion*) ja dialoginen supistaminen (*dialogic contraction*). Kyse on siitä, miten tekstissä asemoidutaan muihin ääniin: avataanko heteroglossisille äänille tilaa vai rajataanko muiden näkökulmien mahdollisuuksia. Dialogisessa supistamisessa muilta ääniltä rajataan tilaa esimerkiksi sulkemalla muita käsityksiä käsittelyn ulkopuolelle. Dialogisessa laajentamisessa muiden äänien mahdollisuus hyväksytään eksplisiittisesti ja sille tehdään aktiivisesti tilaa. (Martin & White 2005: 102–104.) Taulukossa 2 on esitetty ensin dialogisesti laajentavat ja sitten dialogisesti supistavat suhtautumisen keinot.

Suhtautumistaktiikan valinnalla on siis merkitystä esimerkiksi siihen, millaiseen auktoriteettiasemaan kirjoittaja asettuu suhteessa vastaanottajaan. Osa taktiikoista, esimerkiksi oman käsityksen lausuminen tai kiistäminen, liittyy kirjoittajan auktoriteettiasemaan: näissä kirjoittaja lausuu näkemyksensä totuudesta ja asennoituu siihen, että hänen sanomansa on varmaa (Martin & White 2005: 92–93, 120, 127–128). Sen sijaan esimerkiksi harkitseminen antaa enemmän painoa vastaanottajan näkemykselle, jolloin tekstissä asetutaan vastaanottajan kanssa tasa-arvoisempaan asemaan (mts. 106). Tämä eroavaisuus havainnollistuu esimerkiksi seuraavissa tekstikatkelmissa, joista esimerkki 2 edustaa kiistämistä ja 3 harkitsemista:

Sosiaalisessa mediassa on alkanut liikkua railakkaitakin väitteitä siitä, että opas sivuuttaa peruskouluikäisten poikien tasa-arvo-ongelmat. **Tämä ei pidä paikkaansa.**

(2) Blogikirjoituksesta OA-kotoutus

Kovin dramaattisia muutoksia kurssivalintoihin **tuskin** on luvassa, sillä lukion päättötodistusta varten on edelleenkin opiskeltava vähintään 75 kurssia.

(3) Blogikirjoituksesta OA-lukio

Esimerkissä 2 blogitekstin kirjoittaja siis lausuu oman näkemyksensä dialogisesti supistavasti: sanottu esitetään vallitsevana yhtenä totuutena, eikä muille äänille tehdä tilaa. Sen sijaan esimerkissä 3 muiden näkökulmien olemassaolo tunnistetaan ja *tuskin*-sanalla ilmaistaan, että sanottu on todennäköistä, mutta ei varmaa. *Tuskin*-sanan käyttö edustaa tässä episteemisen modaalisuuden keinoa, jolla sanotusta rakennetaan epävarmaa – epävarmuuden ilmaus on myös yksi sanan keskeisistä merkityksistä. (VISK 2008: § 1556; Kielitoimiston sanakirja 2016: s. v. *tuskin*.)

Yllä kuvattujen sitoutumisen keinojen lisäksi sitoutumista ja asennoitumista voi lähestyä myös niiden vaihtelevien tekstuaalisten keinojen kautta. Martin ja White

kuvaavat myös näitä keinoja kategoriakohtaisesti englannin kielen kieliopin pohjalta. Kuten aiemmin mainitsin, en silti hyödynnä luokituksia tältä osin tai luokittelen aineistoni tapauksia sitoutumisen kategorioihin myöskään suomen kielen mukaisesti sanastollis-kieliopillisin perustein. Enemmän kiinnitän huomiota kommunikatiivisiin päämääriin ja akteihin, joita tapaukset edustavat – kuten yltä taulukosta 2 voidaan havaita, tähän myös kategorisointi pääosin perustuu.

4.2.2 Asennoitumisen ja intensiteetin ilmaisemisen systeemit

Asennoitumisen systeemin käsitteitä hyödynnän tutkielmassani tarkastellessani, kuinka kirjoittaja ja toisaalta blogeja kommentoineet todelliset vastaanottajat arvottavat blogitekstiin rakentuvaa lukijapaikkaa. Asennoitumisen systeemin käsittein tarkastellaan siis sitä, kuinka tekstissä ilmennetään tunteita sekä eettisiä ja esteettisiä arvostuksia (Martin & White 2005: 42). Hyödynnän jälleen pitkälti Inka Mikkosen termien suomennoksia, ellei toisin termin yhteydessä mainita.

Tunteen (*affect*) tapauksessa käsitellään mielessä tapahtuvia tunneprosesseja ja mielentiloja, kuten iloa, rakkautta tai pelkoa, mutta myös ulospäin ilmeneviä tunteen ilmauksia, kuten vaikka itkua tai pakoon juoksemista. Lisäksi erotellaan, onko tunne tekstissä niin sanotusti määrittelemätön, vai onko se reaktio johonkin tapahtuneeseen – esimerkiksi suututtiko jokin kuvattu toiminta. (Martin & White 2005: 46–47.) Teoriassa siis liikutaan semanttisella tasolla ja analysoidaan nimenomaan affektista kielenkäyttöä: tunteen ilmaisu voi olla tekstissä implisiittistä, eikä se ole välttämättä sidoksissa esimerkiksi käytettyyn sanastoon, kuten tunteiden nimityksiin (esimerkiksi itkemisestä on mahdollista puhua myös ilman affektista kielenkäyttöä).

Inhimillisen toiminnan arvottamisessa (*judgement*) puolestaan asennoitutaan sosiaalisen kanssakäymisen kautta ja kiinnitetään huomiota sosiaaliseen arvonantoon (*social esteem*) ja sosiaaliseen hyväksyntään (*social sanction*). Arvonannossa on kyse yksilön ominaisuuksista, joita voidaan teorian mukaan arvottaa normaaliuden (*normality*), kyvykkyyden (*capacity*) ja määrätietoisuuden (*tenacity*) akseleilla. Näitä asioita kuvaamalla kirjoittaja voi siis arvioida jonkun henkilön ominaisuuksia. Sosiaalisessa hyväksynnässä keskitytään eettiseen puoleen ja arvioidaan henkilön toimintaa: tällöin sanottua arvotetaan uskottavuuden (*veracity*) tai asiallisuuden/säädylisyyden (*propriety*) mukaan. (Martin & White 2005: 53.), mikä mielestäni eroaa suhtautumisen teorian alkuperäisestä ajatuksesta.

Intensiteetin ilmaiseminen puolestaan läpäisee sekä sitoutumisen että asennoitumisen alasyteemit (Martin ja White 2005: 135–136). Suhtautumisen teoriassa kyse on ilmaisun tarkkuudesta (*focus*) ja voimasta (*force*) (suomennokset omat). Kummassakin kyseessä on tavallaan abstrakti akseli, jolle ilmaisut sijoittuvat suhteessa muihin suurin piirtein samanmerkityksisiin. Teorian intensiteetin ilmaisun perusteella ei siis voi ryhtyä suin päin absoluuttiseen analyysiin, vaan sekä tarkkuus että voima suhteutetaan esimerkiksi tilanteelle tyypilliseen rekisteriin ja kyseessä olevan ilmiön leksikaalisiin ilmenemismuotoihin. Tarkkuuden suhteen voi arvioida ilmaisun täsmällisyyttä: kyse on siitä, puhutaanko tarkkarajaisista ilmiöistä vai häivytetäänkö puhutun rajoja vaikkapa argumentatiivisista syistä. Voiman systeemissä puolestaan arvioidaan sanotun voimakkuutta joko kvantitatiivisesti, esimerkiksi lukusanoin, tai intensiteetin kannalta: leksikaalinen valinta *ihan hyvän, pätevän* tai *erinomaisen* urheilijan välillä tuottaa erilaisia tulkintoja, vaikka kaikissa on kyseessä positiivisen inhimillisen toiminnan arvottamisesta. (Martin & White 2005: 137–138.)

Analysoitavassa aineistossa on läsnä laaja kattaus asennoitumisen ja intensiteetin ilmaisun alasyteemien ilmentymiä. Blogitekstien kirjoittajat ilmaisevat tunteitaan ja arvottamisiaan suhteessa asiointiloihin, esimerkiksi tekstinsä aiheeseen, mutta myös toisinaan suhteessa johonkin tekstiinsä rakentuvaan lukijapaikkaan. Myös kommentoissa tunteiden ilmaisua ja arvottamista kohdistuu paitsi tekstin aiheeseen, myös siihen, miten lukijapaikka on tekstissä rakennettu ja vastaanottajia määritelty. Tämän vuoksi tutkielmassakin on välillä hyödyllistä käyttää suhtautumisen teoriasta myös asennoitumisen ja intensiteetin ilmaisemisen alasyteemien termistöjä. Systemaattista analyysia en näiden perusteella kuitenkaan tee.

5 Lukijapaikka ja sen rajautuminen tekstissä

Luvussa neljä kerätään yhteen erilaisia teorioita ja ajattelumalleja, joiden kautta lukijapaikan käsitettä on tutkimusperinteessä lähestytty. Lukijapaikka on tavalla tai toisella huomioitu varsin monessa teoriassa, mutta pääasiallinen tutkimuskohde se on ollut harvoin. Lukijapaikka sopii kuitenkin käsitteenä blogikirjoitusten vastaanoton analyysiin: blogien kommentit avaavat kiinnostavan näkökulman siihen, kuinka vastaanottajat todella suhtautuvat heille tarjottuun lukijapaikkaan. Jotta tähän kiinnostavaan näkökulmaan pääsisi käsiksi, on kuitenkin tarkasteltava ensin, millaisin keinoin blogitekstin kirjoittaja lukijapaikkoja rakentaa ja miten hän suhtautuu niihin.

Blogiteksteistä nousee esiin enemmän tai vähemmän eksplisiittisiä keinoja, joilla lukijapaikkaa voidaan rajata. Tässä luvussa analysoin niitä. Havainnoin myös keinojen yleisyyttä, sillä toiset keinot ovat aineistossa enemmän käytössä kuin toiset. Tämä havainnointi jää kuitenkin väkisinkin karkeaksi, sillä kategorioiden rajat eivät ole tarkkarajaiset, ja samalla kielellisellä aktilla voidaan paitsi rakentaa lukijapaikkaa, myös esimerkiksi argumentoida. Näin ollen tarkkoja lukumääriä ei kaikkien keinojen kohdalla voida esittää. On kuitenkin mahdollista tehdä karkeampia huomioita niiden tyypillisyydestä: on selvää, että aineiston blogeissa eräät keinot ovat toisia tyypillisempiä.

Keinojen havainnointi lie hyödyllistä myös aineiston ulkopuolisia blogitekstejä tarkasteltaessa: on oletettavaa, että myös muissa saman tekstilajin teksteissä käytössä on samantyyppisiä kielellisiä keinoja myös lukijapaikkojen hahmotteluun. Aineiston blogitekstien ulkopuolelle jää kuitenkin epäilemättä runsaasti keinoja, joilla lukijapaikkaa voidaan rajata. Luvun kuvauksia ei tule siis käsittää tyhjentävänä luettelona, vaan on huomioitava, että keinot on koottu rajallisesta aineistosta.

Pohjustan havaittujen keinojen analyysia tarkastelemalla niitä soveltuvia teorioita vasten. Koska keinoja on lukuisia ja ne pohjautuvat hyvin erilaisiin teorioihin, täsmennän luvussa 5.6, miten hyödynnän eri keinoja ja teorioita tässä tutkielmassa. Lukijapaikkojen rakentumisen analyysi nojaa tässä tutkielmassa konstruktivistiseen käsitykseen kielestä – lähtökohta siis on, että ”kielenkäytössä ei vain representoida ympäröivää maailmaa vaan myös konstruoidaan sitä” (Pälli 2003: 229). Kielelliset ratkaisut eivät siis ainoastaan kuvaa olemassaolevaa tilannetta, vaan avaavat mahdollisia suhtautumisia, tulkintoja ja niiden kautta toimiakin. Verkossa konstruktivismin ajatus konkretisoituu selvästi: tässä tutkielmassa tarkastelluissa blogiteksteissä kirjoittajat paitsi esittävät näkemyksiä maailmasta, myös esittävät tulkinta- ja asennoitumisvaihtoehtoja, joihin kommentoijat ottavat suoraan ja välittömästi kantaa, kehittävät niitä tai kieltävät ne.

5.1 Lukijapaikan käsite

Lukijapaikan perusajatus on sen kuvaamiseen käytetyistä monista eri käsitteistä ja viitekehyksistä huolimatta helposti tavoitettava. Tekstiin rakentuu lukijalle väistämättä paikka kirjoittajan kielellisten valintojen kautta, sillä kuten Toini Rahtu (2013) toteaa, ”kirjoittajan tekemät kielelliset ratkaisut rajaavat vastaanottajiksi tietynlaisia ihmisiä” (mts. 108). Kielelliset valinnat myös rajaavat väistämättä näkökulmaa sanottuun. Tästä

johtuen lukijaa kutsutaan luonnollisesti ja väistämättä tarkastelemaan sanottua tekstin tarjoamasta näkökulmasta.

Lukijapaikka siis rajautuu tekstissä tavalla tai toisella – ja on toki mahdollista, että paikkoja rajautuu samassa tekstissä useitakin, sillä tokihan tekstillä voi olla useita kohderyhmiä. Toini Rahtu (2013) toteaa myös, ettei lukijapaikkojen rajautuminen välttämättä ole kunnolla tiedostettua vaan jopa automaattista, sillä ”kirjoitamme viestiäksemme” (mts. 108). Yleisö(i)lle viestiminen ja siinä sivussa lukijapaikkojen rakentaminen on siis siksi luonnollinen kirjoittamisen funktio, että sitä ei välttämättä tule panneeksi merkille.

Lukijapaikasta on käytetty monia käsitteitä, joita sivutaan muun muassa tässä luvussa aiempaa tutkimusta tarkasteltaessa. Tässä tutkielmassa viitataan lukijapaikalla siihen tilaan, jonka kirjoittaja rajaa tekemillään valinnoilla. Lukijakonstruktio, oletettu lukija ja muut esille nousevat käsitteet viittaavat ennemmin kirjoittajan aikomaan lukijaan, minkä vuoksi nimenomaan lukijapaikan käsite on mielestäni yksiselitteisin ja selkeimmin tekstianalyysin keinoin tavoitettavissa. Lukijapaikan lähikäsitteitä on koottu alle taulukkoon 3.

Taulukko 3: Lukijapaikan lähikäsitteitä

Käsite, alkuperä	Määritelmä	Suhde tämän tutkielman lukijapaikkaan
Oletettu lukija , putative reader Martin & White (2005)	Oletettu lukija on yleistys tekstin todennäköisesti saamasta lukijasta. Määrittely voi olla hyvin tarkkarajainen, esimerkiksi tietyn lehden toimituksen jäsen (Martin & White 2005: 5). Tämä lukija on tekstin tuottama kaavailu vastaanottajasta, ja kirjoittajan asennoituu jossakin suhteessa tähän yleistykseen (mts. 95).	Oletettu lukija vastaa tämän tutkielman lukijapaikkaa melko pitkälle ainakin siinä mielessä, että suhtautuminen ja asennoituminen tapahtuu suhteessa tähän konstruktion. Martin ja White myös puhuvat ”lukijan kirjoittamisesta tekstiin” (2005: 95). Tämän voi osaltaan katsoa vastaavan lukijapaikan käsitettä: lukijapaikkakin kirjoittuu tekstiin. Näkökulma on kuitenkin nimenomaan kirjoittajan suhtautumisessa ja siinä, miten oletettua lukijaa kutsutaan jakamaan pohjatekstin näkökulma. Tässä mielessä lukijapaikka on käsitteenä laajempi kuin minä oletettua lukijaa on tässä pidetty.
Yleisö Retoriikan teorit, kuten Kakkuri-Knuutila (2008), Perelman & Olbrechts-Tyteca (1971)	Yleisöllä viitataan retoriikan perinteessä yleensä todellisiin vastaanottajiin. Esimerkiksi puheet ja vaikuttavat tekstit suunnitellaan sen perusteella, mikä yleisö sen todella ottaa vastaan. Yleensä erotellaan rajattu erityis- ja kaiken kattava universaaliyleisö.	Yleisön rajaus tekstissä on eräs lukijapaikkaa määrittävä tekijä. Lukijapaikka on käsitteenä yleisöä laajempi: yleisö on usein tarkkaan rajattu ja suunniteltu, jotta kohdennus onnistuisi. Kaikki lukijapaikat eivät ole intentionaalisesti rajattua yleisöä. Yleisön rajaukset vaikuttavat kuitenkin voimakkaasti lukijapaikan rajauksiin toiseen suuntaan: aiotuille yleisöille aukeaa kyllä tutkielman aineistossa aina jonkinlainen lukijapaikka. Yleisön käsitettä tarkastellaan lukijapaikan näkökulmasta myös luvussa 4.2.1 .
Mallilukija Journalismin tutkimus ja konseptointi, esimerkiksi Töyry & Helle (2008)	Fiktiivinen lukija, jolle teksti on suunnattu. Mallilukija on määritelty eksplisiittisesti toimituksessa: se on sisällön tuottamisen kohde (Töyry & Helle 2008).	Mallilukijan ominaisuudet on määritelty tietoisesti ja avoimesti etukäteen: kyseessä on työkalu tekstin tuottamisen avuksi. Lopulliseen tekstiin hahmottuvat lukijapaikkojen rajaukset voivat erota mallilukijasta. Mallilukija on se toimitustyössä konstruoitu ja eksplikoitu ideaali, jonka mukaisia lukijapaikkojen rajauksia mallilukijaa käytettäessä pyritään rakentamaan.

Taulukko 3 jatkuu seuraavalla sivulla.

Taulukko 3, jatkoa edelliseltä sivulta.

Käsite, alkuperä	Määritelmä	Suhde tämän tutkielman lukijapaikkaan
Sisäislukija, implisiittinen lukija, implied reader Kirjallisuudentutkimus, esimerkiksi Iser (1974), Tammi (1983)	Tekstiin abstrahoituva implisiittinen lukijahahmo, joka määrittyy siitä, että tietynlainen teksti vaatii tietynlaisen vastaanottajan. Tekstinsisäinen rooli tai malli, joka irrotetaan reaalivastaanottajasta. Kirjallisuudentutkimuksessa sisäislukija määrittyy suhteessa sisäistekijään.	Termin käyttö on lähtöisin kirjallisuustieteellisestä tutkimuksesta. Kielitieteessä termiä on käytetty muun muassa juuri lukijakonstruktioiden yhteydessä (Jaakola ym. 2014: 642– 643). muassa Määrittyy tekstistä yhtä kokonaisvaltaisesti kuin lukijapaikka. Kirjallisuustieteessä hahmotetaan usein narratiivin sisäisenä ominaisuutena ja irrallisena tekstin toteutuvasta fyysisestä vastaanotosta. Sisäislukijan ja -tekijän käsitteet hahmotetaan tietynlaisiksi tekstinsisäisiksi rakenteiksi, joilla ei oleteta olevan yhteyttä todellisuuteen.

Tässä tutkielmassa lukijapaikka on siis melko lähellä oletetun lukijan tai implisiittisen lukijan käsitteitä. Etenkin implisiittisen lukijan käsite hahmotetaan kuitenkin yleensä tekstin ominaisuudeksi: etenkin implisiittinen lukija on olemassa tekstin sisällä suhteessa implisiittiseen kertojaan, ja se on tutkimusperinteessä usein erotettu selvästi tekstin reaalivastaanotosta. Verkkoteksteistä koostuvassa aineistossani lukijapaikan käsitettä ei kuitenkaan ole luontevaa irrottaa konkreettisesta vastaanotosta, sillä tekstejä kommentoivat todelliset lukijat katsovat hyvin usein lukijapaikkojen rajausten koskevan heitä itseään vastaanottajina: kommentoijat peilaavat itseään lukijapaikkaan, joka ei ole osa taideteosta vaan lähestyy reaalisuutensa puolesta retoriikan yleisökysymystä.

Taulukossa esitetty oletettu lukija puolestaan lähestyy aihetta suhtautumisen näkökulmasta. Oletetun lukijan tapauksessa huomioidaan paljon samoja asioita kuin lukijapaikankin, mutta keskiössä on tämän käsitteen tapauksessa yleensä kirjoittajan, ei vastaanottajan suhtautuminen. Oletettu lukija vastaa lukijapaikasta lähinnä sitä osaa, jossa pohjatekstin (aineistossani blogikirjoitusten) kirjoittaja suhtautuu tekstiin kirjoittuviin lukijapaikkoihin.

5.2 Yleisö, tyyli ja esisopimukset argumentaation ja retoriikan näkökulmasta

Tässä tutkielmassa argumentointia ja retoriikkaa lähestytään laajan retorisen käsityksen pohjalta, jonka mukaan ”retoriikan perustana on argumentaatio ja muut retoriset tehokeinot rakentuvat sen varaan” (Kakkuri-Knuutila 1992: 233). Retoriikan käsitteet auttavat lukijapaikkojen rajausten tavoittamisessa: etenkin retoriikan yleisökäsitys, tyyli ja näkemys esisopimuksista sanotun taustalla auttavat määrittämään rajauksia.

Argumentoinnin ja retoriikan analyysin perinteet paneutuvat perustelun ja vaikuttamisen keinoihin diskurssissa. Tässä tutkielmassa argumentaation rakenteen tai retoriikan keinojen näkökulmat eivät ole keskeisiä, mutta vastaanottajan reaktiota ja kirjoittajan yleisökäsityksiä tarkastelevat teoriat tarjoavat tutkielmalle työkaluja lukijapaikan tarkasteluun. Tavoitteenani ei ole kuvata blogikirjoitusten argumentaatiota tai retoriikkaa kattavasti, vaan olen kiinnostunut siitä, kuinka teorioissa lähestytään kirjoittajan suhdetta oletetun yleisönsä sielunmaisemaan. Hyödynnän analyysissäni ennen kaikkea uuden retoriikan ajatuksia, sillä siinä ”painotetaan erityisesti sitä, missä määrin ja miten teksteillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajiin” (Mäntynen & Sääsکیlahti 2012: 195). Yleisön ja oletetun vastaanottajan käsitteet ovat siis aivan elimellinen osa retoriikan hahmotusta, ja tutkimusta on kertynyt paljon.

5.2.1 Yleisö retoriikassa

Tässä alaluvussa tarkastelen, miten retoriikassa esimerkiksi on suhtauduttu vastaanottoon, alalla perinteisesti siis yleisöön. Vaikka yleisön käsite ei kata samoja asioita kuin lukijapaikan käsite, on yleisön määrittely yksi tapa lähestyä lukijapaikkaa: usein se, kuinka kirjoittaja rajaa yleisönsä ja mitä hän siltä odottaa, liittyy myös lukijapaikkojen rajauksiin.

Uuden retoriikan klassikkona on pidetty Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971) *The New Rhetoric* -teosta, jossa argumentointia tarkastellaan kehyksen (*framework*, kontekstit), argumentoinnin lähtökohtien (muun muassa niin sanotut esisopimukset) sekä argumentoinnin tekniikoiden näkökulmasta. Lukijapaikkojen muotoutumisen kannalta kiinnitän huomiota konteksteihin, joihin sisällytetään myös yleisö. Perelman ja Olbrechts-Tyteca pitävät argumentoinnin onnistumisen kannalta aivan keskeisenä sitä, kuinka hyvin oletettu lukija (tässä teoriassa *anticipated reader*) saadaan vastaamaan argumentoinnin todellista yleisöä. Siksi argumentoinnin onnistumisen kannalta on keskeistä tuntea mahdollisimman tarkkaan se yleisö, jonka mielipiteeseen haluaa

vaikuttaa – yleisön mielialojen, tunteiden ja asenteiden tunnistamisen onnistuneisuus vaikuttaa argumentin onnistuneisuuteen. (Mts. 20, 23.) Samaa ajatusta lähestytään teoriassa myöhemmin universaaliyleisön näkökulmasta: kun puhutaan määrittelemättömälle universaaliyleisölle, ”kaikille”, kaikkia ei ole mitenkään mahdollista saada vakuuttuneeksi (mts. 33). Toisin sanoin universaaliyleisön mahdottomuuden on muotoillut Toini Rahtu (2013) todetessaan, että yleistajuista, kansantajuista tai populaaria tekstiä ei voi olla olemassa, sillä ”tuskin koskaan on kirjoitettu niin, että ihan koko kansa ymmärtäisi” (mts. 107). Universaaliyleisön sisältämään ”kaikkiin” kirjoittautuu nimittäin väkisinkin keskenään ristiriitaisia maailmankatsomuksia ja tavoitteita.

Toinen lukijapaikkojen kannalta olennainen huomio yleisöstä on se, millainen retorinen tyyli tekstissä valitaan. Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (1998a) esittää karkean jaon erilaisten tyyllisten lähestymistapojen välille (mts. 237) Jaottelu esitellään taulukossa 3. Tässä tutkielmassa hahmotan piirrevastakohdat janoina, joilla (jokaiselle yhtä aikaa) kukin teksti sijoittuu sopivalle kohdalleen. Kakkuri-Knuutilan esittämään pohjautuen muodostin tyylipiirteille apukysymyksiä, joiden avulla tekstit voidaan sitten sijoitella näille janoille. Yritin muotoilla kysymykset siten, että niiden avulla pääsisi suoraan ja konkreettisesti käsiksi lukijapaikkojen muotoutumiseen ja analyysiin.

Taulukko 4: Tyylin piirteitä vastakohtien avulla Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttilan (1998) mukaan sekä määrittelyille pohjautuvia apukysymyksiä lukijapaikan havainnollistamiseksi

<u>Tyylin piirteitä kohteen suhteen</u>	
Tekninen–havainnollistava	Kuinka paljon vastaanottajan oletetaan ymmärtävän ammattikäsitteistöä tai tiedon rakentumista alalla (filosofisia teorioita, matemaattisia kaavoja, pedagogisia tausta-ajatuksia yms.)?
Suora–epäsuora	Oletetaanko yleisön hyväksyvän asian suoran esittämisen vai uskotaanko epäsuoran ilmaisun olevan tarpeen, esimerkiksi vastustuksen vähentämiseksi tai kohteliaisuussyistä?
Yksitasoinen–monitasoinen	Oletetaanko lukijan tarvitsevan yksiselitteistä selitystä, vai koetaanko kielikuvat tai ironia sopiviksi diskurssin keinoiksi tämän yleisön kanssa?
Pientävä–liioitteleva	Tuntuuko tarpeelliselta pienentää jotakin asiaa vaikka yleisön oletetun vastustuksen vuoksi? Suurennetaanko jotakin asiaa esimerkiksi koska ei uskota, että yleisö pitäisi sitä muuten merkittävänä?
<u>Tyylin piirteitä yleisön suhteen</u>	
Kohtelias–epäkohtelias	Pidetääkö kohteliaisuuden eksplisiittistä ilmaisua tai erityisiä kohteliaisuuskeinoja tarpeellisena? Millainen kohteliaisuusstrategia valitaan?
Arvostava–vähättelevä	Kohdataanko yleisö tasa-arvoisesti? Pidetäänkö omaa näkemystä esimerkiksi muita näkemyksiä arvokkaampana?
Virallinen–epävirallinen	Pidetääkö yleisöä ja kommunikaatiotilannetta virallisena vai onko kyse vapaammasta viestinnästä?
Vakuuttava–suostutteleva	Pidetääkö yleisön suostuttelemista tarpeellisena? Uskotaanko yleisön hyväksyvän argumentit sellaisenaan?
Asiallinen–humoristinen	Pidetääkö huumoria kirjoittajaa ja vastaanottajaa yhdistävänä?

Kaikki taulukossa esitetyt kysymykset eivät ole kiinnostavia kaikkien aineiston tekstien kohdalla. Aineistossa on kuitenkin tekstejä, joissa tyylikysymykset tunnusmerkkisesti kiinnittävät huomiota yllä olevien piirteiden suhteen. Tällöin taulukossa luetellut piirteet ja kysymykset auttavat selvittämään, millaisesta lukijapaikan rakentamisesta on kyse. Esimerkiksi tekninen–havainnollistava-akselilla päästään käsiksi

siihen, millaista asiantuntemusta yleisöltä oletetaan eli esimerkiksi siihen, millaisia ammatillisia profiileja lukijapaikoille kirjoittuu.

Kohtelias–epäkohtelias-aspekti puolestaan nousee esiin muun muassa puhuttelujen ja direktiivisyyden tapauksissa (luku 5.4 ja 5.5). Tällöin on syytä erottaa toisistaan lähi- ja etäkohteliaisuuden käsitteet: lähikohteliaisuudella (joskus myös positiivinen kohteliaisuus) tarkoitetaan kohteliaisuutta, joka kunnioittaa vastaanottajan niin kutsuttuja positiivisia kasvoja: ihmisen tarpeet tunnustetaan ja niitä vahvistetaan. Etäkohteliaisuus (toisinaan negatiivinen kohteliaisuus) puolestaan kunnioittaa vastaanottajan autonomiaa ja vapautta eikä uhkaa hänen toimintavaltuuksiaan. (Brown & Levinson 1987: 101–103, 129–131; Larjavaara 1999.) Kohteliaisuusstrategian valinta vaikuttaakin olevan yhteydessä lukijapaikkojen rajautumiseen: Opetuksen asialla -blogin teksteissä, joiden lukijapaikat rajautuvat löyhemmin kuin Herää, koulu! -blogissa, hyödynnetään enemmän etäkohteliaisuuden keinoja: pitäydytään etäällä eikä arvioida vastaanottajan kompetenssia negatiivisesti.

Yllä kuvatuilla keinoilla huomioidut yleisön rakentumisesta ovat myös tutkielman analyysin suuntaviivoina, kun tarkastellaan sitä, millä tavoin kommentoijat suhtautuvat kirjoituksissa tarjottuihin lukijapaikkoihin.

5.2.2 Esisopimukset

Yllä kuvattuun yleisön määrittelyyn liittyvä hedelmällinen suunta retorisessa analyysissä on sen tarkastelu, mitä oletetulta lukijalta odotetaan. Tähän päästään käsiksi niin sanottujen esisopimusten (*premises*, suomeksi on puhuttu myös ainakin pmissistä ja taustaoletuksista; esim. Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006: 27–29, 220) avulla. Esisopimuksen liittyvät Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan argumentoinnin jaottelussa argumentoinnin lähtökohtiin, ja ne ovat argumenttikohdaisia. Vastaanottajalta odotetaan yhdenmielisyyttä tekstiin rakentuvien esisopimusten kanssa, mutta esisopimusten sisältö, valinta tai esiintuominen voidaan myös kyseenalaistaa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 65–66.) Koska esisopimusten tarkoitus on rakentaa linkki perusteen ja väitteen välille (Kakkuri-Knuutila 1998b: 53), esisopimusten kyseenalaistaminen heikentää helposti perusteiden ja argumentin välistä linkkiä ja siten argumentin arvoa.

Argumentin kokonaisuutta arvioitaessa huomioidaan myös ilmipanemattomat taustaoletukset, joihin argumentti nojaa – ja jotka voi siis yhtä lailla kyseenalaistaa. (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998: 60; Kakkuri-Knuutila 1998b: 68). Perelmanin ja

Olbrechts-Tytecan esisopimusten luokittelu soveltuu hyvin myös tällaisiin taustaoletuksiin, ja heidän teoriassaan (1971: 65–110) esisopimuksiin voidaan sisällyttää myös ilmipanemattomat tapaukset oletuksista, jotka lukijan on allekirjoitettava, jotta argumentti olisi vaikuttava.

Vaikuttava argumentointi nojaa esisopimuksiin, jotka argumentoija olettaa yleisönsä hyväksyvän. Näin ollen esisopimukset löytämällä on mahdollista löytää piirteitä oletetulle yleisölle ja siten lukijapaikoille. Esisopimuksissa piilee myös erehtymisen vaara: jos todelliset lukijat eivät hyväksy esisopimusta, pitävät sitä yksipuolisena tai eivät hyväksy sen esitystapaa, argumentointi on heikolla pohjalla. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 65.)

Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971) luokittelevat esisopimukset totuutta ja arvottamista koskeviin (*real* ja *preferable*, suomennokset omat). Totuutta koskevat esisopimukset käsittelevät asioiden todellista laitaa sekä vetoavat periaatteessa kaikkiin yleisöihin eli ovat universaaleja, arvottamista koskevat taas sopivat pohjaksi sen erityisyleisön vakuuttamiseksi, joka jakaa käsitykset niistä. Esisopimusten luokat on esitetty tarkemmin taulukossa 5.

Taulukko 5: Esisopimusten luokkia Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan uuden retoriikan teorian (1971) mukaan¹

<u>Luokka</u>	<u>Esimerkki</u>	<u>Kuvaus</u>
Tosiasiat <i>Facts and truths</i> Totuutta koskeva esisopimus	”Maa kiertää aurinkoa.”	Esisopimuksen sisältö on, esimerkiksi tieteen konsensuksen kautta, yleisesti hyväksytty kulttuurissa tosiasiana. Yleinen hyväksytyys perustelee tosiasialle pohjautuvaa argumenttia: argumentin kiistämiseksi pitää kiistää se tosiasiana pidetty seikka, johon se nojaa.
Olettamukset <i>Presumptions</i> Totuutta koskeva esisopimus	”Menestys on ihmisen omien toimien ansiota.”	Olettamus on esisopimus, joka perustelee argumentin kulttuurisilla normaalin ja todennäköisyyden käsityksillä. Olettamuksen esisopimuksen kiistäminen edellyttää kulttuurisidonnaisen normin kiistämistä.
Abstraktit arvot² <i>Abstract values</i> Arvottamista koskeva esisopimus	”Kauneus on arvokasta.”	Abstraktit arvot ovat kulttuurisidonnaisesti arvostettuja ominaisuuksia ja periaatteita. Ne voivat olla hyvin yleisiä, esimerkiksi tiedon tai moraalin rakentumisen yhteiskunnallisia perusteita, tai spesifimpiä.
Konkreettiset arvot² <i>Concrete values</i> Arvottamista koskeva esisopimus	”Suomalainen luonto on arvokas.”	Konkreettisten arvojen tapauksessa yksilöitä, ryhmiä, asioita tai entiteettejä arvotetaan pitkälti niiden ainutlaatuisen olemuksen kautta.
Hierarkiat <i>Hierarchies</i> Arvottamista koskeva esisopimus	”Ihmishenget suojataan ennen eläimiä.”	Hierarkioissa arvot suhteutetaan toisiinsa ja asetetaan tärkeysjärjestykseen. Hierarkiat ovat johdettavissa arvoista, mutta tausta-arvojen tarkastelu on tarpeen vain, jos hierarkia kyseenalaistetaan.

¹*Esitys ei ole kattava, mutta se näyttää suuntia ja perusteita, joiden mukaan esisopimuksia voi luokitella ja tarkastella.*

²*Käytännössä abstraktit ja konkreettiset arvot voivat Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan limittyä, eikä niitä voida aina erotella, esim. ”suomalainen luonto on kaunis”.*

Taulukossa 5 kuvattujen luokkien lisäksi Perelman ja Olbrechts-Tyteca tarkastelevat esisopimuksia vielä niiden välisten yhteyksien ja luokkien (*loci*) käsitteen avulla (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 83–84). Näissä luokissa faktat, arvot ja hierarkiat luokitellaan kulttuurisidonnaisiksi kokonaisuuksiksi, joiden perusteella esisopimuksia joskus ikään kuin laajennetaan: kun yleisö hyväksyy jonkin esisopimuksen, kirjoittaja voi katsoa yleisön hyväksyvän näiden luokkien sisällä muitakin seikkoja argumentoinnin perustaksi. Esisopimuksien laajentaminen luokkien sisällä on kuitenkin aina mahdollista

asettaa kyseenalaiseksi, ja tällöin on argumentoijan vastuulla osoittaa yleistys oikeutetuksi (mts. 85).

Yllä olevaan esitykseen esisopimusten laaduista tulee suhtautua kriittisesti: se on tehty yhden teorian pohjalta eikä sellaisenaankaan ole kattava. Siitä kuitenkin selviää, kuinka syviä kulttuurisia esisopimuksia yksinkertaisetkin väitteet olettavat. Tutkielman analyysin kannalta ei tunnu siksi kovin relevantilta esimerkiksi pohtia, hyväksyykö yleisö länsimaisen kulttuurin perusarvoja, siis sellaisia abstrakteja arvoja kuin oikeudenmukaisuus tai ihmisarvo. Sen sijaan esisopimusten käsitteestä on runsaasti hyötyä pohdittessa spesifimpien ryhmien muodostumista ja niihin tai niiden ulkopuolelle identifioitumista eli sisä- ja ulkoryhmiä (ks. luku 5.3). Lukijapaikkojen kannalta on valaisevaa tutkia, millaisia spesifejä esisopimuksia kirjoittaja olettaa yleisönsä hyväksyvän sekä sitä, mitkä niistä yleisö kommenttien perusteella vaikuttaa hyväksyneen, mitä ehkä ei.

Ilmeinen esimerkki löytyy Herää, koulu! -blogin tekstistä HK-teemu, jossa kautta linjan ilmenevän arvoja koskevan esisopimuksen voisi tiivistää virkkeeseen ”kaikki työ on yhtä arvokasta”. Tekstissä tämä esisopimus nousee eksplisiittisimmin esiin seuraavissa kohdissa:

Aina, kun luen tarinoita jääkiekkoilijoista, jotka saavat muutaman miljoonan vuodessa, ihmettelen, miksen minä saa.

(4) Blogikirjoituksesta HK-teemu

Mitä minä teen huonommin kuin Teemut?

(5) Blogikirjoituksesta HK-teemu

Sitä en tiedä, miten selitän lapsille, että autolla ympyrän ajaminen ja tikulla kumilätkän sohiminen kaukalossa on taloudellisesti kannattavampaa kuin muut työt.

(6) Blogikirjoituksesta HK-teemu

Näissä kommentteissa ilmipannut argumentit yhtäläisten palkkojen puolesta eivät tekstissä paljasta esisopimusta eksplisiittisesti. Sen sijaan ne rinnastavat suoraan opettajan ja julkisstaran ammatit ja kyseenalaistavat palkkaeron, koska tehtävänkuvuissa on yllättävän paljon samaa tai ainakin samankaltaisia elementtejä. Perusteluiksi samalle palkalle nostetaan tekstissä eksplisiittisesti rinnastetut työnkuvat, töiden raskaus ja kokonaisvaltaisuus. Muun muassa esimerkkien kohdat kuitenkin paljastavat esisopimuksen, jolle argumentti pohjautuu kuvatun ajankäytön, vaivan ja työn yksityiskohtien sijaan. Argumentointi nojaa näissä esimerkeissä vahvasti *kaikki työ on*

yhtä arvokasta -esisopimukseen. Esisopimus on hahmotettavissa muun muassa lainausten rinnastuksista: *minä* laajenee esimerkeissä yleistarkoitteiseksi ja viittaa opettajiin. Lisäksi leksikaaliset valinnat ovat voimakkaita ja ohjaavat esisopimuksen tulkintaan: vaikkapa esimerkin 6 sanavalinnat *autolla ympyrän ajaminen* ja *tikulla kumilätkän sohiminen* kyseenalaistavat formulakuskin ja jääkiekkoilijan töiden arvon kyvykkyyden vaatimusten akselilla voimakkaasti ja intensiivisesti. Aineistossa ilmenee, että kaikki kommentoijat eivät hyväksy tätä esisopimusta (ks. luku 6.2.1).

Esisopimuksissa lukijapaikan kannalta olennaisimpia ovat vastaanottajaan itseensä suuntautuvat esisopimukset. Jos esisopimus suuntautuu tosiasioihin, siitä voidaan argumentoida erimielisestikin ilman, että se rajaisi välttämättä tekstin lukijapaikkaa vastaanottajan kannalta epäsovivaksi. Arvoihin tai vaikkapa vastaanottajan kompetenssiin suuntautuvat esisopimukset puolestaan voivat rajata lukijapaikkaa vastaanottajan kannalta ongelmallisesti tai harvinaisen osuvasti, ja kirvoittaa siten myös rajoituksia tukevia tai kyseenalaistavia kommentteja.

5.3 Sisä- ja ulkoryhmiin kategorisointi

Aineistossa sekä blogitekstien kirjoittajat että kommentoijat jäsentävät ihmisiä joidenkin ominaisuuksien mukaan joukoiksi, ja ihmisten toimintaa tarkastellaan näiden ryhmien kautta. Kyse on kaikkialla läsnä olevasta sosiaalisesta kategorisaatiosta: ihminen hahmottaa luontaisesti ympäristönsä, myös sosiaaliset kontekstit, kategorisoimalla. Kategoriat ovat välttämättömiä maailmaa jäsenettäessä ja kommunikaatiossa: ilman niitä yksittäisiä ärsykejä olisi käsiteltäväksi yksinkertaisesti liikaa, eikä merkityksiä saada välitettyä toiselle ilman riittävää yhteistä kategoriapohjaa. Tästä syystä ne myös väkisininkin yleistävät jonkin verran. (Pälli 2003: 39; Suoninen, Pirttilä-Backman & Laihkainen 2011: 244–246, McGarty 1999.)

Lukijapaikkojen analysoinnissa kategoriat on huomioitava, sillä myös lukijapaikkaa avataan kategorioiden kautta. Puhe saatetaan suunnata eri tavoin tietyille ryhmälle, esimerkiksi *vanhemmille*, kuten tapahtuu vaikkapa alla esitettävissä esimerkeissä 7 ja 8. Näiden kategorioiden tavoittamisessa käytän diskurssianalyysin ja sosiaalipsykologian aloille pohjautuvia sisä- ja ulkoryhmien käsitteitä, joista on suomeksi kirjoittanut muun muassa Pekka Pälli (2003).

Käytännössä jako sisä- ja ulkoryhmiin hahmottuu pitkälti sen mukaan, kuuluuko kirjoittaja määrittelemäänsä joukkoon itse. Sisäryhmä on siten ryhmä, johon määrittelijä

itse kuuluu. Ulkoryhmä on sitä vastoin sitten ryhmä, johon määrittelijä itse ei kuulu. Jakolinja muodostuu siis meidän ja heidän välille. Kiinnostavaa on, että nämä ryhmät kategorisoidaan eri pohjalta: on voimakasta näyttöä siitä, että sisäryhmä (eli ryhmä johon kirjoittaja itse kuuluu) nähdään usein moninaisempina kuin ulkoryhmä. (Pälli 2003: 41, 134–135; McGarty 1999: 156.) Ulkoryhmän jäsenet nähdään siis tavallaan voimakkaammin määrätyn kategorian kautta, kun sisäryhmäläisiä määrittävät herkemmin muutkin seikat. Negatiivinen ulkoryhmän kuvaus on aineistossakin yleistä. Tyypillinen tilanne on esimerkiksi seuraava:

Minäkin olen ollut aivan tohkeissani numeroista. Korostanut niiden tärkeyttä ja hyppinyt tasajalkaa, jos on tullut huonoja numeroita.

Käänsin takkini ja aloin puhua sanallisen arvioinnin puolesta, kun – –

(7) Blogikirjoituksesta HK-paska

Esimerkissä 7 luodaan numeroarvioinnin puolustajista karikatyyrinen ulkoryhmä. Valitsemalla aikamuodoksi juuri perfektin kirjoittaja osoittaa kuuluneensa tähän ryhmään mutta samalla myös, että asiantila on muuttunut: enää kirjoittaja ei ole ryhmän jäsen, vaan kyseessä on ulkoryhmä. Tämän ryhmän määrittävä ominaisuus, numeromyönteisyys, asetetaan naurunalaiseksi ja ryhmäläisten arviointikyky kyseenalaistetaan. Samalla kirjoittaja selkeästi ulkoistaa itsensä ryhmästä: ryhmään kuuluminen kuvataan perfektillä (*olen ollut, korostanut, hyppinyt*), ja kirjoittaja toteaa eksplisiittisesti muuttaneensa mieltään metaforalla *käänsin takkini*. Pälli (2003: 41, 119–121, 134–135) kuvaakin, että ulkoryhmäläisiin liitetään ulkoryhmän negatiivisia piirteitä enemmän yleistäen.

Kategorisointi toimii kuitenkin myös toiseen suuntaan: sisäryhmäläisten oletetaan toimivan ja ajattelevan samoin kuin itsen. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja retoristen kysymysten avulla herättelee sisäryhmään (opetusalan ammattilaisiin) kuuluvaa lukijaa pohtimaan kantaansa. Sisäryhmäläisen uskotaan pääsevän samaan lopputulokseen kuin kirjoittajan, sillä ajattelu katsotaan samankaltaiseksi ja arviointikykyyn luotetaan. Tällainen sisäryhmän tulkinta on esimerkissä 8:

Tunnustammeko lapsuuden itseisarvon? Mahdollistammeko lapsen osallisuuden omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin? Vai näemmekö lapset jonottajina kasvamassa johonkin parempaan elämän odotushuoneessa?

(8) Blogikirjoituksesta OA-varhaiskasvatus

Tässä ryhmiä rakennetaan toistuvilla verbin taivutuksilla monikon ensimmäisessä persoonassa. Leksikaaliset valinnat, kuten *tunnustaa* ja *mahdollistaa*, ilmaisevat, että

kirjoittaja arvottaa lapsuuden itseisarvon ja lapsen osallisuuden positiivisesti: hän arvioi näiden toimintojen soveliaisuuden korkealle. Toisin on kolmannen kysymyksen kanssa. Siinä *nähdä*-verbivalinta ei kontekstistaan irrotettuna ehkä ole negatiivinen, mutta tässä kontekstissa näkeminen on yksisuuntaista: esitetty näkökulma sulkee disjunkttiivisella *vai*-vaihtoehtokysymyksellä edelliset pois. Metaforista *jonottajina* ja *elämän odotushuoneessa* avautuvat niin ikään negatiiviset tulkinnat lapsista sekä kyvykkyyden että soveliaisuuden akseleilla. Vastaanottajista hahmottuu ikään kuin kaksi ryhmää: positiivisesti ja negatiivisesti evaluoidut. Kirjoittaja kutsuu vastaanottajia jakamaan positiivisesti evaluoitujen ryhmien näkökulmaa: hän toivoo, että vastaanottajat tunnustaisivat *lapsuuden itseisarvon* ja mahdollistavat *lapsen osallisuuden*. Negatiivisemmin evaluoitu ryhmä hahmottuu *me*-muodosta huolimatta enemmän ulkoryhmäksi juuri tämän negatiivisen evaluaation kautta. Tämä tulkinta nousee sen kautta, että oman ryhmän suosiminen ja positiivinen evaluointi on hyvin tyypillistä juuri sisäryhmän rakentamiselle, negatiivinen evaluaatio puolestaan toiseuttaa (Pälli 2003: 119). Esimerkissä 8 sisäryhmää käytetään voimakkaasti näkökulman rakentamisen välineenä, kun vastaanottaja asetetaan *vai*-vaihtoehtokysymyksellä valinnan eteen: kumpaan rakennetuista ryhmistä hän haluaa kuulua? Kirjoittaja suhtautuu vastaanottajiensa intentioihin positiivisesti ja uskoo, että he voivat jakaa positiivisesti evaluoidut arvostukset. Siinä tapauksessa, että vastaanottaja uskoisikin, että lapsuus on vain aikuisuuden odotusta, *vai*-kysymys luo negatiivisen evaluaation kautta pohjaa samastumiskonfliktille, eli ristiriidalle ja todelliselle, psykologiselle tai diskursiiviselle irtisanoutumiselle suhteessa ryhmään, johon tekstissä kielellisesti identifioituu (Pälli 2003: 126). *Vai*-kysymyksen kautta teksti johdattaa silloinkin identifioitumaan ennemmin kirjoittajan positiivisesti evaluoimaan sisäryhmään.

Positiivinen suhtautuminen omaan sisäryhmään on siis odotuksenmukaista, mutta aineistossa se ei kuitenkaan ole itsestäänselvää. Sisäryhmäksi hahmottuvaan joukkoon on mahdollista liittää myös negatiivisia määreitä, kuten seuraavassa tapauksessa, jossa sisäryhmän edustajat määrittellään monen positiivisen ominaisuuden vastakohtina:

Meitä laudaturin tyttöjä on maa täynnä, mutta olemme kaikki sitä mieltä, että lapset kaipaavat toisenlaisiakin opettajia: luovia, intuitiivisiä, taiteellisia, urheilullisia jne.

(9) Blogikirjoituksesta HK-vakava

Yllä olevassa esimerkissä 9 ja eräissä muissa blogikirjoituksissa on monitulkintaista, onko tarkoitus avata *me*-pronominilla lukijapaikkaa vai kuvataanko sillä vain

konstruoituneen sisäryhmän toimintaa geneerisesti. Monet tekstejä kommentoineet lukijat joka tapauksessa tunnistavat itsensä esimerkissä aukeavasta lukijapaikasta, joten tällainen tulkinta on syytä huomioida. Jotkut vastaanottajat katsovat sen tarjoavan vastaanottajalle tilaa sisäryhmässä, joten pronomini on osaltaan mukana konstruoimassa lukijapaikkaa.

Yllä kuvattu ristiriitaisten tulkintojen mahdollisuus selittyy sillä, että *me*-pronominin voi hahmottaa sekä eksklusiivisesti että inklusiivisemmin. Eksklusiivisesti hahmotettaessa suljetaan pois osa muista kuin eksplisiittisesti ilmaistuista tarkoitteista. Kyseessä on siis vähintään kirjoittaja ja joku muu, mutta ei ainakaan koko joukko. Mitä inklusiivisemmin pronominin tarkoitteen hahmottaa, sitä laajemmin se sulkee sisäänsä mahdollisia vastaanottajia. (TT 2016, Kielitiede: inklusiivinen; TT 2016, Kielitiede: eksklusiivinen). Yllä esitetty HK-vakava-esimerkki voidaan tulkita eksklusiivisesti, eli siten, että ”me laudaturin tytöt” ei sisällytä lukijoita vaan on geneerinen (tai yleistävä, ks. esim. Pälli 2003: 113). Inklusiivisempikin tulkinta, eli lukijan mukaanotto ryhmään, on kuitenkin yhtä lailla mahdollinen. Tämä monitulkintaisuus lienee aineistossa osasyynä lukijapaikkaan kantaa ottavien kommenttien runsauteen.

Inklusiivisuuden ja eksklusiivisuuden kautta voidaan tarkastella tekstissä sekä sisä- että ulkoryhmiä niin kirjoittajan kuin vastaanottajankin kannalta. Kirjoittajan näkökulma on tässä tutkielmassa olennainen blogikirjoituksiin hahmottuvia lukijapaikkoja tarkasteltaessa, vastaanottajien näkökulma puolestaan silloin, kun tarkastellaan kommentteja. Yllä olevassa HK-vakava-esimerkissä fokus on kirjoittajan konstruoimassa sisäryhmässä, jonka sisä- tai ulkoryhmäksi hahmottuminen on vastaanottajan näkökulmasta monitulkintaista. Fokus voi olla ulkoryhmässäkin, kuten seuraavassa esimerkissä:

Tasa-arvosta huolestuneille voin kertoa, että iPadeja ei todellakaan ole joka oppilaalle mutta kaikilla on kännykkä, josta voi hakea tietoa.

(10) Blogikirjoituksesta HK-kännykkä

Kirjoittajan konstruoima ryhmä, oli se sitten sisäryhmä (kuten ylempänä esitettyssä esimerkissä 9) tai ulkoryhmä (kuten yllä esitettyssä esimerkissä 10) voi siis lähtökohtaisesti joko sisällyttää inklusiivisesti vastaanottajatkin tai jättää heidät eksklusiivisesti sisällyttämättä. HK-kännykkä-esimerkissä kyseessä on ulkoryhmä, sillä kirjoittaja käyttää *huolestua*-partisiippiä myöntämisen keinona (ks. luku 4.2.1 ja taulukko 2) ja kumoaa sen sitten perustelemalla vastanäkemyksen ja samalla ulkoistaa itsensä

huolestuneiden joukosta. Tällaisessa ulkoryhmän tapauksessa hahmotus jakautuu ”teidän” ja ”heidän” välille. Esimerkissä kyseessä on tilanne, joka kontekstissaan hahmottuu inkluusiviseksi (”te”): samalla ”tasa-arvosta huolestuneille” avataan lukijapaikkaa muun muassa valitsemalla *kertoa*-verbi, kun ryhmä sijoitetaan seuraavan kerronnan vastaanottajiksi.

Ulko- ja sisäryhmien käsitteet ovat siis lukijapaikkoja analysoitaessa varsin käyttökelpoiset, ja aineistossa lukijapaikkoja rakentuu sekä ulko- että sisäryhmien kautta. Lähtökohtaisesti erilainen suhtautuminen ulko- ja sisäryhmiin (Pälli 2003: 41) johdattelee kirjoittajan asennoitumisen äärelle: ryhmien kautta voi lähestyä myös kirjoittajan suhtautumista konstruoimiensa lukijapaikkojen edustajiin.

5.4 Puhuttelut

Kun kielellä ilmennetään sosiaalisia suhteita (eli systeemis-funktionaalisesti tarkastellen operoidaan kielen intersubjektin metafunktion parissa), puhuttelujen merkitys kielellisenä keinona on kiistanaton (mm. Tolvanen 2016: 10). Puhutteluna pidetäänkin ”sen osoittamista, kenelle sanottu on suunnattu” (VISK 2008: määritelmät: puhuttelu). Vastaanottajan suorassa puhuttelussa kirjoittaja siis suuntaa ilmaisunsa suoraan vastaanottajalle. Perinteisesti puhuttelu on heijastanut sosiaalisia tekijöitä ja suhteita, mutta uudemmassa tutkimuksessa on hahmotettu puhuttelun myös rakentavan niitä (Tolvanen 2016: 8–9). Koska verkkotekstissä vastaanottaja ei ole tilanteessa läsnä, puhuttelujen voi niissä nähdä toimivan vuorovaikutusta rakentavasti: koko vastaanottajakunta ei ole tiedossa, mutta puhuttelut ovat mukana rajaamassa ja konstruoimassa tilaa mahdollisille vastaanottajille – siis lukijapaikkoja.

Ilmeinen puhuttelu on esimerkiksi niin sanottu puhutteluilmaus, lauseke, joka määrittää sanotulle vastaanottajan (VISK 2008: määritelmät: *puhutteluilmaus*). Havainnollinen puhutteluilmaus on vaikkapa *hyvät vanhemmat* seuraavassa aineistoesimerkissä:

Tämän takia te olette olemassa, **hyvät vanhemmat**.

(11) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Puhuttelu voi muodostua yhdestä substantiivista, tai sitten se voi olla pidempi lauseke kuten yllä (ISK § 1078). Se rajaa kohteelleen aina paikan lukijoiden joukossa ja on selvää, että sanottu on suunnattu ainakin tälle ryhmälle. Vastaanottajan puhuttelu on siis ilmeinen

keino määritellä tilaa lukijalle, sillä puhutteluilmauksen ja nimipuhuttelun keinoin sanottu kohdennetaan eksplisiittisesti. Kuten esimerkki 11 osoittaa, aineiston blogikirjoitus HK-todistus on suunnattu ainakin vanhemmille.

Puhutteluiden avulla tekstissä myös asemoidutaan suhteessa lukijaan, kun tehdään esimerkiksi valinta sinuttelun ja teitittelyn välillä. Puhuttelun kielellisin keinoin voidaan ilmaista myös etä- ja lähikohteliaisuuden sävyjä. (Tolvanen 2016: 6–9, Larjavaara 1999). Näin ollen puhutteluilla otetaan kantaa niin kutsuttuun sosiaaliseen etäisyyteen (mm. Svennevig 1999), joka puolestaan on vaikuttamassa tekstiin hahmottuviin lukijapaikkoihin sekä suoraan tekstin yleisökäsityksen kautta että myös toisinaan ilmentämässä esisopimuksia (luku 5.2.1 ja taulukko 4). Puhuttelut ovat siis rakentamassa lukijapaikkoja konkreettisella tasolla. On silti huomattava, että puhuttelut eivät rajaa kaikkia lukijapaikkoja, sillä lukijapaikan rajautuminen on puhutteluja ja myös yleisön määrittelyä monitasoisempi ja -tahoisempi ilmiö. Itse asiassa puhuttelut tuntuvat aineistossa olevan yleisesti läsnä nimenomaan tiukka- ja selvärajaisten lukijapaikkojen rakentumisessa. Vähemmän niitä käytetään geneerisesti tai löyhärajaisesti hahmottuvien lukijapaikkojen tapauksessa.

Puhutteluilmausten esiintymät ovat aineistossa suhteellisen harvinaisia, mutta esiintyessään niillä on lukijapaikan rajauksessa merkittävä ja eksplisiittinen rooli. Ne rajaavat puhuteltavaa ryhmää suoraan. Puhutteluilmauksilla tehty rajausta on aineistossa yleensä selvärajaisempi kuin muut lukijapaikan konstruoinnin keinot: *vanhemmat* on selvärajainen ryhmä, kun monesti esimerkiksi *me*-pronominilla rajatut sisäryhmät ovat rajoiltaan häilyviä ja monitulkintaisia (ks. luku 5.3; Pälli 2003: 96–117).

5.5 Direktiivit

Direktiivit ovat laaja ryhmä kielenpiirteitä, jotka sisältävät ohjaavan vaikutuksen, esimerkiksi käskyn, kutsun, luvan tai ohjeen. Prototyypisimmillään direktiivi on imperatiivi, joka ilmaisee deonttista eli pakkoa ja kehotusta rajaavaa modaalisuutta suoraan. Yksiselitteisten ja ilmeisten direktiivien lisäksi direktiivisyyttä on läsnä lausumissa, joissa yksiselitteisiä direktiivejä ei esiinny, mutta joiden merkitys hahmottuu kontekstissaan ohjailevaksi. (ISK § 1645.) Niin sanotussa laajassa direktiivinäkemyksessä (Lauranto 2015: 49) direktiivisyyteen katsotaan toimintakehotteiden lisäksi kuuluvaksi vaikkapa ohjailevat tarjoukset ja luvan antamiset. Tässä tutkielmassa lähestyn direktiivejä tämän käsityksen pohjalta.

Blogikirjoitusten direktiivisiksi hahmottuvat ilmaukset rajaavat osaltaan lukijapaikkoja, sillä kuten Larjavaara (1999) havainnollistaa, direktiivin ilmaisun muoto tai ylipäättään olemassaolo paljastaa lähi- ja etäkohteliaisuuden aspektien kautta asemoitumista suhteessa toivotun toiminnan kohteeseen. Näin on etenkin niissä tapauksissa, joissa direktiivi ilmentää valtahierarkiaa ja hahmottuu käskynä. Tämän tutkielman aineistossa kommentoijat ovat hahmottaneet direktiivit usein käskyiksi, vaikka tämä ei aina ole arjessa tyypillinen direktiivin tulkinta (Lauranto 2015: 56) – välillä kommentoijissa esimerkiksi kyseenalaistetaan käskyksi hahmottuneen direktiivin sisältö suoraan. Tämä havainnollistuu muun muassa seuraavasta direktiivin ja sitä seuranneen kommentin kautta:

Jos todistus ei ollut mieluinen, **tehkää** siitä lennokka ja **lennättäkää** se ikkunasta ulos.

(12) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Sen tiedän, että lapsesta olisi hulvatonta taitella todistuksesta lennokka, mutta mä mieluummin allekirjoitan sen ja palautan siistinä kouluun. Ei tehrä tästä keskiarvosta ny numeroa.

(13) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Esimerkin 13 kommentissa on hahmottanut esimerkin 12 imperatiivien käytön sen verran omaa toimintaansa ohjaileviksi, että hän perustelee siitä poikkeamisen. Kiinnostavaa on, että hän käyttää murteellista konstruktiota *ei tehrä tästä ny numeroa* pehmittämään direktiivistä eroavaa mielipidettään. Hän ei myöskään suoraan kieltäydy vaan laajentaa dialogia vaihtoehtoon kertomalla, mitä tekisi *mieluummin*. Reaktio jatkaa direktiivin metaforaa: kieltäytyessään tekemästä todistuksesta lennokkia kommentoija kieltäytyy itse asiassa asennoitumasta lapsensa todistukseen sillä kapinan tasolla, jota pohjatekstissä voimakkaasti imperatiivein ehdotetaan. Verkkokeskustelussa onkin huomattava, että vastaanottaja voi tulkita direktiivejä deonttisen modaalisuuden alalla eri tavalla velvoittaviksi: kun analysoin kommentteja luvussa kuusi, lähden siksi liikkeelle siitä, kuinka kommentissa direktiiveihin reagoidaan.

Lisäksi laajassa direktiivikäsitelyssä direktiivit edellyttävät, pyytävät tai kehottavat johonkin toimintaan (ISK § 1654; Lauranto 2015: 4, 49–50), jolloin lukijapaikka rajautuu usein sen presupposition mukaan, että kyseistä toimintaa ei ole vielä toteutettu. Tämä havainnollistuu esimerkiksi seuraavissa blogikirjoituskatkelmissa:

Lohduttakaa lasta, että koulu ei ole loppuelämän kannalta tärkeä asia, riittää että tekee parhaansa. Jos koulussa ei menesty, ovat taidot jossain muualla ja valitettavasti koulu ei niitä arvioi. **Pönkittäkää** lapsenne itsetuntoa ja **tehkaa selväksi**, mitä taitoja ja ominaisuuksia hänessä arvostatte ja **osoittakaa ymmärtävänne**, että huonot numerot koulusta eivät ole hänen syytään vaan systeemin vika.

(14) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Esimerkissä 14 kirjoittaja asettuu asiantuntijan rooliin ja neuvoo vanhempaa, jonka lapsen koulu sujuu heikosti. Direktiivein hän osoittaa vahvaa suositusta tietynlaiseen toimintaan eli ilmaisee sosiaalista velvollisuutta deonttisen modaalisuuden aspektilla (ISK § 1554). Samalla tullaan implikoineeksi, että vastaanottaja on tähän saakka toiminut toisin – muutoinhan ohjailulle ei olisi tarvetta. Näin direktiivein rajataan lukijapaikkaa.

Aineistossa yllä esitetyn kaltaisia suoria, pehmentämättömiä direktiivejä esiintyy suhteellisen vähän ja ainoastaan Herää, koulu! -blogin kirjoituksissa. Tämä johtunee siitä, että direktiivit voidaan viestiessä kokea omaa statusta tai reviiiriä uhkaaviksi: niillä asetetaan vastaanottaja neuvottavan rooliin ja tullaan varsin lähelle. Direktiivit voivat aiheuttaa kieltäviä vastareaktioita, ja tämän vuoksi niitä usein pehmennetäänkin: direktiivejä voidaan esittää pehmeämmin vaikka konditionaalnin tai epäsuoran puheaktin keinoin. (Larjavaara 1999; ISK 2004: § 1659.) Vaikka imperatiivilause ei aina eikä edes useimmiten arkisessa kielenkäytössä edusta tällaista suoraa, ylhäältä annettua ja rajoittavaa käskyä (Lauranto 2015: 56–57), kohteliaisuuden rakentaminen ja pehmentäminen on aineistossa direktiivisissä lausumissa suoria imperatiiveja tyypillisempää.

Imperatiivi voi vieraiden välisessä ja etenkin institutionaalisessa kielenkäytössä hahmottua liian tuttavalliseksi ja lähelle tulevaksi (Raevaara, Sorjonen ja Lappalainen 2003: 154–155). Siten myös Opetuksen asialla -blogin institutionaalisella luonteella lie osuutensa siihen, että imperatiivit ja ilmeisimmät direktiivit puuttuvat blogin kirjoituksista: eksplisiittisimmät direktiivit eivät sopisi sosiaaliseen etäisyyteen ja etäkohteliaisuuden ylläpitämiseen, joka on tyypillistä institutionaalisille teksteille. (Kankaanpää 2006: 78–82; Svennevig 1999; Larjavaara 1999.)

5.6 Lukijapaikka tämän tutkielman analyysissä

Lukijapaikkojen hahmottuminen tekstiin on, kuten edellä on havaittu, monisyinen ilmiö. Se on myös ainoastaan osin tietoinen prosessi: kuten Kakkuri-Knuutila (1998a: 239) toteaa, suuri osa kommunikaatiokeinojen käytöstä on tiedostamatonta, ja lukijapaikan hahmottuminen on laajempi ilmiö kuin valikoidut kommunikaation keinot. Ilmeisimmät seikat, kuten puhuttelut, voi havaita tekstistä suoraan. Toiset asiat, kuten esisopimukset ja näkökulmaseikat, ilmenevät tekstin kokonaisuuden tasolla ja hahmottuvat sanotun ja kielen keinojen yhdistelmän kautta – niin sanotusti rivien välistä. On myös mitä ilmeisimmin subjektiivista, millaisiin lukijapaikan rajauksiin kiinnitetään huomiota ja miten tulkintaa painotetaan: aineistossa etenkin tarkimmin ja tiukimmin rajattujen lukijapaikkojen tapauksissa on eroja siinä, kuinka velvoittaviksi tai toisaalta esimerkinomaisiksi samatkin rajaukset on kirjoituksista tulkittu.

Lukijapaikat hahmottuvat tekstiin monentasoisten elementtien kautta. Osittain niitä konstruoii tekstin yleisökäsitys (ks. luku 5.2), joka toisinaan ilmenee tekstissä hyvinkin eksplisiittisesti ja intentionaalisesti. Yleisö hahmottuu tekstiin usein melko tunnistettavasti: se on se joukko, jolle teksti on suunnattu. Esimerkiksi puhutteluilmaukset (ks. luku 5.4) määrittävät juuri yleisöä. Mahdolliset retoriset kysymykset on suunnattu eksplisiittisesti vastaanottajajoukolle, siis yleisölle. Yleisö on konkreettinen ja samalla tärkeä osa lukijapaikan hahmottumista.

Yleisöä voidaan siis puhutella suoraan (luku 5.4), sille voidaan osoittaa direktiivejä (ks. luku 5.5) ja se voidaan kutsua jakamaan tekstin näkökulma eksplisiittisesti ja tietoisesti: retorisilla kysymyksillä johdatetaan yleisöä tunnistamaan tekstin näkökulma. Aineistossa tämä on suhteellisen yleistä ja näkyy selvästi muun muassa seuraavassa esimerkissä:

Kauanko kestää, että oppimisen ja koulunkäynnin tuessa tapahtuneet laki- ja opetussuunnitelmamuutokset alkavat näkyä koulujen käytänteissä? Miten nopeasti nämä muutokset näkyvät tukea kuvaavissa tilastoissa?

(15) Blogikirjoituksesta OA-ammattillinen

Esimerkissä 15 lukija kutsutaan samojen kysymyksien ääreen, joita blogikirjoitus käsittelee ja joihin se pyrkii vastaamaan. Kysymysrakenteilla (interrogatiivipronominilla ja kysyvällä liitepartikkelilla) kirjoittajaa ohjataan pohtimaan ajankohtaista tilannetta omakohtaisesti ja virittämään näkökulmaan, joka joko kiinnostaa yleisöä jo valmiiksi tai ainakin potentiaalisesti. Kysymykset on sijoitettu tekstin rakenteessa aivan alkuun, heti

otsikon perään: yleisö kutsutaan siis tietoisesti jakamaan juuri muutosten konkretisoitumiseen, käytäntöihin ja tilastoihin keskittyvä lukukulma. Tällainen aloitus avaa paikkaa lukijalle, joka on syystä tai toisesta kiinnostunut oppimisen ja koulunkäynnin tuen kysymyksistä.

Kaiken kaikkiaan lukijapaikan hahmottuminen on silti yleisön sitouttamista ja yleisökäsitystä laajempi ilmiö. Lukijapaikkaa rajaavat myös näkökulmat, jotka kirjoittautuvat tekstiin implisiittisemmin, ja jotka jäävät helpommin havainnoimatta. Esisopimuksia (ks. luku 5.2.2), ryhmien kategorisointia (ks. luku 5.3) ja esimerkiksi leksikaalisia valintoja tarkastelemalla lukijapaikka hahmottuu yleisökäsitystä laajempaan käsitteenä: lukijapaikka rakentuu läpi tekstien ja moninaisemmin keinoin kuin konkreettisempi yleisö. Myös erilaiset syntaktiset keinot ja konstruktiot ovat rajaamassa lukijapaikkoja: ne esimerkiksi ilmentävät esisopimuksia ja rakentavat näkökulmia erilaisista asemista (Jaakola ym. 2014: 645–651). Konstruktiot hahmottuvat lukijapaikkaa rajaaviksi usein vain kontekstissaan, ja näkökulmia voivat rakentaa hyvin monenlaiset konstruktiot. Tyypillinen on esimerkiksi kopulalause, joka usein tuo ilmi taustalla vaikuttavia esisopimuksia (mts. 648–649) tai nollapersoona ja passiivi häivyttämässä tarkkaa tekijää (mts. 650). Jälkimmäiset ovat huomattavan edustettuja myös tämän tutkielman aineistossa. Lisäksi lukijapaikkoja voi aueta – ja kommentoijat tulkitsevat aineistossa aukeavankin – konkreettisesti lähestytyn yleisön ulkopuolelle. Blogiteksteissä myös konteksti määrittää lukijapaikkoja tekstin ulkopuolisin keinoin eli yleisönäkemyksen ulkopuolelta.

Tässä tutkielmassa lukijapaikat hahmotellaan tekstilähtöisesti. Kullekin aineiston 12 blogikirjoituksesta on hahmotettavissa omanlaisensa lukijapaikka tai lukijapaikkoja: tekstien välillä on tässä suhteessa havaittavissa variaatiota. Aineiston teksteissä on variaatiota niin lukijapaikkojen määrässä kuin selvärajaisuudessaakin. Kiinnostavaa on, että lukijapaikan täsmällisyys vaihtelee aineistossa runsaasti. Esimerkiksi Herää- koulu! -blogin kirjoituksessa HK-todistus lukijapaikkaa rajataan runsaasti, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee:

Jos lapsesi keskiarvo on 5-7, olette luonnollisesti epätoivoisia ja syyttelette joko lasta tai itseänne laiskuudesta, välinpitämättömyydestä ja peräti tyhmyydestä.

(16) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Koettakaa kestää vielä vähän aikaa, koulu on hurjassa muutoksen paineessa ja vanhat käytänteet sortuvat yksi kerrallaan.

(17) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Lukijapaikka rajautuu siis muun muassa eksklusiivisilla ominaisuusmäärittelyillä, sillä ominaisuus vanhemmuudesta ja lapsesta toistuu kautta tekstin, ei ainoastaan esimerkissä 16. Lukijapaikkaa määritetään lisäksi esisopimuksena tilanteissa koetuista tunteista: esimerkin 16 *olette luonnollisesti epätoivoisia* toteaa tilanteen väitelauseena, jota voimistetaan episteemisesti modaalisella, varmuutta ilmaisevalla adjektiivilla *luonnollisesti* (ISK 2004: § 1556). Näin kirjoittaja asettuu ymmärtämään vastaanottajan reaktion ja osoittaa pitävänsä sitä luonnollisena.

Esimerkin 17 imperatiividirektiivissä *koettakaa kestää* sama oletus on nähtävissä esisopimuksena. Lukijapaikka määräytyy kautta tekstin myös implisiittisempinä esisopimuksina, jotka ilmenevät muun muassa edellisistä oletuksista (lukijapaikka rajautuu sen arvoa koskevan esisopimuksen mukaan, että ”hyvä koulumenestys on itsessään arvokasta”). Nämä ovat vain esimerkkejä, joilla HK-todistus-blogitekstin lukijapaikka rajautuu. Lukijapaikkaa määritellään siis monilta suunnilta, ja se muotoutuu varsin tiukkarajaiseksi.

Täsmällisyyden janalla toiseen päähän voisi sijoittaa esimerkiksi Opetuksen asialla -blogin kirjoitukset OA-tuet ja OA-ammattillinen. Niissä on niukasti tekstinkohtia, joissa lukijapaikka rajautuisi. Sen sijaan suurin osa kummastakin kirjoituksesta on tiedotteenomaista, argumentatiivista tekstiä, joka ei rajaa lukijan tilaa. Lukijapaikka rajautuu siis pääosin käytetyn osin ammatillisen, mutta maallikonkin ymmärtämän kielen, aiheen ja kontekstin perusteella. Yhteistä näkökulmaa houkutellaan OA-ammattilaisessa tosin jakamaan retorisiin kysymyksiin – nekin on muotoiltu niin, etteivät ne rajaa lukijan tilaa juurikaan, vaan korostavat substanssia. Lukijapaikka rajautuu näissä teksteissä vain löyhästi.

Koska lukijapaikkaa rajaavat vastaanottajaan suuntautuvat oletukset, lukijapaikka rajautuu myös evaluoinnin ja suhtautumisen kautta. Tällöin kyseessä voi olla esimerkiksi lukijapaikan asemoituminen: lukijapaikka esimerkiksi rajautuu suhtautumisen keinoin kompetenssiltaan heikoksi, jos pohjatekstin kirjoittaja asemoituu suhteessa vastaanottajaan neuvojaksi. Tällöin kyseessä ovat vastaanottajan kompetenssiin liittyvät esisopimukset, jotka voivat ilmetä esimerkiksi käytetyn kielen yksityiskohtien (millaisia kielellisiä keinoja ja esimerkiksi sanastoa vastaanottajan oletetaan ymmärtävän) tai

esitettyjen tosiasioiden kautta (mitä pohjatekstin kirjoittaja näkee tarpeelliseksi sanoa, eli minkä uskotaan olevan vastaanottajalle selvää ja mikä katsotaan tarpeelliseksi tarkentaa). Esimerkiksi tässä tapauksessa esisopimukset evaluoivat lukijapaikkaa muun muassa inhimillisen toiminnan arvottamisen kautta (ks. luku 4.2.2; Martin & White 2005: 52–56). Kirjoittaja kirjoittaa asiantuntijana maallikoille, vanhemmille: tässä kontekstissa on luontevaa, että kirjoittaja asettuu neuvomaan ja arvioi vastaanottajan kompetenssin kyseessä olevassa asiassa omaansa rajatummaksi.

Lukijapaikka hahmottuu siis monisyisesti, ja paikat rajautuvat joka tekstissä tavallaan. Rajautuminen tapahtuu erilaisin ja eritasoisin kielenilmiöin. Kyseessä on tekstin kokonaistason ilmiö, joka linkittyy tekstissä ilmaistun lisäksi myös kontekstiin ja aineistoni tapauksessa verkkoon ja blogiin tekstien ympäristönä.

Aineiston blogikirjoituksiin rakentuu näistä syistä hyvin monentyyppisiä lukijapaikkoja. Joka tekstiin aukeaa vähintään paikka kirjoittajan kanssa yhdenmieliselle vastaanottajalle. Tämä on luontevaa: tekstissään kirjoittaja kutsuu jakamaan oman näkökulmansa, joten aukeaa lukijapaikka, joka kirjoittajan näkökulman jakaa. Tältä lukijapaikalta tunnustetaan ja hyväksytään myös muut tekstiin kirjoittuvat lukijapaikat ja niiden evaluointi kuten kirjoittaja on sen tekstissään ilmaissut, sillä nämä ovat osa näkökulmaa, joka lukijapaikalta jaetaan. Samanmielinen lukijapaikka aukeaa kaikkiin teksteihin – joka teksti avaa mahdollisuuden samastua täysin blogitekstin kirjoittajan näkökulmaan – ja sen tiukka- tai löyhärajaisuus riippuu siitä, kuinka selvärajaisesti tekstiin kirjoittuva kirjoittaja rajautuu. Käytännössä siis jos tekstiin hahmottuvaan kirjoittajaan on liitettävissä voimakkaita mielipiteitä ja selkeitä evaluointeja, on myös kirjoittajaan samastuvan lukijapaikka tiukkarajainen. Samoin jos tekstiin kirjoittuva kirjoittaja häipyä taustalle eikä asetu jollekin kannalle, on hänen kanssaan samanmielisen lukijapaikka löyhärajaisempi. Nämä erot havainnollistuvat muun muassa luvussa kuusi esiin nostetuissa esimerkeissä ja analyysissa.

Aineiston tekstit rajautuvat tiukka- ja löyhärajaisuuden suhteen varsin selvästi sen perusteella, kumpaan blogiin ne on kirjoitettu. Herää, koulu! -blogin tekstien lukijapaikat ovat konkreettisia ja rajautuvat tiukemmin kuin Osaamisen asialla -blogin tekstien lukijapaikat. Herää, koulu! -blogissa lukijapaikkoihin suhtaudutaan Martinin ja Whiten (2005) voiman asteikolla huomattavasti voimakkaammin kuin Osaamisen asialla -blogin teksteihin, joiden lukijapaikat on etäännytetty, jotka ovat geneerisiä ja löyhärajaisia ja joita evaluoidaan kirjoituksissa varovasti tai ei ollenkaan. Sosiaalinen etäisyys on siis Opetuksen asialla -teksteissä suurempi kuin Herää, koulu! -blogin kirjoituksissa. Tämä

on tyypillistä institutionaalisille teksteille, jollaisia Opetuksen asialla -tekstitkin ovat (Tolvanen 2016: 8–9).

Useimpiin teksteihin hahmottuu kirjoittajan kanssa samanmielisen lisäksi myös muu lukijapaikka tai useita muita lukijapaikkoja. Tämä on luontevaa, sillä aineiston tekstit ovat blogikirjoituksina argumentatiivisia, ja jo tästä syystä ne on kohdennettu yleisölle, joka ei välttämättä ole samaa mieltä. Yleisön kohdennus ei määritä kaikkia tekstiin aukeavia lukijapaikkoja eikä ole ainoana elementtinä, mutta se vaikuttaa niihin osaltaan. Tekstiin hahmottuva yleisö onkin usein pohjana yhdelle tekstiin kirjoitettavalle lukijapaikalle. Muita mahdollisia lukijapaikkoja ovat esimerkiksi kolmannen osapuolen tai näkökulman paikka, joka tekstissä rajataan ja johon viitataan. Yllä olevissa esimerkeissä 16 ja 17 hahmottui lukijapaikka maallikolle vanhemmalle, jota asetuttiin opastamaan ja tukemaan. Kirjoittajan kanssa erimielinen, argumentaation kautta suostuteltava yleisön jäsen hahmottuu esimerkiksi tekstiin HK-kännykkä (kuten aiemmin esitetyssä esimerkissä 10). Tekstin kaikki lukijapaikat rakentuvat samantyyppisin tekstuaalisin keinoin.

6 Kommentoijien suhtautuminen blogitekstien lukijapaikkoihin

Edellisessä luvussa esittelin keinoja ja periaatteita, joiden mukaan lukijapaikat rajautuvat aineiston blogikirjoituksissa. Tässä luvussa siirryn blogikirjoitusten kommenttien analyysiin ja tarkastelen, millä tavoin kommentteissa otetaan pohjatekstien lukijapaikkoihin kantaa sekä sitä, millaiset lukijapaikat kirjoittavat minkäkinlaisia kommentteja.

Sekä kirjoittajat että kommentoijat suhtautuvat tekstiin hahmottuviin lukijapaikkoihin monin tavoin, ja tämä suhtautuminen vaikuttaisi osaltaan ohjaavan kommenttiketjuissa käytävän keskustelun suuntaa ja painopisteitä. Tämä on odotuksenmukaista myös uuden retoriikan teorioiden nojalla: kuten aiemmin on esitetty, ainakin sekä vastaanottajalta oletettavien esisopimusten ja arvojen hyväksyntä sekä kyseenalaistaminen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971) että tekstissä hahmottuva käsitys yleisöstä (Kakkuri-Knuutila 1998a) vaikuttavat vastaanottoon.

Tässä luvussa tarkastelen blogikirjoitusten kommentoijien suhtautumista teksteissä hahmottuviin lukijapaikkoihin sekä sitä, miten tämä vaikuttaa keskusteluun: tutkin, onko lukijapaikoilla mitään vaikutusta siihen, millaiseen suuntaan keskustelu lähtee kehittymään.

Tutkielman aineiston kommentoijien suhtautuminen blogiteksteissä aukeaviin lukijapaikkoihin jakautuu lopulta luontevasti kolmeen kategoriaan sen mukaan, miten kommentoija eksplisiittisesti ilmaisee kantansa lukijapaikan rajautumiseen. Kategoriat hahmottuvat ainoastaan tekstissä ilmaistun perusteella – tutkielman metodilla ei tietenkään ole mahdollista arvioida kommentoijien mielipiteitä, joita he eivät kommentissaan ilmaise. Tekstiperusteisesti jakautuvat suhtautumisen kategoriat ovat seuraavat:

- 1) Kommentissa tuetaan pohjatekstin lukijapaikkojen rajauksia.
- 2) Kommentissa kyseenalaistetaan jokin pohjatekstiin avautuva lukijapaikka.
- 3) Kommentissa ei oteta kantaa pohjatekstin lukijapaikkoihin.

Kommentoijien argumentaation suunnassa, perusteluissa ja aseoitumisessa suhteessa käsillä olevaan asiaan on selkeitä eroja sen mukaan, mihin kategoriaan kommentti sijoittuu. Kategoriat eroavat toisistaan myös sen mukaan, millä tavoin ja miltä osin niihin sijoittuvissa kommentteissa evaluoidaan pohjatekstiä (oli pohjateksti sitten blogikirjoitus, jonka alla kommenttiketju on, tai ketjun toinen kommentti). Tässä luvussa tarkastelen näitä kategorioita ja niihin aineistossa tyypillisesti sijoittuvia kommentteja.

Ensinnäkin olen kiinnostunut siitä, millaisin kielellisin keinoin nämä kolme kommentoinnin kategoriaa erottuvat toisistaan. Lukijapaikan kyseenalaistus tai tukeminen toteutetaan aineistossa monenlaisin kielellisen valinnoin. Tämä on odotettavaa, sillä kuten Martin ja White suhtautumisen teoriassaan (2005) esittävät, suhtautuminen läpäisee kielen kaikki tasot.

Kielenpiirteistä kategorioita erottaa toisistaan muun muassa persoonan vaihtelu. Persoonamuodoilla on mahdollista ilmaista niin omaa kokemusta, lukijapaikoista etäännyntä kuin pohjateksteissä myös suoria lukijaan kohdistuvia ominaisuuksia. Persoonan vaihtelu on siis luonteva ja kiinnostava tapa ilmaista niin lukijapaikan rajauksia kuin suhtautumista näihin rajauksiin, ja aineistossa tässä vaikuttaa olevan eroja kategorioiden välillä. Persoonan käsitteen lisäksi hyödynnän tässä Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen teorian käsitteistöä ja kielenpiirteiden lähemmän tarkastelun tukena myös muun muassa Isoa suomen kielioppia (ISK 2004) ja yleensäkin funktionaalisen kieliopinkuvauksen traditiota (esim. Alho & Kauppinen 2009).

Kolmas kategoria eroaa kahdesta ensimmäisestä siinä, että siihen sijoittuvat tekstit eivät ota muotoilussaan kantaa lukijapaikkoihin. Kielellisesti ne siis etäännyvät

lukijapaikoista tai eivät ota niihin laisinkaan kantaa. Jos näissä kolmannen kategorian kommentteissa argumentoidaan, kiinnitetään huomio lukijapaikkojen kommentoinnin sijaan tekstin esittämiin argumentteihin ja asiointiloihin.

Kommenttien kategorioiden perusteella tarkastelen myös, millaisten lukijapaikkojen tapauksessa mikäkin suhtautumisen kategoria korostuu. Analyysissä kiinnitän huomiota myös siihen, ovatko käytetyt keinot pääosin dialogisesti supistavia vai laajentavia. Olen siis kiinnostunut siitä, millaisiin lukijapaikkojen rajauksiin kommentteissa tartutaan, millaisia lukijapaikkojen rajauksia tuetaan ja millaisia kyseenalaistetaan. Kolmannen kategorian (ks. luku 6.3) tapauksessa havainnoin myös, millaiset lukijapaikat eivät kirvoita kommentteja puolesta eivätkä vastaan. Analysoin siis, mikä kategoria painottuu missäkin kirjoituksissa sekä sitä, onko saman kategorian kommentteja keräävien kirjoitusten lukijapaikoilla joitain yhteisiä ominaisuuksia.

Tässä tutkielmassa luokittelin kommentit kategorioihin sen perusteella, onko lukijapaikkoja tuettu nimenomaan eksplisiittisesti. Monet kommentit ovat tulkittavissa useammalla tavalla esimerkiksi niiden lyhyden vuoksi. Osassa pidempiä kommentteja kategoriat puolestaan sekoittuivat ja samassa kommentissa esiintyi välillä piirteitä useista. Suurin osa aineiston kommentteista kuitenkin sijoittuu melko selvästi johonkin kolmesta kategoriasta, ja kategorioiden välillä tuntuisi olevan eroja sen perustella, millaisia kielellisiä keinoja niissä käytetään, mitä suhtautumisen osa-alueita niissä nousee esiin ja miten niihin sijoittuvat kommentit sijoittuvat aineiston blogikirjoitusten välillä.

6.1 Kommentissa tuetaan tekstin lukijapaikkojen rajauksia

Kommenteissa asetetaan tukemaan tekstien lukijapaikkoja monin eri tavoin. Aineistossa tämän kategorian kommentteissa kyse on aina vähintään lukijapaikan rajautumisesta siten, että vastaanottaja voi samastua rajauksiin. Lisäksi osassa kommentteista tunnistetaan ja tuetaan myös jotakin toista tekstiin kirjoittuvaa lukijapaikkaa.

Luvussa 6.1 ja sen alaluvuissa tarkastelen, millaisia persoonavalintoja kommentteissa on käytetty. Persoonaviittaukset, jotka asemoivat kirjoittajaa suhteessa dialogin muihin osapuoliin tai alkuperäistekstiin, on tämän havainnollistamiseksi tummennettu esimerkkikommenteissa ja -kommenttikatkelmissa. Persoonaa vaihtelee kategorian sisällä muun muassa sen mukaan, tuetaanko kommentissa samastuttavan lukijapaikan lisäksi myös jotakin muuta lukijapaikkaa. Persoonailmauksista on lihavoitu ne, joissa persoonaa käytetään asemoimaan kirjoittajaa suhteessa alkuperäistekstiin tai kommentin lukijoihin.

Persoonan lisäksi kiinnitän huomiota kategoriassa toisinaan esiintyvän *itse*-sanon käyttöön – vaikka sen käyttö ei olekaan kategoriassa 1 kovin yleistä, se esiintyy aineistossa toisinaan, ja on kiinnostava etenkin suhteessa kategorian 2 kommentteihin (ks. luku 5.2). *Itse*-kielenaines on alleviivattu.

Lisäksi luvussa 6.1 alalukuineen on kursivoitu kategorian 1 kommentteille tyypillisiä aloitusjaksoja. Kategorian kommentit nimittäin tyypillisesti alkavat jollakin pohjatekstin lähtökohtia ja väitteitä myöntävällä ilmauksella. Suhtautumisen keinoista kyseessä on kannattaminen, joka osoittaa samanmielisyyttä pohjatekstin kanssa. Usein kategorian 1 kommentteissa alun kannattamisjaksossa asemoidutaan kannattamaan juuri lukijapaikkaa rajaavia pohjatekstin piirteitä. Kannattaminen on myös laadultaan dialogisesti supistavaa: pohjatekstin kanssa asetutaan samanmielisiksi ja samalla tullaan yleensä rajanneeksi muita näkemyksiä pois. (Ks. taulukko 2; Martin & White 2005: 126–127.)

Kategorian 1 lukijapaikat vetoavat usein kommentoijiin intensiteetillään: niissä asennoidutaan voimakkaasti ja hyödynnetään laajasti Martinin ja Whiten (2005: 141–150) esittämiä intensiteetin ilmaisun keinoja. Tämän näkyy siinä, että kategorian 1 kommentteissakin on yleensä runsaasti korkean intensiteettitaso ilmauksia. Näihin kiinnitän analyysissä huomiota kohdissa, joissa tämä on kontekstissaan merkitsevän tuntuista. Täydellinen intensiteetin analyysi ei ole tarkoituksenmukaista, sillä ihan jokainen ilmaus olisi mahdollista analysoida kontekstissaan intensiteetin suhteen. Intensiteetti, persoona ja aloitus tiivistyvät kaikki kategorialle 1 tyypillisesti esimerkiksi seuraavassa tiiviissä kommentissa:

Miten kaunis kirjoitus ja niin todellista, pyydetön, realistinen, kaunaton. Kaikkea hyvää sinulle tärkeässä työssäsi, jota itsekin tein päivätyönäni 35 vuotta.

(18) HK-teemu-k04

Tämä oikein tyypillinen kommentti sisältää siis blogikirjoituksen sanomaa kannattavan aloituksen. Kannattamistyyppinen positiivinen asennoituminen koskee esimerkissä 18 ainakin uskottavuuden (*todellista, realistinen*) ja asiallisuuden (*pyydetön, kaunaton*) alasysteemejä (Martin & White 2005: 52–53). Suhtautumisen voimaa lisätään toistolla, joka on intensiteetin kasvattamisen keinona tyypillinen ja tehokas (mts. 144). Persoonana on omaa kokemusta korostava yksikön ensimmäinen persoona (*tein*). Käytetäänpä esimerkissä 18 myös *itse*-sanaa, jolla tuodaan oma kokemus kannattamisen perusteeksi ja kirjoittajan kokemuksen rinnalle.

Aineistossa lukijapaikkojen tukeminen on siis lähtökohtaisesti pohjatekstissä avautuvaan lukijapaikkaan samastumista. Esimerkiksi seuraavassa kommentissa myönnetään tuen tarve, kun pohjatekstissä on avattu tarkkarajainen lukijapaikka tukea tarvitsevalle vanhemmalle. Nimimerkin Niina kommentti on tässä esimerkkinä kokonaisuudessaan:

Olisinpa tiennyt näistä asioista vähän aiemmin. Poika on nyt 16v ja peruskoulu takana. Hyvin on koulujärjestelmä minut aivopessyt ja vasta muutamia vuosia sitten **tajusin itse** kyseenalaistaa koulumaailmaa. Niinkuin **arvaatte**, poikani ei pitänyt peruskoulusta, vaikka jotenkin pärjäsi. Ei ole mitään syytä arvottaa ala-asteikäisiä lapsia joillain numeroilla, se vain lannistaa ne vähemmän ”kiltit” oppilaat. Kiltteys kun ei pitäisi olla lapsen älykkyyden tai osaamisen mittari.

(19) HK-todistus-k01

Kommentti on ensimmäinen vastaus blogikirjoitukseen HK-todistus. Alkuperäiseen blogikirjoitukseen hahmottuu tarkka, tiukkarajainen lukijapaikka vanhemmalle, jossa lapsen heikko koulumenestys herättää negatiivisia tunteita. Tiiviimmillään tämä ilmenee seuraavassa katkelmassa, joka on selvyuden vuoksi toisto esimerkistä 16:

Jos **lapsesi** keskiarvo on 5-7, **olette** luonnollisesti epätoivoisia ja **syyttelette** joko lasta tai **itseänne** laiskuudesta, välinpitämättömyydestä ja peräti tyhmyydestä.

(20) Blogikirjoituksesta HK-todistus

Lukijapaikkaa rajataan siis HK-todituksessa tunnusmerkkisen suoran puhutteluun: lukijaa puhutellaan toisessa persoonassa suoraan, ja häneen kohdistuvat oletukset ja esisopimukset ilmaistaan kiertelemättä. Lisäksi, kuten luvussa 5.6 samasta tekstinkohdasta todettiin, tarkat ja tiukat rajat syntyvät muun muassa episteemisen modaalisuuden keinoin, kun pohjatekstin kirjoittaja pitää lukijapaikan tiettyjä ominaisuuksia varmoina. Esimerkissä 20 lukijapaikkaa arvioidaan näillä keinoin Martinin ja Whiten (2005) voima-aspektilla (mts. 141–148; ks. luku 4.2.2) tarkasteltuna voimakkaana. Jos siis vastaanottajalla on lapsi, jonka keskiarvo on 5–7, lukijapaikkaan samastuakseen on myös tunnettava blogikirjoituksessa luonnollisena pidettyjä epätoivon tunteita. *Epätoivo* on lisäksi hyvin korkean intensiteetin ilmaus (Martin & White 2005: 143–144): lukijapaikka rajautuu siis voimakkaan negatiivisen tunteen, ei ainoastaan negatiivisen tunteen mukaan.

Esimerkin 19 kommentissa tämä lukijapaikka tunnistetaan, siihen samastutaan ja sitä tuetaan. Ensimmäisellä persoonalla (*olisinpa*, *tajusin*, *poikani*) kirjoittaja rakentaa

henkilökohtaista narratiivia, jolla osoitetaan, että lukijapaikan rajaus osuu yksin kommentoijan kokemuksen kanssa. Kommentoija tunnistaa lukijapaikkaa rajaavan epätoivon. Kun kirjoittaja toteaa, että *olisimpa tiennyt näistä asioista aiemmin ja vasta muutamia vuosia sitten tajusin itse kyseenalaistaa koulumaailmaa*, hän eksplisiittisesti ilmaisee, että on osannut omassa elämässään nimetä tunnistamansa epätoivon syitä vasta hetken. Hän asettuu evaluoimaan koulujärjestelmää annetusta lukijapaikasta käsin: hän valitsee epätoivonsa lähteeksi intensiteetiltään voimakkaan *aivopesu*-termin koulun toiminnaksi ja myöntää avoimesti, että *kyseenalaistaa* nykyisen koulujärjestelmän. Omalla kokemuksillaan, poikansa kohtaloon vedoten hän asettuu tarjottuun koulujärjestelmän puristuksissa epätoivoon vaipuneen vanhemman rooliin. Pohjatekstin lukijapaikan rajaus on kommentoijalle siis tunnistettava ja samastuttava. Tämä samastuminen halutaan ilmaista laajalle lukijakunnalle, joka rajataan käyttämällä toista persoonaa monikossa (*niinkuin arvaatte*). Kommentissa ei myöskään kyseenalaisteta muita tekstiin HK-todistus hahmottuvia lukijapaikkoja.

Tapa, jolla esimerkissä 19 asemoidutaan suhteessa pohjatekstin lukijapaikkaan ja kielen tasolla avoimesti tuetaan pohjatekstin lukijapaikkojen rajauksia, on läsnä läpi koko aineiston. Tyypillisesti näissä kommentteissa kirjoitusta lähestytään omakohtaisen kokemuksen kautta, mikä ilmenee ensimmäisen persoonan käytöllä. Osassa kategorian 1 tekstejä – kuten juuri esimerkissä 19 – kuvataan henkilökohtaista kokemusta pitkästikin. Osassa, kuten seuraavassa HK-teemu-blogikirjoitukseen kirjoitetussa kommentissa, oma kokemus on kiteytetty tiiviisti:

Kiitoskiitoskiitos! Lähes neljännesvuosisata maikkana ja upiikkaasti kiteytetty **puolestamme** t yks erityisluokanope vaan

(21) HK-todistus-k02

Myös tässä kommentissa on läsnä samastuminen ensimmäisen persoonan käytön kautta (*puolestamme*). Kirjoittaja ei usko olevansa samastumisen kanssa yksin, vaan tunnistaa itsensä HK-teemu-blogikirjoitukseen hahmottuvasta sisäryhmästä, opettajista, joiden työ ei saa ansaitsemaansa arvostusta ja palkkiota. Hän allekirjoittaa kommenttinsa yhtenä tämän laajemman sisäryhmän jäsenistä, ja korostaa vielä tyypillisyyttään artikkelin tapaan toimivalla indefiniittipronominilla *yks vaan* (ISK 2004: § 572). Kommentin aloittava virke *Kiitoskiitoskiitos!* taas on intensiivinen samanmielisyyden ilmaus, jossa hyödynnetään toistoa. Huutomerkki ja paikka tekstin aloittajana korostavat virkkeen painoarvoa entisestään.

Kirjoittaja ilmaisee sisäryhmään ja lukijapaikkaan samastumisensa tyypillisin keinoin puhumalla monikon ensimmäisessä persoonassa (*puolestamme*) sekä asemoimalla itsensä tähän opettajien sisäryhmään kahdestikin, niin kommentissaan kuin kommentin päättävässä allekirjoituksessaankin. Kommentin tiiviydestä riippumatta tukemisen ilmaisemisen keinot ja asemoituminen suhteessa lukijapaikkoihin ovat esimerkeissä 19 ja 21 samankaltaiset: kummassakin tuetaan eksplisiittisesti lukijapaikan rajausta eikä oteta kantaa muihin tekstin lukijapaikkoihin.

Tutkielman aineistossa blogikirjoitusten lukijapaikkoja asetutaan siis tukemaan ennen kaikkea sisäryhmistä käsin. Lukijapaikkoja tukevissa kategorian 1 kommentteissa on tyypillistä, että tunnistetaan blogikirjoituksessa hahmoteltu sisäryhmä, johon samastuminen ilmaistaan kommentissa. Joissakin teksteissä osa kommentoijista ottaa lisäksi kantaa muihinkin tekstiin hahmottuviin lukijapaikkoihin.

6.1.1 Kommentissa tuetaan useampaa kuin yhtä tekstin lukijapaikoista

Osassa aineiston teksteissä esiintyy myös toisenlaista lukijapaikkojen tukemista: näissä kommentteissa tuetaan tekstin lukijapaikkojen rajouksia laajemmin kuin luvun 6.1 esimerkeissä 19 ja 21, joissa eksplisiittisesti tuettiin vain sen lukijapaikan rajausta, johon itse samastuttiin. Näissä kommentteissa hyväksytään eksplisiittisesti myös muita tekstin rajaamia lukijapaikkoja niin sanotusti ulkopuolelta eli siten, että niihin ei kuitenkaan itse asetuta.

Näissä tapauksissa on tyypillistä, että nämä lukijapaikat hahmottuvat pohjatekstissä ulkoryhmäksi, johon suhtaudutaan negatiivisesti. Tällöin lukijapaikka evaluoidaan usein karikatyyrisen negatiivisesti, kuten sisä- ja ulkoryhmiä tutkineen Pällin (2003: 134–135) mukaan on usein luonnollistakin. Verkkokontekstissa on puhuttu myös heimoistumisesta, jossa yhteisö allekirjoittaa saman näkemyksen ja vahvistaa sitä, mutta muita yhteisöjä ymmärretään heikosti (Karvonen 2014: 32). Tällainen ulkoryhmän karikatyyrisointi ja sisäryhmän näkemyksen voimistaminen on näkyvästi läsnä myös monissa kategorian 1 kommentteissa, joissa paitsi samastutaan pohjatekstin kirjoittajan kanssa samanmieliseen lukijapaikkaan, myös tuetaan eksplisiittisesti muiden lukijapaikkojen rajausta. Näin käy esimerkiksi seuraavassa blogikirjoituksen HK-kännykkä kommentissa:

Hyviä pointteja. Tähän voisi vielä kirjoituksen alkuun viitata lisätä, että **lakatkaa** odottamasta sitä, että joku kertoo mitä pitää tehdä. **Olemme** korkeasti koulutettuja, ammattitaitoisia opettajia. **Käyttäkää** omaa järkeänne ja **miettikää** mitä voitte teille annetuilla resursseilla tehdä.

(22) HK-kännykkä-k08

Tässä kirjoittaja ilmaisee samanmielisyyttään suhtautumisen keinoista kannattamisen ilmaisulla *hyviä pointteja* (ks. taulukko 2; Martin & White 2005: 126–127). samastuu lukijapaikkaan, joka hahmottuu kirjoittajan kanssa yhdenmieliseksi ja samoin asemoituvaksi. Kategorian 1 kommentille tyypillisesti kommentissa 22 tunnustetaan kuuluminen tekstiin hahmottuvaan sisäryhmään: tämä joukkoon kuulumisen ilmaistaan taivuttamalla verbiä monikon ensimmäisessä persoonassa (*olemme*) sekä esittämällä suurta joukkoa yhdistäviä, rajaavia määritteitä: *korkeasti koulutettuja, ammattitaitoisia opettajia*.

On kuitenkin kiinnostavaa, että esimerkissä 22 hyväksytään lisäksi myös toisen pohjatekstiin rakentuvan lukijapaikan rajaukset ja tuetaan niitä. Pohjatekstiin HK-kännykkä hahmottuu nimittäin direktiivien keinoin lukijapaikka nimenomaan kännyköiden käyttöä vastustavalle ja sukupolvi-ilmiöitä torjuvalle vastaanottajalle. Vaikka monikon ensimmäinen persoona vaikuttaisi sisällyttävän direktiivin piiriin myös kirjoittajan itsensä, asemoituu hän samalla myös auktoriteetiksi, jolla on kompetenssia ohjeistaa vastaanottajia. Seuraavassa katkelmassa on käytetty konditionaalia:

Olisiko mahdollista, että **antaisimme** ilmiöiden elää ja että **ymmärtäisimme** jokaisella sukupolvella olevan omat juttunsa?

(23) Blogikirjoituksesta HK-kännykkä

Näillä sanoin pohjatekstissä kyseenalaistetaan lukijapaikan kompetenssi sosiaalisen arvonannon kyvykkyyden sekä sosiaalisen hyväksynnän soveliaisuuden aloilla. Tämä tapahtuu kysymällä, olisivatko kuvatut ajatukset mahdollisia jatkossa: hakukysymys *olisiko mahdollista* implikoi, että kuvatut toiminnat eivät nykyhetkessä tapahdu. Jos tämä olisi vastaanottajalle *mahdollista* jo nyt, ei tätä tarvitsisi kyseenalaistaa *-ko-*liitepartikkelilla. Esimerkissä 23 asetetaan siis kyseenalaiseksi sekä vastaanottajan kyvykkyys laajentaa ajatteluaan pohjatekstissa esitettyyn suuntaan sekä kyvykkyys ymmärtää pohjatekstin kuvaamaa maailman nykytilaa. HK-kännykkä-kirjoituksessa kirjoittaja myös ohjaa vastaanottajaa suoraan suunnatuin direktiivein (muun muassa imperatiivit *unohtakaa, keskittykää*). Jälleen kommentti suunnataan useammalle lukijalle

nimenomaan monikon toisen persoonan muodoilla: kommentti on siis suunnattu kommenttiketjua lukeville, ei niinkään pohjatekstin kirjoittajalle itselleen. Kirjoittaja tulee asettuneeksi auktoriteetin rooliin suhteessa tähän tekstiin hahmottuvaan lukijapaikkaan, vaikka ensimmäistä persoonaa käyttämällä hän ilmaiseekin kuuluvansa itsekin ohjeistamaansa ryhmään. Hahmotellun laajemman sisäryhmän sisälle hahmottuu siis myös ulkoryhmä, joka muodostuu persoonan käytön ja direktiivien velvoittavuuden myötä hierarkiaa auktoriteetin suhteen. Tässä on jälleen osaltaan kyseessä samastumiskonflikti, kun kirjoittaja sanoutuu diskurssissa irti jostakin sisäryhmän osasta ja ominaisuudesta (Pälli 2003: 126).

Yllä esitetystä esimerkistä 22 kommentin kirjoittaja samastuu auktoriteetin rinnalle. Hän ilmaisee tunnistavansa ja tunnustavansa paitsi oman lukijapaikkansa, myös negatiivisesti evaluoidun, toisen tekstiin hahmottuvan lukijapaikan, jolle pohjatekstin direktiivit on suunnattu. Lisäksi hän suuntaa samalle, ulkoryhmän kautta hahmottuvalle lukijapaikalle omatkin ohjaavat imperatiivinsa: – – *lakatkaa odottamasta sitä, että joku kertoo, mitä pitää tehdä, käyttäkää omaa järkeänne ja miettikää mitä voitte teille annetuilla resursseilla tehdä*. Nämä ohjeet on pohjatekstistä poiketen suunnattu suoraan kommentin vastaanottajille: toisen persoonan imperatiivit hahmottuvat hyvin velvoittaviksi, joten kommentoija asettuu samaan auktoriteetin asemaan kuin pohjatekstin kirjoittaja. Samalla paitsi tuetaan tekstin lukijapaikkoja, myös karikatyrisoidaan lukijapaikkaa rajaavaa ulkoryhmää entisestään: pohjatekstin rajausten lisäksi lukijapaikka rajautuu kommentin mukaan lisää muun muassa siten, että lukijapaikalla odotetaan muiden ohjeita (tätä implikoi, että tulisi *lakata odottamasta*), ei käytä omaa järkeään tai mieti, miten voisi resurssejaan hyödyntää. Jos nämä tapahtuisivat jo, imperatiividirektiivit eivät olisi tarpeellisia eivätkä perusteltuja.

Vaikka esimerkki 22 ei ole aineistossa tyypillisin kategorian 1 teksti, se ei ole ainoa laatuaan, vaan useita blogikirjoituksia on kommentoitu näin. Suhtautuminen muihin lukijapaikkoihin on näissä tapauksissa inhimillisen toiminnan arvottamisen akselilla yleensä negatiivista ja mukailee pohjatekstin linjaa. Tässä mukailaan pohjatekstin lukijapaikkoja itse asiassa kahdesta suunnasta: tunnustetaan oma lukijapaikka niin sanotusti pohjatekstin kirjoittajan rinnalla, ja lisäksi tunnustetaan myös negatiivisesti evaluoitu lukijapaikka, joka hahmotetaan ulkoryhmäksi.

Näin käy esimerkiksi HK-virhe-blogikirjoituksen kommentteissa. HK-virhekirjoitukseen hahmottuu lukijapaikka vastaanottajalle, joka ei ole ajatellut opettajan työn arjen haasteita suhteessa vaatimukseen ja lakipykälien mahdollomuuteen. Tämä ilmenee

toistuvimmin esisopimuksilla, joiden pohjalta valitaan perustelut: läpi tekstin tarjotaan omia kokemuksia ja yleisempiä väitteitä, joilla arjen työtä lakien ja vastuiden puristuksessa kuvataan ja joustavan laintulkinnan välttämättömyyttä perustellaan. Suoraan tämä todetaan muun muassa seuraavissa kirjoituskatkelmissa:

Se kiire ja sählinki koulussa on sitä luokkaa nykyään, ettei siellä pysty noudattamaan kaikkia lakipykälää. **On oiottava** mutkat suoraksi ja toivottava, ettei tule jälkipyykkiä.

(24) Blogikirjoituksesta HK-virhe

Olen pitkän linjan konkari ja tehnyt työni aika haasteellisissa oloissa ja **voin sanoa**, että selviytyminen päivästä toiseen on kuin loppumaton maratoonni, jossa tankkauspaikkoja on liian vähän.

(25) Blogikirjoituksesta HK-virhe

Virkavirheiden suoranaista välttämättömyyttä perustellaan esimerkeissä 24 ja 25 oman kokemuksen nojalla. Tämä ilmaistaan ensimmäisellä persoonalla (*olen, voin sanoa*) ja esimerkissä 24 myös passiivilla (*on oiottava*), jossa tapauksessa tekijäksi kontekstissa hahmottuu muun muassa kirjoittaja itse.

Lisäksi virkavirheiden väistämättömyys ilmaistaan dynaamisen modaalisuuden keinoin, eli kiireestä johtuvat lain kirjaimen noudattamisen esteet esitetään ulkoisesta pakosta ja olosuhteista johtuvana: koulupäivän kiireen ja haipakan vuoksi opettaja ei *pysty noudattamaan kaikkia lakipykälää* ja joissakin tilanteissa *on oiottava*. Modaaliverbi *pystyä* kohdistuu hahmottuu lakipykälien kontekstissa juuri dynaamiseksi: olosuhteiden vuoksi normeihin ei voi sopeutua. *On oiottava* -toteamuksessa puolestaan kyseessä on teematon välttämättömyysrakenne. Se on tyypillinen tapa ilmaista ei-episteemistä, tässä tapauksessa dynaamista modaalisuutta (ISK 2004: § 1554; Pekkarinen 2011: 167, 184–185) Myös vertaus takkuavaan *maratoonniin* korostaa arjen haastavuutta, ja sitä perustellaan omalla henkilökohtaisella kokemuksella. Esisopimukset rajaavat siis lukijapaikkaa siten, että nämä perustelut ovat tarpeellisia: ne eivät siis ole lukijalle tuttuja, tai ainakaan lukija ei ole ajatusta lain edellytysten ja arjen ristiriidasta aiemmin näin voimakkaasti hyväksynyt. Kirjoittaja sitouttaa omaan näkökulmaansa avaamalla vastaanottajia tunnistamaan ja hyväksymään tämän näkökulman. Hän perustelee sitä pitkällä kokemuksella (*olen pitkän linjan konkari*). Mieli pide ilmaista oman käsityksen lausumisen (taulukko 2; Martin & White 2005: 127–130) keinoin dialogisesti supistavasti, eli muille näkökulmille ja äänille ei tarjota aktiivisesti tilaa. Näin aukeaa lukijapaikka kirjoittajan kanssa samanmieliselle vastaanottajalle, joka on pohtinut asioita:

vastaanottajan on siis mahdollista hahmottaa itsensä kirjoittajan rinnalle, tukemaan ja allekirjoittamaan tekstin väitteitä perusteluineen.

Tähänkin blogikirjoitukseen syntyy lisäksi lukijapaikka, joka hahmottuu ulkoryhmänä. Ryhmä rajataan *opettajiksi* muun muassa seuraavassa katkelmassa:

Toivon tällaisia Nykäsen kirjoittamia juttuja paljon, paljon lisää, jotta opettajat vihdoin hermostuisivat, jättäisivät kiltin tytön syndroomansa ja nousisivat kapinaan järjettömiä oloja vastaan. – – **Kannustan** opettajia sankoin joukoin siirtymään helpompiin olosuhteisiin niin kauan kuin neljän oppilaan opettaja Utössä saa samaa palkkaa kuin 30 oppilaan opettaja Jakomäessä.

(26) Blogikirjoituksesta HK-virhe

Esimerkissä toistuu siis aiemmin kuvatun kaltainen tilanne, jossa blogitekstin kirjoittaja luo sisäryhmän johon itse kuuluu (on yleisesti tiedossa, että on opettaja). Tämän jälkeen sisäryhmään hahmottuu kuitenkin auktoriteettihierarkioita sitä kautta, että ryhmää ohjeistetaan ja veloitetaan ensimmäisen persoonan ilmaisuilla.

Vaikka esimerkissä 26 lukijapaikan eksplisiittinen rajaus siis on *opettajat*, ryhmä on blogikirjoituksessa hahmotettavissa tarvittaessa myös ulkoryhmäksi, joka ei kata kaikkia opettajia. Lukijapaikka rajautuu *vihdoin*-adverbiaalilla ja konditionaalimuodoilla siten, että tarkoitettu ryhmä ei ole vielä hermostunut, jättänyt kiltin tytön syndroomansa ja noussut kapinaan. Tätä pidetään kuitenkin mahdollisena tulevaisuudessa. Evaluoimalla tätä joukkoa muun muassa *kiltin tytön syndroomalla* (jo *syndrooma* sanavalintana kielii ongelmasta) kirjoittaja arvioi kannattamansa toiminnan ja oman arvionsa hermostumattomien opettajien arvioiden yläpuolelle. Vaikutelma vahvistuu, kun kirjoittaja asettuu performatiiviverbillä *kannustaa* kompetentiksi kannustamaan vastaanottajia johonkin toimintaan. Hän on pätevä esittämään *opettajat*-ryhmälle direktiivejä. Opettajat esitetään objekteina, kannustamisen kohteina, ja MA-infinitiivillä *siirtymään* etäännytetään siirtyminen kehotettujen opettajien, ei kirjoittajan toiminnaksi. Tämän lukijapaikan kompetenssia arvioidaan jälleen Martinin ja Whiten (2005: 52–53) inhimillisen toiminnan arvottamisen asteikolla kirjoittajan kompetenssia matalammaksi.

Blogikirjoitus HK-virhe on kerännyt runsaasti kategorian 1 kommentteja. Yli puolessa kommentteista vähintään tunnistetaan tekstiin avautuva lukijapaikka blogitekstin kirjoittajan rinnalla. Lisäksi kommentteissa näkyy, kuinka oman lukijapaikan tunnistamisen lisäksi tunnistetaan blogitekstissä negatiivisesti evaluoitu lukijapaikka, josta kirjoittaja ja kommentoijat etäännyttävät itsensä. Heti ensimmäisessä kommentissa

vastaanottaja tunnistaa kummatkin avautuvat lukijapaikat, hyväksyy niiden (myös negatiivisena hahmottuvat) rajaukset ja tukee niitä. Yllä kuvattu hermostumaton ja kapinoimaton lukijaryhmä tunnistetaan ja sen rajausta tuetaan. Tämä ilmenee esimerkiksi seuraavasta kommentista:

Todella hyvä ja naseva artikkeli monien opettajien raastavasta nykyarjesta. Juuri kyseisistä syistä iskin hanskat tiskiinkin viisi vuotta sitten ja *suuntasin* ihan muihin hommiin. **Minua ärsytti** myös tuo kiltti tyttösyndrooma opettajissa. Ei muuta kuin työtaisteluun vaan ja enemmän jytyä myös mmattijärjestöön !

(27) HK-virhe-k01

Kommentti 27 on jälleen, kuten kategorialle 1 tyypillistä on, ensimmäisessä persoonassa ilmaistu samastuminen. Kommentissa ilmaistaan samanmielisyys ensin suoraan intensiivisellä, finiittiverbittömällä kannanotolla *todella hyvä ja naseva artikkeli* – –. Suhtautumisen keinoista on jälleen käytössä kannattaminen. Sitten kannanotto perustellaan omalla kokemuksella, joka havainnollistetaan ensimmäisessä persoonassa esitetyllä kertomuksella (*iskin, suuntasin*). Kyseessä on jälleen narratiivi: kirjoittaja myös tunnistaa opettajahistoriastaan, että opettajilla on kiltin tytön syndrooma, eikä uskallusta lähteä *muihin hommiin*. Hän kuitenkin kirjoittajan tavoin ulkoistaa itsensä tästä opettajajoukosta muun muassa osoittamalla seuraavassa virkkeessä omaa, päinvastaista asennettaan. *Ei muuta kuin työtaisteluun vaan ja enemmän jytyä myös mmattijärjestöön* -virkkeessään hän asettuu tunnistamansa kiltin tytön syndroomasta kärsivien ryhmän suhteen samanlaiseen positioon kuin pohjatekstin kirjoittaja. Kommentoija esittää kiteytyneen direktiivin *Ei muuta kuin*, jonka tekijä on häivytetty: direktiivissä ei ole subjektia eikä persoonassa taipuvaa finiittiverbiä, ainoastaan kieltoverbi, mikä mahdollistaa nollapersoonan tyyppisen geneerisen, inhimillistarkoitteisen tulkinnan. Kirjoittaja arvioi myös kiltin tytön syndrooman opettajissa *ärsyttäneen* häntä. Kommentissa siis allekirjoitetaan blogitekstiin ulkoryhmänä hahmottuvan lukijapaikan rajaus ja evaluointi ja tuetaan sitä.

Ensimmäistä persoonaa ja omaa kokemusta käytetään kiinnostavasti myös niissä kategorian 1 kommentteissa, joissa omaa näkökulmaa on korostettu *itse*-sanalla. Näin on esimerkiksi seuraavassa kommentissa (*itse*-pronominit on alleviivattu):

Aikoinaan opeksi itsekin **luin**, mutta open työt jäivät. Kaksitoista vuotta **ahersin** neljän koulun keittiössä luomassa uutta. Tuona aikana **minulla oli suuri ilo tehdä** yhteistyötä oikeiden helmien, kirjoittajan tapaan työstänsä aidosti innostuneiden opettajien kanssa.

Kun (huomio, ei jos) tuo kirjoittajan kuvaama koulu perustetaan, nuo tapaamani helmet varmaan tulevat sinne ja perustavat joustavan perusopetuksen ryhmiä [hymiö] Itse haluan perustaa sinne uudenlaisen, avoimien ovien koulukeittiön – –

(28) HK-teemu-k17

Tekstiin HK-teemu avautuu kirjoittajan rinnalle lukijapaikka opettajalle, joka ei saa työstään sille kuuluvaa arvostusta, mutta tekee sitä silti, sillä pitää itse työtään arvokkaana. Tähän lukijapaikkaan esimerkin 28 kommentin kirjoittaja samastuu: tämän hän tuo esiin runsaalla ensimmäisen persoonan käytöllä ja oman kokemuksen kuvauksella. Kiinnostava on *itse*-sanän käyttö (etenkin suhteessa suhteessa *itse*-sanän käyttöön kategorioissa 2 ja 3): tässä esimerkissä kirjoittaja liittää itsensä arvostusta kaipaavien koulussa työskentelevien joukkoon jopa kahdesti. Hän osoittaa *itse*-sanalla ja *kin*-liitepartikkelilla, että on kouluttautunut opettajaksi ja kuuluu siten opettajien sisäryhmään. Seuraavassa kappaleessa *itse*-sanalla osoitetaan kirjoittajan paikka pohjatekstissä hahmotellussa kuvitteellisessa tulevaisuudessa. Näin hyväksytään lukijapaikan rajaukset ja kirjoittajan tarjoama näkökulma, ja asetetaan osaksi vastaanottajalle tarjottua skenaariota. Kategorialle 1 tyypillistä kannattamista ja yhtä mieltä olemista puolestaan edustaa toisen kappaleen alku *Kun (huomio, ei jos) tuo kirjoittajan kuvaama koulu perustetaan*. Kommentoija on ensinnäkin yhtä mieltä pohjatekstin kirjoittajan kanssa siitä, että kuvatuunlainen tulevaisuuden koulu olisi tarpeen. Lisäksi *kun*-konjuktiolla kirjoittajan ajatuksesta tehdään episteemisen modaalisuuden asteikolla paljon varmempi kuin mitä se olisi kommentoijan eksplisiittisesti kumoan *jos*-konjunktin tapauksessa. Eksplisiittinen *huomio*-täsmennys puolestaan on tarpeen, sillä *jos*-konjunktio voisi olla tässä kontekstissa odotuksenmukainen sekini: juuri tämän kautta lausuma hahmottuu kannattavaksi.

6.1.2 Yhteenvedo kategorian 1 kielellisistä keinoista

Kategorian 1 kommentteissa käytettyjä tyypillisiä tukemisen keinoja ovat siis positiiviset suhtautumisen ilmaisut ja niiden intensiteetin voimistaminen Martinin ja Whiten (2005)

voiman ja intensiteetin keinoin (mts. 141–148). Persoonan vaihtelukin vaikuttaisi olevan yllä esitetyissä kommentteissa suhteellisen säännönmukaista: lukijapaikkaan samastumista ilmaistaan ensimmäisellä persoonalla. Ensimmäisen persoonan käyttö liittyy tyypillisesti siihen, että kommentoijan henkilökohtainen kokemus sopii yksin lukijapaikan rajausten kanssa. Tätä perustellaan kommentteissa usein jonkinlaisella narratiivilla, joka esitetään ensimmäisessä persoonassa: kyse on nimenomaan kommentin kirjoittajan henkilökohtaisesta kokemuksesta, joka rajataan persoonailmaisuin.

Aineistossa on esimerkkejä sekä yksikön että monikon ensimmäisestä persoonasta. Omaa kokemusta kuvataan pääosin narratiivein ja pääosin yksikön ensimmäisessä persoonassa, ja monikon ollessa käytössä samastutaan usein enemmän lukijapaikalle hahmottuvaan sisäryhmään. Toisen persoonan käyttö puolestaan on kategoriassa 1 kiinnostavasti pääosin monikossa: näin kommentin lukijapaikka rajautuu monikasvoiseksi, ja voidaan siis olettaa, että kategorian kommentit suunnataan usein suurelle lukijajoukolle. Tässä aineistossa tämä tarkoittaa, että kommentoijat suuntaavat sanansa pohjatekstin kirjoittajan lisäksi kommenttiketjun lukijoille. Toista ja kolmatta persoonaa käytetään kategoriassa 1 lisäksi niissä tapauksissa, joissa tuetaan jonkin muunkin lukijapaikan rajauksia kuin sen, johon kommentoija itse samastuu (kuten aiemmin esimerkissä 22).

Persoonavaihtelun lisäksi kommenttien näkökulmaan liittyy myös suhteellisen säännöllisesti esiintyvä *itse*-sanon käyttö. Sillä korostetaan kategoriassa omaa kokemusta, joka valjastetaan tukemaan perusteluja. Kategoriassa 1 *itse* ei ole läsnä joka kommentissa, mutta sen käyttö korostaa ensimmäisen persoonan näkökulmaa. *Itse* on kiinnostava myös suhteessa kategorioiden 2 ja 3 kommentteihin (ks. luvut 6.2, 6.3 ja 7).

Kategorialle 1 oikein tyypillistä samastumista tukeva kannattava aloituslause esiintyy kategorian kommentteista valtaosassa, vaikka aineistossa on myös muutama tapaus, joista se puuttuu. Muutenkin kannattaminen on kategorialle 1 tyypillinen suhtautumisen ilmaisukeino, joka ilmenee usein positiivisena kannanottona ja jolla ilmaistaan yhdenmielisyyttä pohjatekstin kanssa. Kannattavasti suhtautuva aloitus on kategoriassa myös siinä mielessä intensiivisen kokonaisvaltainen, että sen voimaa on usein korostettu tavalla tai toisella, esimerkiksi huutomerkillä tai toistolla. Kannattamisen kautta kategorian 1 kommentit ovat usein dialogisesti supistavia: ne toistavat ja vahvistavat pohjatekstin ääntä ja samalla vähentävät vaihtoehtoisten äänien tilaa keskustelussa.

6.1.3 Millaisia lukijapaikkoja tuetaan?

Pohjatekstin lukijapaikkoja suoraan tukevia kommentteja esiintyy aineistossa lähinnä Herää, koulu! -blogin kommenttiketjuissa, yksittäisiä rajatapauksia on myös Opetuksen asialla -blogissa. Kirjoituksia on toki rajallinen määrä, mutta aineistossa nämä sijoittuivat Herää, koulu! -blogin kirjoituksiinkin siten, että kirjoitukset, joissa lukijapaikkoihin suhtaudutaan kriittisesti ja niitä evaluoidaan negatiivisesti (esimerkiksi tekstit HK-vakava ja HK-todistus) keräävät suhteellisesti paljon vähemmän kategorian 1 kommentteja kuin lukijapaikkoihinsa positiivisemmin ja myötätuntoisemmin suhtautuvat tekstit (kuten teksti HK-kännykkä ja HK-virhe). Näissä teksteissä myös lukijapaikkoihin suuntautuvat esisopimuksetkin ilmentävät positiivista ja myötätuntoista suhtautumista: erilaisiin tunteisiin ja tilanteisiin suhtaudutaan ymmärtäen. Tätä havainnollistavat esimerkiksi aiemmin luvussa 5.6 esitetyt esimerkit 16 (toistettu luvussa 6.1 esimerkkinä 20) ja 17.

Luvussa 6.1 on esitelty lisäksi tapauksia, joissa kommentoijat tukevat mielestään samastuttavan lukijapaikan lisäksi myös tekstiin kirjoittuvan toisen lukijapaikan rajauksia. Näitäkin kommentteja esiintyy aineistossa ainoastaan Herää, koulu! -blogin kirjoituksissa. Tämä johtunee siitä, että tällaiset kommentit esiintyvät kirjoituksissa, johon hahmottuvista lukijapaikoista vähintään evaluoidaan jollakin aspektilla – esimerkiksi inhimillisen toiminnan saralla kompetenssin suhteen – negatiivisesti. Kategorian 1 kommentteissa kommentoija samastuu blogikirjoituksen kirjoittajan rinnalle hahmottuvaan lukijapaikkaan ja asettuu tukemaan tällaista rajausta. Institutionaalisen Opetuksen asialla -blogin kirjoituksissa (ainakaan aineistoon päätyneissä tapauksissa) lukijapaikkoja ei evaluoida negatiivisesti, joten tällaisia kommenttejakaan ei kirjoitusten kommenttiketjuissa esiinny.

6.2 Kommentissa kyseenalaistetaan jokin pohjatekstiin avautuva lukijapaikka

Niissä kommentteissa, joissa ylipäätään otetaan kantaa pohjatekstiin rakentuviin lukijapaikkoihin, kaikkein tyypillisin tapa on kyseenalaistaa yksi tekstiin rakentuvista lukijapaikoista tavalla tai toisella. Tässä luvussa tarkastelen tilanteita, joissa kommentoija kyseenalaistaa jonkin pohjatekstiin rakentuvan lukijapaikan rajauksen.

Se, miltä osin lukijapaikka kyseenalaistetaan, vaikuttaa aineistossa monin tavoin siihen, millä tasolla kommentti pohjatekstiään lähestyy. Lukijapaikkaa rajaavia elementtejä kyseenalaistettaessa ollaan eri mieltä argumentoinnin lähtökohdista: niitä ei tunnusteta. Tällöin tullaan itse asiassa kyseenalaistaneeksi koko blogikirjoituksen

argumentoinnin pätevyys, sillä kuten esimerkiksi Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971: 13–17) toteavat, argumentoinnissa pyritään löytämään yhteys ja lopputulos, joka on mielekäs sen osapuolille. Argumentointi nojaa sille, että vastaanottajat tunnustavat sen lähtökohdat (mts. 65). Lukijapaikan kyseenalaistavat vastaanottajat eivät siis lähtökohtaisesti ole vastaanottavaisia tekstin argumentaation suhteen. Kirjoituksen lukijapaikan kyseenalaistaminen on tästä syystä usein myös koko kirjoituksen argumentaation ja kirjoittajan kompetenssin kyseenalaistamista.

Samalla kun tarkastelen kyseenalaistamisen tyypillisiä prosesseja kuten esisopimusten kyseenalaistamista (luvussa 6.2.1) ja omaa kokemusta kiistämisen tukena (luvussa 6.2.2), kiinnitän jatkuvasti huomiota lukijapaikan kiistämisen kielellisiin elementteihin. Kiistämisessä tunnutaan aineistossa käytettävän pitkälti samoja kielellisiä keinoja kuin kategorian 1 lukijapaikan tukemisessa, mutta erojakin on. Tässä luvussa tarkastelen esimerkkejä persoonan ja *itse*-sanon käytön kannalta. Persoonaa ilmaisevista ilmauksista on lihavoitu ne esimerkit, joissa persoonaa käytetään asemoimaan kirjoittajaa suhteessa alkuperäistekstiin tai muihin keskustelun osallistujiin. Itse-sanon esiintymät on puolestaan alleviivattu. Lisäksi tarkastelen kommentteissa esiintyvää myöntämistä ja sitä seuraavaa vastakohtan esittämistä (taulukko 2; Martin & White 2005: 120–121), jota konstruktiota on myös kutsuttu suomen kielen piirissä myönnyttelymuotiksi (Niemi 2010). Tällaiset ilmaukset on kursivoitu koko luvussa 5.2 ja kaikissa sen alaluvuissa.

6.2.1 Esisopimusten kyseenalaistaminen

Esisopimuksiin liittyvän lukijapaikan rajauksen kyseenalaistuksen ilmaisevat tiiviisti muun muassa HK-teemu-kirjoitusta kommentoivat kirjoittajat. Kuten luvussa 5.2.2 todetaan, tekstin lukijapaikkaa rajaa arvoa koskeva esisopimus ”kaikki työ on samanarvoista” ja oletetaan, että tämän tulisi näkyä palkoissa. Lukijapaikka siis rajautuu siten, että tämän arvoja koskevan esisopimuksen oletetaan vastaavan vastaanottajan arvomaailmaa. Tämä arvoja koskeva esisopimus ja siten lukijapaikka kuitenkin kyseenalaistetaan kommenttiosiossa useissa kohdin, muun muassa seuraavissa katkelmissa:

Kyllä, lajit ovat isoa bisnestä, viihdettä. Siksi heille maksetaan paljon rahaa, koska ovat niin arvokkaita työnantajilleen. Ikävä kyllä yksittäinen opettaja tuskin koskaan voi olla miljoonien arvoinen koululleen, joten miten kuvittelisit saavasi miljoonapalkkaa? Tyhmä ei ole se joka

pyytää vaan se joka maksaa, sanotaan joten Teemun tai Kimin iso palkka tuskin on heidän vikansa.

Voisithan sinäkin olla vaikka oppikirjabisneksessä mukana: **Olisit voinut tehdä** kirjasarjan tai esim. opetusmetodin ja **myydä** sitä oman yrityksesi kautta koko maailmaan Suomen lisäksi. Tällöin **voisit** hyvin **olla** miljonääri, jos se on tavoitteesi.

Kaikki eivät vaan voi saada miljoonia työstään, jota tekevät tuhannet muutkin. **En itse voisi** edes **kuvitella**, että **saisin** joskus noin suurta palkkaa, vaan **koen**, että työn vaativuudesta tulee maksaa sen mukaisesti.

(29) HK-teemu-k05

Älä Maarit **sure**, kyllä **sinäkin** saat sponsoreilta miljoonasi heti kunhan oppitunnit keräävät satoja miljoonia katsojia.

(30) HK-teemu-k01

Esimerkeissä 29 ja 30 arvoa koskeva esisopimus kyseenalaistetaan, sillä se hahmotetaan markkinatalouden ehdoilla: kommentoijien mukaan on ymmärrettävää, että kaikki työ ei ole rahassa mitattuna samanarvoista, vaan muun muassa suurella katsojien määrällä nähdään arvo. Kommentoijat eivät siis tunnista itseään tarjotulta lukijapaikalta, joka hyväksyy annetut esisopimukset, ja samalla kyseenalaistavat koko tekstin argumentaation. Kummassakin esimerkissä kyseenalaistus suunnataan pohjatekstin kirjoittajalle ja tämän lukijapaikkaoletuksia vastaan suoraan toisen persoonan puhutteluihin (esimerkissä 29 *kuvittelisit saavasi, voisithan sinäkin, olisit voinut* sekä *voisit olla* sekä esimerkissä 30 *älä sure, sinäkin ja miljoonasi*). Esimerkissä 30 ilmaisu hahmottuu kontekstissaan myös ironiseksi: ironiaa rakentavat naiivi direktiivi *älä sure* ja yhtä naiivi lohdutus *kyllä sinäkin saat miljoonasi* yhdistettynä epätodennäköiseen miljoonien katsojien ehtoon. Kommentissa otetaan naiivin lähestymisen kautta hyvin suora ja kriittinen, jopa röyhkeä kulma suhteessa alkuperäistekstiin. Naiiviksi ja röyhkeäksi heittäytyminen on epäluotettavan kertojan merkki ja siten usein käytössä juuri ironia-ilmaisuissa. (Lassila-Merisalo 2009: 114–115; Kuusinen 2016: 47–48.) Yksikön toisella persoonalla lukijapaikan kyseenalaistukset – ja esimerkissä 30 myös ironia – suunnataan suoraan pohjatekstin kirjoittajalle, joka näin hahmottuu kommentin ensisijaiseksi vastaanottajaksi.

Esimerkissä 29 käytetään lisäksi ensimmäistä persoonaa kuvaamaan omaa kokemusta, tulevaisuutta, jonka mielekkyyden kirjoittaja kyseenalaistaa omasta

henkilökohtaisesta näkökulmastaan (*en voisi kuvitella, koen*). Omaa kokemusta käytetään siis argumenttina. Tällaista käyttöä tarkastelen enemmän luvussa 6.2.2.

Lisäksi esimerkissä 29 on käytössä Martinin ja Whiten (2005) tyypillisenä esittämä sitoutumisen muotti: myöntäminen, jota seuraa vastakohtan esittäminen. Tällaista konstruktiota, myöntämismuottia, seuraa tyypillisesti kiistäminen (Niemi 2010), ja niin tässäkin. Myöntämistä *Kyllä, lajit ovat isoa bisnestä, viihdettä* seuraa argumentointi, jossa kiistetään tekstin kaikkea työtä yhtä arvokkaana pitävä arvoa koskeva esisopimus: kommentoija tarkastelee työn arvoa eri näkökulmasta kuin pohjatekstin kirjoittaja, eikä siten allekirjoita esisopimuksen rajaamaa lukijapaikkaa. Näkökulman muutos tapahtuu tekstissä ilmaisun *ikävä kyllä* kohdalla. *Ikävä kyllä* on niin sanottu irrallinen adverbiaalimäärite, joka esittää seuraavasta argumentista tässä tapauksessa negatiivisen arvion: ennen sitä Myönnetty tilanne, ”lajit ovat isoa bisnestä”, on yhä tosi, mutta se näyttäytyy uudessa valossa *ikävä kyllä* -elementtiä seuraavan painavan argumentin jälkeen. *Ikävä kyllä* johdattelee teeman vaihtumiseen: puheenaihe siirtyy koulumaailmaan ja opettajan erityislaatuuteen ja arvoon siellä: kommentoija luo urheilu- ja koulumaailman välille vertailuasetelman oman työn arvon käsityksensä pohjalta, ja *ikävä kyllä* johdattaa arvioimaan tilannetta kommentoijan näkökulmasta pohjatekstin esisopimusta vastaan. Näkökulmanmuutos on esitetty reaktiona dialogisesti supistavaan esisopimukseen, ja se on laadultaan dialogisesti avaava: se on muotoiltu kirjoittajalle toisella persoonalla suunnatuksi kysymykseksi. Kysymys jättää tilaa heteroglossialle, mutta pakottaa tarkastelemaan pohjatekstin lukijapaikkoja rajaavia esisopimuksia myös kommentoijan kulmasta. Tämän tyyppinen kulmanmuutos on myöntämisen ja vastakohtan esittämisen sitoutumisen kuvion keskiössä. (Mts. 124–126.) Aineistossa myöntämistä seuraavan vastakohtan esittämisen kielelliset keinot vaihtelevat, mutta tällaisen kulmanmuutoksen olemassaolo on yleistä.

Aineistossa esisopimusta voidaan kommentoida myös näennäisen myönteiseen sävyyn, mutta kyseessä on silti kategorian 2 kommentti. Tällöin kyseessä on jälleen ironian rakentaminen. Koko HK-vakava-tekstin kommenttiketjun aloittaa seuraava kommentti, jossa ironia rakentuu ristiriidan kautta, kuitenkin pinnaltaan positiiviseen sävyyn:

*Onneksi laudaturin tytöt eivät voi olla luovia, intuitiivisiä, taiteellisia, urheilullisia, **eikö vain**.*

(31) HK-vakava-k01

Esimerkki 31 on kaikessa tiiviydessään kokonainen kommentti: se on tiivis yhden lauseen kyseenalaistus, jonka kyseenalaistava sävy rakentuu hienovaraisesti ilmauksella *onneksi* ja lopun vaihtoehtokysymyksellä *eikö vain*. *Eikö vain* -rakenne vaatii vastaukseen myöntämisen ja suuntaa kysymyksen aina vastaanottajalle (VISK 2008: § 1697). Tästä syystä koko kommentti voidaan sitoutumisen systeemissä katsoa kieliasunsa perusteella myöntäväksi. Ulkoasultaan kyseessä on siis samanmielisyyden ilmaus, mutta ironia rakentuu sisällön kautta. Kommentissa tuodaan ilmi kommentoijan tulkinta pohjatekstin esisopimuksesta: hän tulkitsee pohjatekstin olettaen, että *laudaturin työt eivät voi olla luovia, intuitiivisia, taiteellisia, urheilullisia*. *Onneksi* tuntuisi olevan kannattamisen ilmaus, mutta kulttuurinen konteksti ohjaa toiseen tulkintaan: kulttuurisesti on epäsopevaa olettaa ilman sen kummempia perusteita, että huippuoppilaisiin ei voisi liittää esitettyjä positiivisia määritteitä. Esisopimuksen kiistäminen tuodaan siis esiin ironisen kannattamisen kautta, ja esisopimus arvioidaan epäonnistuneeksi sosiaalisen hyväksynnän asteikolla (ks. luku 4.2.2).

6.2.2 Oma kokemus argumenttina ja sen esittämisen kielelliset keinot

Aineistossa lukijapaikkaa kyseenalaistetaan tyypillisesti omaan kokemukseen nojaten. Tässä luvussa tarkastelen, miten kategorian 2 kommentteissa esitetään oma kokemus ja miten sitä käytetään kommentissa vahvistamassa lukijapaikan kyseenalaistusta. Tämä argumentin tyyppi on tekstissä hyvin yleinen. Huomattavaa on, että lukijapaikkoja kiistäviä omia kokemuksia kuvataan aineistossa välillä hyvinkin pitkästi: kommentit voivat olla välilyönteineen tuhansia merkkejä pitkiä.

Tutkielman aineistossa poikkeuksellisen paljon kyseenalaistuksia – ja siten niitä tukevia omia kokemuksia – kerää eräs blogikirjoitukseen HK-vakava hahmottuva lukijapaikka. Kommentoijat kyseenalaistavat hyvin ekplisiittisesti ilmaistun, totuutta koskeva esisopimuksen, joka tiivistyy kirjoituksen lopussa seuraavasti:

YO-kokeiden arvosanojen poistaminen OKL:n pääsykokeista loi harhakuvaan siitä, että vihdoinkin opettajiksi pääsisi muitakin kuin laudaturin tyttöjä. Meitä laudaturin tyttöjä on maa täynnä, mutta olemme kaikki sitä mieltä, että lapset kaipaavat toisenlaisiakin opettajia: luovia, intuitiivisia, taiteellisia, urheilullisia jne.

Vakava-koe ei valikoi opettajaksi erilaisia persoonia. Se valikoi akateemisista akateemisimmat, supermuistin omaavat superlukijat ja me emme saa koulua muutettua ikinä.

(32) Blogikirjoituksesta HK-vakava

Kommentoijat ovat tulkinneet esimerkin 32 katkelmasta kirjoituksen HK-vakava lopussa hahmottuvan lukijapaikan, joka rakentuu sisäryhmän, generisen ja yhtenäisen *opettajat*-joukon, ympärille. Opettajat-joukkoon rajataan yllä kuuluvaksi kaikki opettajat: kuvaamalla rikkoutunutta harhakuvaa implikoidaan, että ennen Vakava-koetta opettajiksi pääsi ainoastaan laudaturin tyttöjä ylioppilasarvosanojensa perusteella. Toisaalta nykyäänkään opettajiksi ei valikoidu erilaisia persoonia.

Tämän sisäryhmän tiukat rajaukset aiheuttavat ristiriitoja. Ryhmä rajataan monikon ensimmäisellä persoonalla (*meitä laudaturin tyttöjä, olemme kaikki*) rakennetaan opettajista yhtenäistä joukkoa, sisäryhmää, johon myös blogitekstin kirjoittaja itse kuuluu. Samalla tälle joukolle rajataan mielipide, joka koskee todella jokaista ryhmän jäsentä: tätä korostetaan sisällyttämällä mielipiteen piiriin *kaikki*, koko sisäryhmä. Monikon ensimmäinen persoona viittaa virkkeen aloittavaan *meitä laudaturin tyttöjä* - lausekkeeseen, joka siis sisältää tekstin perusteella kaikki opettajat. Monet kommentoijat tunnistavat itsensä tästä sisäryhmästä mutta eivät tunnista siihen liitettyjä, oman käsityksen lausumisen keinon myötä dialogisesti supistavia määritteitä, kuten yllä harvinaisen suoraan lausuttua odotusta mielipiteestä. Vastaanottajankin mielipiteen tulisi siis olla, että ”lapset kaipaavat toisenlaisiakin opettajia –”, jotta hän voisi samastua tekstiin rajautuvaan lukijapaikkaan. Kun tätä kommentoidaan, tuloksena on kategorian 2 kommentointia.

Lukijapaikan rajautumista tiukentaa vielä entisestään taustalla vaikuttava olettamuksia koskeva esisopimus, johon perustuen tekstissä vastakkainasettelun kautta kuvataan, mitä *laudaturin tytöt* eli opettajakoulutuksen karsinnan läpäisseet eivät ole. Sanalla *toisenlaisiakin* lisämääritteineen (*luovia, intuitiivisia, taiteellisia, urheilullisia*) asetetaan *opettajat*-ryhmä vastakkain näiden ja muiden samankaltaisten (*jne.*) määritteiden kanssa. *Toisenlaisiakin*-määrite vaatii vastakohtakseen nykytilanteen, johon luetelluilla määritteillä on kontrastiivinen suhde. Tässä siis *toisenlaisiakin* paljastaa vastakohtansa kautta tekstiin kirjoittuvan totuutta koskevan esisopimuksen, jonka mukaan opettajakoulutuksen läpäisseet eivät ole *luovia, intuitiivisia, taiteellisia, urheilullisia jne.*

Tämä ilmenee hyvin esimerkiksi HK-vakava-tekstissä, joka on saanut muuhun aineistoon verrattuna poikkeuksellisen paljon kommentteja, yhteensä 73 kappaletta. Kyseessä on selvästi tutkielman aineiston kommentoiduin teksti: toiseksi kommentoiduimmassa HK-paska-tekstissä kommentteja on 27, eli eroa on 46 kommentin

verran. HK-vakavan runsaisiin kommentteihin mahtuu toki kommentteja kaikista kategorioista, mutta merkittävässä osassa kyseenalaistetaan tekstiin kirjoitettu, tiukkarajainen lukijapaikka. Seuraaville sivuille nostetut kommentit ja kommenttikatkelmat ovat ainoastaan esimerkinomaisia poimintoja. HK-vakava-tekstin kommentteista tehdyt huomiot ovat läsnä myös muihin blogikirjoituksiin vastatuissa kategorian 1 kommentteissa: pitäydyn tässä luvussa yhden tekstin kommentteissa, koska niistä löytyy kaikkien olennaisten ilmiöiden esimerkkejä.

Aineistossa lukijapaikkaan reagoinnin – tukemisen tai vastustamisen – ilmaisumuoto on yksikön ensimmäinen persoona, joka sekin on valjastettu kuvaamaan omaa kokemusta. Tämä keino on kategorialle 2 jopa prototyyppisempi kuin kategorialle 1 (ks. luku 6.1.2). Kategoriassa 2 omaa kokemusta käytetään vastakohtana lukijapaikan rajaukselle, jota ei hyväksytä. Kirjoittaja siis syystä tai toisesta kiinnittää huomiota lukijapaikan rajauksiin eikä tunnista niitä. Tyypillinen syy on, että tekstissä esimerkiksi monikon ensimmäisellä persoonalla hahmotellaan sisäryhmää, johon vastaanottaja kuuluu, ja tämän jälkeen esitetään sisäryhmästä oletuksia, jotka eivät vastaa kommentoijien kokemusta. Tämä motivoi kommentoimaan lukijapaikan kyseenalaistavan kommentin.

Kategorian 2 kommentteissa ensimmäisen persoonan käyttöä vahvistetaan säännöllisemmin kuin kategoriassa 1 myös käyttämällä sanaa *itse*. Kategoriassa 2 *itse* esiintyy nimenomaan refleksiivipronominina, joka saa tarkoituksensa kontekstissa (Kok 2016: 209). Kategoriassa 2 *itse*-sanana tarkoitteeksi hahmottuu tyypillisesti kommentin kirjoittaja, sillä *itse* yhdistyy näissä ensimmäisen persoonan ilmaisiin. Seuraavissa esimerkeissä havainnollistuva pronominin käyttö on aineistolle tyypillistä kautta linjan. Esimerkit ovat mainittujen kommenttien aloitukset – osaa seuraa pitkäkin kommentti (ja yleensä tarkka oman kokemuksen kuvaus). Kommentteissa korostuu, kuten tyypillistä, myös yllä mainittu yksikön ensimmäisen persoonan ilmaisu.

Itse olen keskitason arvosanoilla ylioppilaaksi kirjoittanut opettajankouluttaja. **EN** nyt **kokenut** koulua painajaiseksi, mutta **en minä** nyt mikään erityinen superoppilaskaan **ollut**. Tavallinen tolliainen. Koulu oli **minulle** toisaalta myös painajainen, esim. liikuntatunnit eivät olleet nörttipojalle mikään helppo kokemus.

(33) HK-vakava-k05

Itse valmistuin vanhaan aikaan ”kikkelikiintiöllä” 1990 (1985 alk.) ...24 poikaa ja 24 naista aloitti opinnot.

(34) HK-vakava-k09

Pidän itseäni melko ei-akateemisena ihmisenä. **En** myöskään **tykännyt** koulussa muista kuin liikunnantunneista, ja **inhosin** suurinta osaa **opettajistani**. **Ylioppilastodistukseni** oli keskiverto.

Silti **läpäisin** VAKAVA-kokeen.

(35) HK-vakava-k24

Itse en ole opettajuudesta kiinnostunut mutta **tahtoisin** huomauttaa, että myös niillä kymppin tytöillä on voinut olla haasteita ja sen takana on paljon työtä, eikä ne numerot kaikille noin vain tupsahtele. **Itselläni** todettiin ala-asteella lukihäiriö – –.

(36) HK-vakava-k29

Vakava-koe on vasta ensimmäinen ennen sitä seuraavia soveltuvuuskokeita. **Itselleni** vakava oli ainakin pelastus – –.

(37) HK-vakava-k33

Itse en kokenut olevani mitenkään erityisen akateeminen.

(38) HK-vakava-k50

Vaikka yllä olevat kommentit sijaitsevat suhteellisen peräkkäin saman blogikirjoituksen kommenttiketjussa, ne ovat ainakin nimimerkin perusteella eri kirjoittajien tekemät. Valitsin tarkasteltavat kommentit aineistosta lähekkäin havainnollistaakseni *itse*-pronominin säännöllistä esiintymistä kategorian 2 kommentteissa – kirjoittajasta riippumatta. Vaikka kaikki esimerkit ovat tästä syystä blogikirjoituksen HK-vakava kommentteista, *itse*-ilmiö esiintyy myös muiden tekstien kategoriaan 2 sijoittuvissa kommentteissa huomattavan säännöllisesti. *Itse*-pronominin tällainen käyttö myös rajautuu voimakkaasti kategorian 2 sisälle. Tämä johtuu kategorian rajauksesta: tällaisissa tapauksissa, joissa *itse* aloittaa kommentin, sen tarkoituksena on kiistää esitetty lukijapaikan rajaus. Sitoutumisen systeemissä kyse on kiistäminen eli aiemmin esitetyn kieltäminen (taulukko 2; Martin & White 2005: 118–120) reaktiona vastaanottajaan suuntautuviin oletuksiin, jotka rajaavat lukijapaikkaa.

Esimerkeissä 33–38 on kyse siitä, että *itse* voi olla käytöltään paitsi refleksiivinen, myös kontrastoiva: yllä olevissa esimerkeissä *itse* sijoittuu eri lauseenjäsenten paikalle korostavana valintana. Tällaisessa käytössä sillä asetetaan sen viittauskohde, esimerkeissä kommentin kirjoittaja, vastatuksin toisen joukon tai ryhmän kanssa (ISK 2004: § 729, § 768; Kielitoimiston ohjepankki: Pronominit: itse). Huomio on hyvin

linjassa kategorian 2 rajauksen kanssa: kommentin kirjoittaja asettaa näissä tapauksissa *itsensä* selvästi vastakkain tekstiin hahmottuvan lukijapaikan kanssa. *Itse*-pronominilla tuodaan siis näkyväksi ristiriita kirjoittajan oman, henkilökohtaisen kokemuksen ja tekstissä esitetyn lukijapaikan rajausten välillä: oma kokemus on tosi, joten tekstin väite osoitetaan kontrastilla vääräksi. Esimerkeissä tällainen kontrastoiva *itse* on sijoittunut selvästi tyypillisimmin subjektiksi. Esimerkeissä kontrastoiva *itse* on lisäksi lauseen alussa teemapaikalla tai esikentässä. Teemapaikalla se siis rakentaa kommentin retoriikkaa ja ilmaisee sanottavan keskeisen aiheen, näissä tapauksissa oman kokemuksen. Esikentässä se hahmottuu kontrastia korostavaksi lisäykseksi (VISK 2008: määritelmät: *teemapaikka*; Alho & Kauppinen 2009: 179–183.) *Itse* voi aineistossa toki sijaita myös finiittiverbin jälkeen ja toimia subjektin lisäksi jonakin muunakin lauseenjäsenenä. Näin käy vaikkapa esimerkissä 35, jossa partitiivimuotoinen *itseäni* on objekti. Tämä on odotuksenmukaista, sillä refleksiivinen *itse* esiintyy tyypillisesti juuri vapaana adverbialina (kuten esimerkeissä 33, 34 ja 36–38) tai objektina (kuten siis esimerkissä 35). (Kok 2016: 209–2010.)

Esimerkki 35 on kiinnostava myös siksi, että se havainnollistaa ylle valituista esimerkeistä yksiselitteisimmin, että lukijapaikan kyseenalaistus on kommentoijan näkökulmasta usein identiteettikysymys. *Pidän itseäni melko ei-akateemisena ihmisenä -aloituksella* viestitään, että ei-akateeminen identiteetti on ristiriidassa lukijapaikan kanssa, sillä blogikirjoituksen esisopimuksen mukaan vain akateemiset pääsevät Vakava-kokeesta läpi. *Itse* on tässä kontrastiivisessa käytössä kyseenalaistamassa lukijapaikan, sillä kuten kommentoija toteaa, hän on läpäissyt kokeen, vaikka ”pitää itseään ei-akateemisena”. Oman identiteetin määrittely etäännytetään siksi lukijapaikasta, ja samastuttavalle sisäryhmälle asetetut määritteet todetaan oman kokemuksen kautta virheellisiksi. Tässä *itse*-pronominin kontrastiivisuus on tärkeässä asemassa.

Lyhyissä ja tiiviisti muotoilluissa kommenteissa ei välttämättä perustella lukijapaikan kyseenalaistamista omalla kokemuksella vaan esimerkiksi vain vastaanottajan arvoja rajaavan esisopimuksen kyseenalaistamisella. Sen sijaan seuraavissa esimerkeissä toistuu kategorialle 2 tyypillinen linja, jossa oman kokemuksen tehtävä on nimenomaan perustella pohjatekstin argumentoinnin pätemättömyys:

Tässä yksi ei-todellakaan-kymppinoppilas (todistuksesta pisteitä nolla), jolla Vakava meni läpi kirkkaasti. Suurin osa artikkeleista **minusta** jopa helppotajuisia, osa vaatii

paneutumista. Lähipiiristä on kokemusta hankalista oppimisvaikeuksista.

Kyllä opettajankoulutuksessa on kirjavaa porukkaa, **sanoisin**, ihan omasta kokemuksesta. Itse **kritisoisin** hanakammin haastattelua, mutta hankala on keksiä parempaa tapaa. Toisaalta **lisäisin** perusopintoihin erkkapuolen opetusta.

Opettajan pitäisi kyetä samalla tukemaan, auttamaan ja ymmärtämään niitä, joille oppiminen on vaikeaa, mutta myös haastamaan ja motivoimaan niitä, joille oppiminen on helppoa. Pitää siis myös olla niitä akateemisia taitoja, kuinka muuten ohjata oppilaita, joilla tavoitteet tai taitotaso sinne yltää? Vastaus ei ole, että molempia tarvitaan, koska luokassa on vain yksi opettaja.

(39) HK-vakava-k12

Heippa, täällä yksi kasvatustieteilijä ”laudaturin tyttö”. **Olen** urheilullinen, luova, intuitiivinen kymppin tyttö. **En tajannutkaan olevani** täysi luonnonoikku! Peruskoulussa **olin** aivan kamala rämöpää häirikkö ja näin jälkikäteen käy opettajiani sääliksi. Siltipä **kirjoitin** L:n paperit lukiosta ja kymppin tytön leima napsahti otsaan. Mitä tämä ”kymppin tytön” leima edes tarkoittaa? Hyvät **ystäväni** ovat kaikki sellaisia ja heitä löytyy jokaiseen junaan. He ovat omia, ihania, räväkkiä persooniaan jokikinen, vaikka koulussa ovatkin pärjänneet. **Voisimmeko** siis jo lopettaa tämän ”kymppin tyttöjen” ympärillä vellovan negatiivisen diskurssin?

(40) HK-vakava-k37

Esimerkeissä 39 ja 40 kategorian 2 kommentteille tyypillinen oman kokemuksen kautta kiistäminen on esillä kiinnostavasti ja vähän muista aineiston esimerkeistä poikkeavasti. Kuten muissakin kategorian 2 kommentteissa, niissä siis todetaan omaan kokemukseen nojaten tekstiin hahmottuva lukijapaikka vääräksi. Kommentoijat samastuvat yksikön ensimmäisellä persoonalla rakentuvaan sisäryhmään, mutta eivät tunnista tälle sisäryhmälle pohjatekstissä esitettyjä määrittelyjä, ja siksi he irtisanoutuvat siitä henkilökohtaisesti. Perusteluna kummassakin kommentissa on yksikön ensimmäisellä persoonalla ilmaistuja omia kokemuksia. He eivät siis allekirjoita tekstiin hahmottuvaa laudaturin tytön lukijapaikan rajauksia. Esimerkissä 39 kyseenalaistetaan esisopimus, jonka mukaan opettajat ovat vain laudaturin tyttöjä. Kommentissa 40 samastutaan kyllä pohjatekstin laudaturin tytöt -rajaukseen, mutta kyseenalaistetaan sen määrittely tiukasti omaan identiteettiin ja kokemukseen nojaten.

Näissä esimerkeissä omaa kokemusta tuodaan esiin hyvin samankaltaisin kielellisin valinnoin. Huomionarvoinen on jälleen yksikön ensimmäisessä persoonassa esitetty narratiivi. Juuri esimerkeissä 39 ja 40 kiinnostavaa myös kummassakin esiintyvä aloitusrakenne. Rakenteet *Tässä yksi ei-todellakaan-kympinoppilas (todistuksesta pisteitä nolla)* (esimerkki 39) ja *Heippa, täällä yksi kasvatustieteilijä "laudaturin tyttö"* (esimerkki 40) eroavat aineiston muiden kommenttien aloituksista, mutta näinkin pienessä aineistossa tämä konventio nousee esiin kahdesti, joten tarkastelen sitä hieman. Näillä rakenteilla kirjoittajat asemoivat kommenttinsa kontekstiin: aloitus toimii lukuohjeena kommentille ja kertoo, millaisesta positioista ja millä kompetenssilla kommentti on kirjoitettu. Lisäksi nämä aloitusilmaukset määrittelevät heti eksplisiittisesti, millaisia lukijapaikkoja kommenttien kirjoittajat ovat lähtötekstistä hahmottaneet: he määrittelevät puheenvuorossaan itsensä jollakin ominaisuudella (*ei-todellakaan-kympinoppilas* tai *kasvatustieteilijä "laudaturin tyttö"*). Tämä ominaisuus perustelee heidän vastauksensa tarpeellisuuden: he ovat tunnistaneet itsensä tekstiin hahmottuvalta lukijapaikalta, jonka keskeisiä ominaisuuksia he aloituksissaan omin sanoin kuvaavat.

Esimerkin 40 aloituslause on kiinnostava, sillä kirjoittaja kyseenalaistaa lukijapaikan jo aloituslauseessa. Kommentin kirjoittajan hahmottamaa lukijapaikkaa kuvaava *"laudaturin tyttö"* on erotettu muusta tekstistä lainausmerkein. Näin ilmaistaan tyypillisesti suoraa esitystä ja merkitään toisen äänen lausuma tekstissä näkyviin (ISK 2004: § 1460). Keino on prototyyppinen vastineille, joiden kanssa blogien kommentteilla on runsaasti yhteistä. Vastineessa suoran esityksen tehtävänä on kohdistaa vastine tiettyyn tekstinkohtaan, ja lisäksi sillä eksplikoidaan vastaanottajan tulkintaa tekstistä (Mäntynen 2007: 262). Kommentissa suoran esityksen funktiot tuntuisivat olevan linjassa vastineen kanssa: kommentissa kyseenalaistetaan nimenomaan pohjatekstin *laudaturin tytöt* -lukijapaikan rajauksia. Kontekstissaan tämä heteroglossian ilmentymä hahmottuu Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen jaottelussa etäännyttävänä lähdemainintana: lainausmerkein rakennetusta suorasta esityksestä erkaannutaan sittemmin voimakkaasti oman kokemuksen nojalla. Aiemminkin on havaittu suoran esityksen olevan verkkokeskusteluissa yhteydessä juuri erimielisyyteen ja loitontumiseen (esim. Romppanen 2015: 43–48).

Kaikki kategorian 2 kommentitkaan eivät toki sisällä kontrastiivista *itse*-sanaa. Kaikissa ei myöskään kyseenalaisteta lukijapaikkaa itselle tapahtuneeseen nojaten,

vaikka kyseessä onkin kirjoittajan oma kokemus. Näin on esimerkiksi seuraavassa esimerkissä:

Ei ole lainkaan mahdoton koe tavalliselle, noin kasin keskiarvon oppilaalle. **Poikani** on kolme kertaa läpäissyt (kerran luokanopekoulutukseen ja kaksi kertaa oton koulutukseen) tuon VAKAVAN ihan heloppla, mutta valintakokeissa tie on sitten tyssännyt eli todellakaan ei ole vain akateemistyyppisille (hymiö)

(41) HK-vakava-k50

Tässä esimerkissä kommentoija kyseenalaistaa lukijapaikan poikansa kokemusten perusteella, ei henkilökohtaisiin kokemuksiin vedoten. Näkökulma on kuitenkin yhä henkilökohtainen: kyseessä on kirjoittajan oma poika (mikä ilmenee jälleen yksikön ensimmäisestä persoonasta possessiivisuffiksissa) ja omassa arjessa todistettu tilanne.

Kategorian 2 teksteissä on siis mitä tyyppillisimmin kyseessä omaan kokemukseen tai arvonäkemykseen perustuva argumentti, joka kyseenalaistaa jonkin pohjatekstiin avautuvan lukijapaikan. Näiden kommenttien argumentaation keskiössä on lukijapaikan kyseenalaistaminen. Usein kommenttien näkökulma nojaa voimakkaasti omaan kokemukseen. Jos kategorian 2 kommentissa otetaan laajemmin kantaa itse tekstin argumentaatioon (HK-vakava-tekstin tapauksessa Vakava-kokeeseen), näkökulma on tässäkin argumentaatioissa tavallisesti hyvin henkilökohtainen ja perustuu omaan kokemukseen (ilmiö nähtävissä muun muassa esimerkissä 40). Tällöin vastakkain asettuvat oma kokemus ja kirjoittajan kokemus, eikä argumentointi yleensä etene yleiselle tasolle, vaan jää henkilökohtaisten kokemusten kiistaksi, vaikka kommentointi jatkuisikin. Näin käy esimerkiksi HK-vakavan kommentteissa 5–8 – tämä viestiketju on intensiivinen ja useita sivuja pitkä.

6.2.3 Yhteenveto lukijapaikan kiistämisen keskeisistä kielellisistä keinoista

Kategoriassa 2 hyödynnetään niin ensimmäistä, toista kuin kolmattakin persoonaa. Ensimmäisen persoonan avulla esitetään kategoriassa usein omaa kokemusta, joka toimii yhtenä argumenttina lukijapaikkaa rajaavia oletuksia vastaan. Toisella persoonalla lukijapaikkaa tavalla tai toisella kiistävät kommentit kohdistetaan suoraan pohjatekstin kirjoittajalle, eli kyseessä on kiistämisen kohdennuksen keino. Usein toisella persoonalla kyseenalaistus kohdennetaan koskemaan nimenomaan pohjatekstin kirjoittajan käsityksiä, jotka vaikuttavat tekstiin rakentuvien lukijapaikkojen rajauksiin. Kolmas

persoonaa ja vaikkapa passiivi eivät ole lukijapaikan kiistämisen kannalta useinkaan kovin keskeisessä asemassa, mutta ne ovat kommentteissa toki säännöllisesti käytössä esimerkiksi osana argumentointia.

Kategorian 2 kommentteissa esiintyy kiinnostava, kontrastiivinen *itse*-sanankäyttö, joka liittyy kiinteästi ensimmäisellä persoonalla ilmaistuun omaan kokemukseen esittämiseen. Tällä sanalla merkitään se oma kokemus, joka asetetaan vastakkain pohjatekstin jonkin lukijapaikan rajauksen kanssa. Kyseessä on siis sanan kontrastiivinen käyttö. *Itse*-sana esiintyy kontrastiivisena refleksiivipronominina kategorian 2 kommentteissa säännöllisesti.

Kategoriassa 2 *itse*-refleksiivipronominilla ja ensimmäisellä persoonalla esitettyä omaa kokemusta käytetään nimenomaan argumenttina, jonka funktio on osoittaa pohjatekstin lukijapaikan rajaukset vääriksi. Tässä se eroaa kategorioista 1 ja 3: kategoriassa 1 oman kokemuksen tarkoituksena on tukea kannattamista, eikä se asetu yleensä kontrastiiviseksi. Kategoriassa 3 omalla kokemuksella vaikkapa asemoidutaan kommentoijana johonkin rooliin. Argumentatiivisen käyttönsä vuoksi oma kokemus onkin kategoriassa 2 tyypillinen piirre, kun kategorioissa 1 ja 3 sen esiintyminen on selvästi epäsäännöllisempää ja monialaisempaa.

Kategorialle 2 suhtautumisen keinoista on tyypillinen muun muassa myöntäminen, jota seuraa vastakohtan esittäminen. Kyseessä on tyypillisesti juuri erimielisyyden ilmaisussa hyödynnettävä myönnyttelymuotti (Niemi 2010). Tämä on myös Martinin ja Whiten (2005: 120–121) mukaan tavanomainen suhtautumisen malli, joka on luonteeltaan dialogisesti supistava: siinä tunnustetaan toinen (aineistossa alkuperäisen blogikirjoituksen) ääni, joka heti perään kumotaan esittämällä vastakohta. Kategoriassa 2 tämä vastakohta on tyypillisimmillään henkilökohtainen kokemus tai henkilökohtaisen arvon esittäminen, ja siksi tässä kategoriassa myönnyttelyn ja vastakohtan esittämisen malli kietoutuu usein ensimmäisen persoonan ja *itse*-sanankäyttöön.

6.2.4 Millaisia lukijapaikkoja kyseenalaistetaan?

Kategorian 2 kommentit ovat aineistossa sitä yleisempiä, mitä tiukkarajaisemmaksi kommentoijat tekstin lukijapaikat ovat hahmottaneet. Mitä konkreettisempi ja tiukkarajaisempi lukijapaikka on, sitä konkreettisemmilla henkilökohtaisilla vastaesimerkeillä sen voi kyseenalaistaa. Kategorian 2 kommenttien argumentointi

kohdistuu tekstin sisäisen argumentoinnin ongelmiin, kun lukijapaikkoja ja siten lähtökohtia ei hyväksytä.

Myös sillä, miten lukijapaikkaa evaluoidaan, on vaikutusta. Määrällisesti eniten kategorian 2 kommentteja on kerännyt nimenomaan kirjoitus HK-vakava, josta esimerkitkin on johdonmukaisuuden vuoksi pitkälti koottu. HK-vakavassa suhtautuminen lukijapaikkaan ilmenee muun muassa seuraavasta katkelmasta (osin toistettu esimerkistä 32):

Meitä laudaturin tyttöjä on maa täynnä, mutta olemme kaikki sitä mieltä, että lapset kaipaavat toisenlaisiakin opettajia: luovia, intuitiivisia, taiteellisia, urheilullisia jne.

Vakava-koe ei valikoi opettajiksi erilaisia persoonia. Se valikoi akateemisista akateemisimmat, supermuistin omaavat superlukijat ja me emme saa koulua muutettua ikinä.

(42) Blogikirjoituksesta HK-vakava

Tässä esimerkissä, kuten jo aiemmin esimerkin 32 kohdallakin on todettu, kun opettajat asetetaan *toisenlainen*-sanavalinnalla vastakkain sellaisten ominaisuuksien kuin *intuitiivinen*, *taiteellinen* ja *urheilullinen* kanssa, tullaan arvioineeksi negatiivisesti opettajien kyvykkyyttä sosiaalisen arvonannon asteikolla (ks. luku 6.2.2; Martin & White 2005: 52–56). Martinin ja Whiten voiman asteikolla tarkasteltuna lausuma voidaan arvioida voimakkaaksi: intensiteettiä lisätään infuusiolla eli itsessään intensiteettimerkityksiä sisältävillä leksemeillä (mts. 143–144): vaikka intensiteetin ilmaisuun ei käytetä siihen erikoistuneita kielenaineiksia, kontekstissaan opettajien arvottaminen intuitiivisen, taiteellisen ja urheilullisen vastakohdiksi hahmottuu intensiivisenä väitteenä.

Myös *akateemisista akateemisimmat, supermuistin omaavat superlukijat* hahmottuvat esimerkissä 42 negatiivisesti evaluoiduksi: ensin kirjoittaja sijoittaa opettajat akateemiseen ääripäähän. Lausuman voimaa vahvistetaan liki kaikilla Martinin ja Whiten (2005: 135–153) esittämällä intensiteetin ilmaisun asteikoilla: superlatiiveilla ja superlatiivin ääripään osoittavalla toiston konstruktiolla (*akateemisista akateemisimmat*) sekä *super*-etuliitteellä (*supermuisti* ja *superlukijat*). Tämän tyyppisellä toistolla on tapana ilmaista kontekstissaan superlatiivisuutta (Räsänen 2010: 129–130), ja niin tapahtuu myös tässä: *akateemisista akateemisimmat* nousevat keskimääräisten akateemisten yläpuolelle, superlatiivisiksi kaikkein akateemisimmiksi akateemisten joukossa. Akateemisuuden tarkkuus on myös suuri: opettajat eivät ole jokseenkin

akateemisia, vaan nimenomaan *akateemisista akateemisimpia*, ominaisuuden ääri­laidassa. Kun opettaja-lukijapaikka on näin rajattu akateemisuuden ääri­laitaan, siitä todetaan, että *me emme saa koulua muutettua ikinä*. Määritellyltä ääri­laidalta viedään siis vaikuttamisen mahdollisuudet, ja sen toimintakyky kyseenalaistetaan jälleen inhimillisen toiminnan arvottamisen kautta: ryhmä *ei saa muutettua*, ei ole kompetentti muuttamaan. Tästä johtuen lukijapaikka arvottuu negatiivisesti, vaikka muissa konteksteissa akateemisuus ja supermuisti voisivat tavoiteltavia ominaisuuksia ollakin.

Evaluoinnin vaikutus lukijapaikkojen kyseenalaistukseen ilmenee HK-vakavan lisäksi myös muissa blogikirjoituksissa, joita on kommentoitu kategorian 2 tavalla: lukijapaikka kyseenalaistetaan. Esimerkiksi tekstissä HK-vakava lukijan tilaa evaluoidaan negatiivisesti muun muassa seuraavissa kohdissa:

Minäkin olen ollut aivan tohkeissani numeroista. Korostanut niiden tärkeyttä ja hyppinyt tasajalkaa, jos on tullut huonoja numeroita.

Käänsin takkini ja aloin puhua sanallisen arvioinnin puolesta, kun huomasin, miten jo viidennellä luokalla häviää into opiskella, koska tulee aina huonoja numeroita.

(43) Blogikirjoituksesta HK-paska

Tässäkin tekstissä vastaanottajan kompetenssi asetetaan kyseenalaiseksi inhimillisen toiminnan arvottamisen asteikolla. Ensimmäkin esimerkissä 43 toimitaan samoin kuin yllä esitetystä HK-vakavan tapauksessa: lukijapaikkaa hahmotellaan henkilölle, joka ei ole kyseenalaistanut numeroarvioinnin mielekkyyttä. Samalla leksikaaliset valinnat kuten *tohkeissaan* ja *hyppinyt tasajalkaa* ovat värittyneitä: ne kuvaavat liikaa innokkuutta ja vakavaa suhtautumista numeroihin. Tämä korostuu, kun kirjoittaja jatkaa ”kääntäneensä takkinsa”. Tässä tapahtuu Martinin ja Whiten (2005) sitoutumisen systeemissään kuvaama myöntäminen, jota seuraa oman käsityksen lausuminen: ensin vastaanottajan kannaksi hahmottuvalle numeroiden kannattamiselle avataan tilaa, mutta heti perään tämä todetaan vääräksi lausumalla vastakohta. Tällaisissa tapauksissa kirjoittaja pitää omaa argumenttiaan parempana ja asettuu auktoriteetin asemaan suhteessa vastaanottajaan. (Mts. 124–126.)

Negatiivisella evaluoinnilla on myös HK-paska-kirjoituksessa ollut kommenttien perusteella selvästi merkityksensä, kun kommentoijat kyseenalaistavat kommentissaan lukijapaikkoja. Seuraavassa kommenttikatkelmassa tähän otetaan suoraan kantaa (poikkeuksellisesti ainoa analyysimuotoilu on tässä tätä asiaa havainnollistavien kohtien lihavointi):

Viimeiseksi: aloittelevana opettajana itseäni häiritsee koulukeskustelussa hyvin yleiset kärjistäminen ja liika yleistäminen, joita **tässäkin blogikirjoituksessa on havaittavissa**. Usein mediassa (sosiaalisessa sekä perinteisessä) julkaistuista puheenvuoroista **saa kuvan**, että opettajat sekä muut opetusta järjestävät ihmiset ovat yksinomaan ilkeitä ihmisiä, joiden tavoitteena on latistaa oppilaiden itsetunto. Näin ei kuitenkaan suinkaan ole, vaan oman kokemukseni perusteella valtava enemmistö opettajista tekee kaikkensa opetuksensa kehittämiseksi. – – Toivoisinkin enemmän rakentavaa yhteistyötä kärjistetyn kritiikin sijaan.

(44) HK-paska-k15

Tässä esimerkissä kommentoija kirjoittaa eksplisiittisesti auki sen, mitä kategorian 2 kommentteissa usein tapahtuu. Hän tarkastelee avoimesti hahmottamaansa lukijapaikkaa: blogissa havaittava *kärjistäminen* ja *liika yleistäminen* ei hänen mukaansa ole ainutlaatuisia, vaan keskustelu liitetään laajempaan mediakontekstiin. Tässä metakeskustelussa, jossa nostetaan keskustelun rakenteita esiin kuten kommentoija on ne hahmottanut, hän kritisoi tiukkarajaista lukijapaikkaa muun muassa astemääritteellä *liian*, joka ilmaisee korkeaa intensiteettiä (Martin & White 2005: 141–142). Lisäksi kommentoija ilmaisee oman kokemuksensa kategorialle 2 tyypillisellä ensimmäisellä persoonalla, ja esiintyy myös esimerkissä myös kategorialle tyypillinen kontrastoiva *itse*. Kontrastoiva itse asetetaan vastakkain nollapersoonalla (*saa kuvan*) ilmaistun yleisen käsityksen kanssa. Nollapersoonailmaisusta on häivytetty tekijä, mutta kontrastiivinen *itse* ja eksplikointi *tässäkin blogikirjoituksessa on havaittavissa* osoittavat, että kommentoija argumentoi omalla kokemuksellaan juuri tämän blogikirjoituksen yleistystä vastaan, vaikka kyseessä onkin laajempi ilmiö.

Lisäksi on hyvä huomioida, että kategorian 2 kommentit voivat kyseenalaistaa myös toisten kommenttien kautta hahmottuvat tai muuttuvat lukijapaikat, ei ainoastaan pohjatekstiin hahmottuvat lukijan tilat. Näin käy esimerkiksi kirjoituksen HK-paska kommenttiketjussa seuraavissa kommentteissa (esimerkeissä katkelmat olennaisin osin):

Mitäs jos keskimääräistä paremmin menestyville tulee paha mieli kun heitä ei kehitetä? Kilpailu, menestymishalu ja NUMEROT edestauttavat kovempaan yrittämiseen.

(45) HK-paska-k01

”Kilpailu, menestymishalu ja NUMEROT edestauttavat kovempaan yrittämiseen.” *Toki varmasti joillain yksilöillä pitää paikkansa*, mutta **omalla kohdallani en ole kokenut toimivaksi väitettäsi**. *Itse* olen saanut sekä kiitettäviä, että alarvoisempia arvosanoja **opintojeni** aikana. Ainainen kilpailu

ja parhaan numeron pakonomainen jahtaaminen saa **minut** todella ahdistuneeksi ja stressaantuneeksi.

(46) HK-paska-k06

Tässä keskustelu on irronnut jo pohjatekstistä: esimerkin 46 kirjoittaja vastaa suoraan HK-paska-kirjoituksen ensimmäiseen kommenttiin (esimerkki 45). Tämä ilmenee kommentin suorasta, kohdentavasta lainauksesta ja lisäksi kommenttien sisäkkäisestä hierarkiasta, joka on verkossa näkyvillä kommenttien sisennyksillä. Esimerkissä 46 kirjoittaja kyseenalaistaa HK-paska-kirjoituksen ensimmäisestä kommentista (esimerkki 45) hahmottamansa lukijapaikan omalla kokemuksellaan. Jälleen käytössä on niin myönnyttelymalli, ensimmäinen persoona kuin kontrastiivinen *itse*, ja lukijapaikka kyseenalaistetaan omalla kokemuksella. Myöntämisen ja vastakohtan esittämisen keinoin ensin tunnustetaan, että aiemman kommentin väite pitää joskus paikkansa (*Toki varmasti joillain yksilöillä pitää paikkansa*). Yleistyksen pätevyys kuitenkin kyseenalaistetaan omalla kokemuksella, ensimmäisellä persoonalla ja *itse*-pronominilla. Kommentti kohdistetaan suoraan esimerkin 45 kirjoittajalle toisessa persoonassa ilmaistulla *väitettäsi*-kohdennuksella. Myös sanan *väite* valinta on affektiivinen ja ottaa itsessään kantaa esimerkin 45 kommentin totuusarvoon. Esimerkin 46 kommentissa siis kritisoidaan kommentin 45 lukijapaikkaa rajaavaa, kommentoijan omalla kokemuksellaan kumoamaa esisopimusta, joka on tuotu esiin oman käsityksen lausumisen keinolla (ks. taulukko 2; Martin & White 2005: 127–130) väitteen ja yleistyksen muodossa.

6.3 Kommentissa ei oteta kantaa pohjatekstin lukijapaikkoihin

Tutkielman aineiston kolmannen kategorian muodostavat kommentit, joissa tekstin lukijapaikkoihin ei oteta eksplisiittisesti kantaa. Tällaisia kommentteja on liki kaikissa aineiston teksteissä, ja Opetuksen asialla -blogin kommenttiketjut muodostuvat lähes ainoastaan tämän kategorian kommentteista.

Näissä kommentteissa argumentoinnin kärki on tyypillisesti blogikirjoituksessa esitetystä problematiikasta, ei blogikirjoituksen lukijapaikan problemaattisuudesta, kuten kategorian 2 kommentteissa. Tämän kategorian kommentteissa on toki toisinaan tiukkaakin erimielisyyttä pohjatekstin kanssa, mutta se ei suuntaudu pohjatekstiin rakentuviin lukijapaikkoihin, vaan blogitekstin esiin nostaman asian problemaattisuuteen.

Esimerkiksi kirjoitukseen HK-paska hahmottuu lukijapaikka ainakin kirjoittajan kanssa samanmieliselle kommentoijalle ja opetusalaista kiinnostuneelle, joka kannattaa numeroarviointia (ks. myös luku 5.3). Teksti käsittelee numeroarvioinnin, heikkojen oppilaiden ja ryhmän tahdissa pysymisen kysymyksiä. Sitä on kommentoitu sekä kategorioiden 1 että 2 kommentteilla, mutta myös kolmoskategorian kommentteja mahtuu mukaan:

Laissa sen sijaan **määritellään** pakollinen oppimäärä. Jos jonkun kanssa loputtomiin **hidastaa** tahtia, että **voi** kulkea omaa vauhtia kunnes **osaa** kaiken, ei kaikki ehdi kaikkea oppimäärää sisäistämään. Mikä silloin on ratkaisu? **Jätetään** luokalle, että saadaan opiskeltua vaikkapa se matematiikka omaan tahtiin?

Vai pitäisikö muutoksen olla niin suuri, että jo peruskoulu **suoritetaan** vaihtelevissa ajoissa oppilaan kykyjen mukaan, kuten nykyään rajatuissa määrin lukion kanssa (2–4 vuotta) ja vähän laajemmin korkeakoulujen kanssa?

(47) HK-paska-k07

Erityisopetusta **pitäisi lisätä** ja **kehittää**, jotta oppilaat joiden oppiminen täydessä luokassa **ei etene** ”toivottuun malliin” ja jotta **hän saisi** yksilöllisempää opetusta ja **oppisi** lähes tulkoon samat asiat, kuin muutkin. Samaan aikaan oppilaat joiden oppiminen edistyy isossa luokassa ”toivottuun malliin” **saavat** edetä omaan tahtiinsa. Luokan lahjakkaimpien oppimista **täytyisi tukea** mm. Hieman ”normaalia” haastavammilla lisätehtäväkirjoilla tms.

(48) HK-paska-k13

Näissä kommentteissa argumentaatio ei suuntaudu pohjatekstin lukijapaikkoihin vaan aiheeseen, joka blogikirjoituksessa nostetaan esiin. Kummassakin ehdotetaan – lukijapaikkoihin kantaa ottamatta – erilaisia toimintavaihtoehtoja, jotka voisivat parantaa kirjoituksessa problematisoituja heikosti menestyvien asemaa ja mahdollisesti vähentää numeroarvioinnin latistavaa vaikutusta.

Kategorioista 1 ja 2 eroten on huomattavaa, että kategoriassa 3 oma kokemus puuttuu näistä kommentteista (ja pääosin kategorian muistakin kommentteista) liki kokonaan. Kategorioissa 1 ja 2 korostui ensimmäisen ja toisen persoonan sekä *itse*-sanana käyttö. Sen sijaan kategorian 3 kommentteissa korostuu ulkokohtaisuus, asia-argumentointi ja pyrkimys objektiivisuuteen tai vähintään sen illuusioon. Näitä piirteitä rakennetaan yllä olevissa esimerkeissä hallitsevalla passiivin (esimerkissä 47 *määritellään*, *jätetään*, *suoritetaan*) ja nollapersoonan (esimerkissä 47 *hidastaa*, *voi*) käytöllä. Esimerkissä 48

käytetään yksipersonaisia nesessiiviverbejä *pitäisi* ja *täytyisi*, jotka eivät saa tässä genetiivisubjektia. (VISK 2008: § 457, § 920.) Tällaisilla keinoilla häivytetään teoilta spesifi tekijä ja yleistetään asia laajempaan kontekstiin. Argumentointi ei esimerkeissä 47 ja 48 ole kahdenvälistä, vaan se pyritään esittämään osana laajempaa kontekstia.

Subjektia ei ole esimerkeissä 47 ja 48 pantu ilmi myöskään näissä kysymyksissä, kysymykseksi muotoilluissa ratkaisuehdotuksissa tai konditionaalilla muotoilluissa direktiiveissä. Sen sijaan niissä hyödynnetään passiivia (*jätetään luokalle*) konditionaalialia vaihtoehtokysymyksessä (*vai pitäisikö muutoksen olla niin suuri*) sekä nesessiivirakenteita ilman genetiivisubjektia (*pitäisi lisätä ja kehittää, täytyisi tukea*). Ratkaisuehdotusten toteuttaja siis häivytetään keskustelusta, ja painopiste jää itse ehdotuksen sisällölle. Näissä kommentteissa etsitään siis yleisempiä, henkilökohtaisista kokemuksista riippumattomia linjauksia.

Myös kolmannen kategorian kommentteissa käytetään toisinaan ensimmäistä persoonaa, toisinaan *itse*-sanaakin. Sen käyttö eroaa kuitenkin kategorioista 1 ja 2 kahdella tapaa. Ensinnäkin kategorioissa 1 ja 2 ensimmäisen persoonan *itse*-sanankäyttö on huomattavasti säännöllisempää ja useammin toistuvaa. Etenkin *itse*-sanankäyttö on tässä kategoriassa hyvin satunnaista. Toisekseen kategorian 3 ensimmäisen persoonan ja *itse*-sanankäytön funktio eroaa kahdesta muusta kategoriasta: nyt näillä keinoin esitettävä oma näkökulma ei toimi argumenttina vaan näkökulman rajauksena korkeintaan lisätietona asemoimassa lukijaa keskustelutilanteeseen. Näkökulma rajataan ensimmäisellä persoonalla esimerkiksi seuraavassa kommentissa:

Henkilötarkastuksia, mitä oppilaiden reppujen tutkiminenkin on, **säädellään** lailla varsin tarkasti, oli sitten kyse poliisista tai rajavartijoista. **Miinusta on outoa**, että opettajat kuvittelevat olevansa tässä asiassa lain yläpuolella; haluavat enemmän valtuuksia, mitä esimerkiksi poliisilla on.

Ehkäpä koko oikeutta ei opettajille olisi pitänyt lainkaan antaa, jos tämä on näin vaikeaa.

(49) HK-virhe-k09

Tässä ensimmäinen persoona yhdessä kolmannen persoonan (*opettajat kuvittelevat olevansa ja haluavat*) kanssa ei toimi argumenttina. Sen sijaan ensimmäisen persoonan elatiivi osoittaa lähinnä esitetyn mielipiteen lähteen, eli on osa oman mielipiteen ilmaisun konstruktiota (Martin & White 2005: 127–130). Pohjatekstissä HK-virhe oleviin lukijapaikan rajauksiin ei kommentissa oteta kantaa.

6.3.1 Dialoginen laajentaminen kysymysten kautta

Kuten edellisen kappaleen esimerkeistä 47 ja 48 voi havaita, kolmannen kategorian kommentit ovat tyypillisesti enemmän tai vähemmän dialogisia ja avaavat kommenttiketjuihin tilaa jatkokeskustelulle blogikirjoituksen esittämästä substanssista. Martinin ja Whiten (2005) sitoutumisen systeemissä kyse on dialogisesta laajentamisesta, eli tilan avaamisesta muille, vaihtoehtoisille äänille (mts. 102; ks. myös luku 4.2.1).

Kategoriassa 3 dialoginen laajentuminen toteutetaan kommentteissa huomattavan usein kysymysten avulla. Tämän on tyypillistä nimenomaan kategorialle 3: kysymykset ovat kategorioissa 1 ja 2 harvinaisia. Kategoriassa 3 puolestaan kysymyksillä vaikuttaa olevan erilaisia käyttöjä. Tyypillistä on esimerkiksi aloittaa kommentti kysymyksellä, kuten seuraavissa esimerkeissä (kysymykset kursivoitu, persoona-aineksia lihavoitu):

*Miten olisi miesten lukumäärän kasvattaminen opettajistossa? Kannustinohjelmilla tai vaikka kiintiöillä? Tätäkin **on tutkittu**, mm. Thomas Dee, 2006, ja **todettu** että opettajan sukupuoli vaikuttaa positiivisesti saman sukupuolen oppilaiden tuloksiin.*

(50) OA-pojat-k07, alku

*Olisiko ideaa järjestää myös televisioon suomenkielen opetusta eri tasoisina kursseina, onhan muidenkin kielten kursseja ollut aika-ajoin. Jos varsinaisille kielikursseille **joutuu jonottamaan** kuukausitolkulla, olisi pienikin alku tyhjäkäyntiä parempi.*

(51) OA-kotoutus-k01

*Olisiko aivan **mahdotonta ajatella**, että myös lukion päästötodistuksen saaneille **annettaisiin oikeus käyttää ylioppilaslakkaa**? Ennenhän lukion suorittaminen oli edellytyksenä ylioppilaaksi pääsulle, mutta nykyäänhan esim. kaksoistutkinnon suorittanut pääsee ylioppilaaksi suorittamatta kaikkia lukion kursseja ja melkein joka tutkinnolle on omat valmistujaislakkinsa. **Tuntuisi oikeudenmukaiselta**, että lukion suorittaneet saisivat jonkun tunnustuksen jo suoritetuista opinnoista –.*

(52) OA-lukio-k05, alku

Esimerkeissä 50, 51 ja 52 kommentit aloitetaan konditionaalimuotoisella kysymyksellä. Konditionaali on tyypillinen modusvalinta, kun kyseessä on ehdotus (VISK 2008: § 1593), sillä konditionaali implikoi, että sen avulla ilmaistu asiointi ei ole vielä toteutunut. Sillä siis laajennetaan dialogia konkreettisesta tilanteesta mahdollisiin

vaihtoehtoihin, jotka tuodaan ehdolle. Laajan direktiivikäsitelmän mukaan kyseessä on direktiivi, jolla kommentoija ohjaa lukijansa ajattelua ehdotuksensa suuntaan (Lauranto 2015: 49; VISK 2008: § 1659). Koska konditionaali on kuitenkin samalla etäkohteliaisuuden ilmaus ja sitä käyttämällä pyritään säilyttämään vastaanottajan kasvot (ks. luku 5.2.1; Larjavaara 1999), direktiivi johdattaa hienovaraisesti uuteen näkökulmaan jyrkän velvoittavuuden sijaan.

Ylle nostetuissa esimerkeissä myös persoonan käyttö on kategorialle 3 prototyyppistä persoonan häivyttämistä: käytössä on jälleen niin passiivi kuin nollapersoonaa. Persoonan häivyttäminen toistuu myös kysymyksissä: vaikka kyseessä on direktiivi, se ei suuntaudu esimerkeissä suoraan blogikirjoituksen kirjoittajalle, vaan on geneerisempi.

Ehdotusten lisäksi kysymyksillä on kategoriassa 3 myös muita funktioita kuin uuden näkökulman ehdottaminen. Toisinaan kommentoijat kysyvät lisätietoa teksteissä esitettyihin väitteisiin liittyen. Näin tapahtuu esimerkiksi seuraavassa kommentissa:

Oppaassa mm. väitetään, että naisilla on enemmän tasa-arvo-ongelmia. Minkälaiseen tilastolliseen vertailuun väite perustuu? Lisäksi opas väittää poikien saavan huonommalla osaamisella samoja numeroita kuin tytöt. Miten tuo on linjassa opetushallituksen aiempien tutkimusten, joissa päädyttiin päinvastaisiin tuloksiin, kanssa?

(53) OA-kotoutus-k01

Tässä kommentissa kysymyksenasettelu implikoi, että kommentoijalla on kyseenalaistetuista asioista eri käsitys kuin blogitekstin kirjoittajalla. Tämä ilmenee esimerkiksi etäännyttävästä lähdeilmauksesta *väitetään* ja *väittää*, joka suhtautumisen teorian mukaan ilmaisee erimielisyyttä lähteen, tässä tapauksessa käsitellyn oppaan, kanssa. Kyseenalaistus ei kuitenkaan kohdistu blogitekstin lukijapaikkoihin vaan tekstin argumentaation taustoihin: kommentissa nostetaan relatiivisivulauseella esiin kirjoituksessa esitettyjen väitteiden kanssa ristiriitaisia tuloksia, jotka blogin julkaisijataho on julkaissut aiemmin. Samalla pyydetään hakukysymyksellä tietoa faktoista, joihin argumentti nojautuu. Esittämällä perustelupyynnöt kysymyksen muodossa kommentoija ilmaisee – ellei muuta niin kohteliaisuusyhtä – olevansa valmis hyväksymään tarpeeksi vakuuttavat perustelut. Vaikka kommentoija ei olisikaan vakuuttanut dialogin toisen osapuolen kyvystä vastata, kuten etäännyttävä lähdemaininta implikoi, dialogi laajenee vastapuolen näkemykselle avoimeksi.

Kysymysten kautta kategorian 3 kommentit siis myös kyseenalaistaessaan asettavat usein vaatimuksia lisäperusteille sen sijaan, että ne kategorian 2 kommenttien tapaan

keskittyisivät osoittamaan lukijapaikan rajaukset ja sitä kautta argumentoinnin lähtökohdan vääräksi – siis toimisivat dialogia sulkevasti.

6.3.2 Yhteenvedo kategorian 3 kielellisistä keinoista

Kategorialle 3 tyypillisiä keinoja, joilla se erottuu muista kategorioista, ovat siis ennen kaikkea kysymysten esittäminen, tekijyyden häivytyksen passiivin ja nollapersoonan keinoin sekä kolmannen persoonan käyttö argumentoinnissa. Usein toistuva suhtautumisen keino kategoriassa 3 on oman käsityksen lausuminen. Lisäksi tärkeä erotus kahteen aiempaan kategoriaan verrattuna vaikuttaa olevan, että omaa kokemusta ei käytetä ainakaan keskeisenä argumenttina.

Kysymyksissä on huomattava, että niitä esitetään useista syistä. Kategorian 3 kommentissa niitä kuitenkin esitetään huomattavasti enemmän kuin kategorioiden 1 ja 2 kommentissa, ja kaikki kysymykset avaavat tilaa heteroglossialle (eli ovat dialogisesti laajentavia). Ehdotuksissa ja dialogisessa laajentamisessa kysymykset ovat usein konditionaalissa etäkohteliaisuuden ylläpitämiseksi ja direktiivin pehmentämiseksi. Näin on esimerkiksi pitkässä kommentissa muuten myrskyisässä keskustelussa blogikirjoitus HK-vakavan perässä (kysymykset kursivoitu, konditionaalit alleviivattu, nollapersoonat ja passiivit lihavoitu):

Mitäpä jos luovuttaisiin kokonaan nykyisestä toimintatavasta karsia jyvät akanoista pääsykokeilla ennen opiskelua?

Voisiko tässä kohtaa toimia hybridimalli Saksa-Suomi? – –

Mitäpä jos muutettaisiin koko systeemiä niin että ne jotka haluavat opettajiksi niin menevät kouluun vuodeksi ”harjoittelijoiksi/apuopettajiksi” sen ”oikean” opettajan kaveriksi? – –

Eikös tällä tavalla toteutettuna kaikki hyötyisivät? – –

Opiskelija voisi nyt tähän kommentoida että tämä ei ole mahdollista koska millä opiskelijat eläisi jos ei saa opintotukea tai palkkaa? – –

Ja koska yleensä kaikki ideat jotka olisivat jollakin tapaa käytännönläheisiä kaatuvat siihen että nykyinen hallintojärjestelmä ja pykäläviidakko estää muutoksen, niin toivoisin että joku viisaampi ja asiaan perehtynyt voisi nyt kommentoida että miksi tämä ei onnistu – –.

(54) HK-vakava-k65

Tässä kommentissa jokainen kappale päätöskappaletta lukuun ottamatta alkaa kysymyksellä, jonka tarkoitus on laajentaa näkökulmia uuteen suuntaan ja tuoda uusia näkökulmia. Lukijapaikkaan ei kommentissa oteta kantaa eikä siihen samastuta. Kysymykset eroavat niin ikään kategorialle 3 tyypillisistä lisäkysymyksistä siinä, että ne eivät suuntaudu hakemaan lisätietoa jo esitetyistä näkökulmista vaan laajentavat näkökulmaa. Kummankinlaiset kysymykset kuitenkin nojaavat heteroglossiaan ja moniin mahdollisiin mielipiteisiin, eivätkä ne tyypillisesti ota kantaa lukijapaikkoihin, vaan suuntautuvat faktoihin.

Nämä keinot yhdessä keskittävät kategorian 3 argumenttien kärjen argumentointiin, päättelyyn ja faktojen tuntemiseen. Jos lukijapaikkaa onkin evaluoitu ja rajattu pohjatekstissä tiukasti, kategorian 3 kommentteissa se hahmotetaan usein stereotyyppinä, joka ei koske välttämättä itseä. Esimerkiksi yllä olevassa esimerkin 54 kommentissa kirjoittaja ei opetusalan ammattilaisuudestaan huolimatta sen enempää kiistä kuin hyväksy tekstiin hahmottuvia tiukkarajaisia kymppin tyttö -opettajan lukijapaikkaa, vaan ulkoistaa itsensä siitä ja keskittyy jatkoargumentointiin.

Kategorian 3 kommentteissa ei siis nähdä tarvetta kyseenalaistaa alkuperäisen blogikirjoituksen esittämää käsitystä lukijoistaan. Sen sijaan näin kommentoijat tuntuvat luottavan yhteiseen, humaaniin ihmis- ja yleisökäsitykseen. Virheet, jos niitä huomataan, osoitetaan argumentoinnista ja kirjoituksen kohteena olevasta asiasta, ei kirjoitukseen hahmottuvista lukijapaikoista. Erimielisetkään eivät siis tartu blogikirjoituksen sisäiseen problematiikkaan, vaan ikään kuin näkevät sen taakse ja eivätkä kommentoi lukijapaikan rajauksia.

Koska kategorian 3 kommentit eivät pääosin evaluoi pohjatekstiin määrittäviä lukijapaikkoja henkilökohtaisesta näkökulmasta vaan yleisemmin, niissä käytetään tavallisesti matalamman voiman ja intensiteetin ilmauksia sekä aitoja etäkohteliaisuuden osoituksia, kuten konditionaalia. Kysymysmuodossa esitettyjä ratkaisuehdotuksia ja kysymyksillä avattuja kaksisuuntaisen argumentoinnin paikkoja on enemmän kuin kahden muun kategorian kommentteissa.

Kolmannen kategorian kommentit ovat tyypillisesti enemmän tai vähemmän dialogisesti laajentavia, ja ne avaavat kommenttiketjuihin tilaa jatkokeskustelulle blogikirjoituksen esittämästä substanssista. Erimielisetkään eivät tartu blogikirjoituksen sisäisiin lukijapaikan rajauksiin, vaan ikään kuin näkevät niiden taakse ja jättävät lukijapaikan rajaukset omaan arvoonsa.

6.3.3 Mitä tekstejä kommentoidaan ottamatta kantaa lukijapaikkaan?

Kategorian 3 kommentteja on aineistossa jokaisen tekstin kommenteissa. On kuitenkin huomionarvoista, että kategorian 3 kommenttien suhteellinen määrä vaikuttaisi olevan yhteydessä siihen, kuinka tarkasti blogikirjoituksen lukijapaikka on rajattu.

Tämä ilmenee, kun tarkastellaan eroja aineiston kahden eri blogin välillä. Opetuksen asialla -blogin lukijapaikat hahmottuvat hyvin löyhärajaisiksi: rajauksia ei ole paljon, niistä suurin osa on implisiittisiä (kuten sanaston ja substanssin kautta hahmottuva oletus vastaanottajan ammattikielen ja opetusalan tuntemuksesta).

Opetuksen asialla -blogin kirjoitusten aiheet pysyvät yleisellä tasolla esimerkiksi subjektin häivytyksen, nollapersoonan ja passiivin keinoin. Asioista puhutaan kolmannessa persoonassa. Viestintä on hyvin faktapainotteista ja koostuu lähinnä substanssia sekä Opetushallituksen käytäntöjä käsittelevistä väitelauseista. Heteroglossialle ja monille näkökulmille avataan silti aktiivisesti tilaa, mikä laajentaa lukijapaikan rajausta asenteiden ja mielipiteiden suhteen. Esimerkiksi seuraavat katkelmat ovat hyviä esimerkkejä Osaamisen asialla -blogin argumentoinnin keinoista:

Varhaiskasvatussuunnitelman perustetyö **on** selvästi **koettu** tärkeäksi ja yhteinen prosessi on tuottanut arvokasta tietoa Opetushallituksen asiantuntijatiimille perustetekstin kirjoittamisen tueksi.

(55) Blogikirjoituksesta OA-varhaiskasvatus

Suomessa maahanmuuttajataustaiset lapset, nuoret ja aikuiset **osallistuvat** samoihin koulutuksiin kuin ikätasoisensa kantaväestökin heti, kun heillä on siihen riittävät kielelliset ja muut valmiudet. Näiden valmiuksien lisäksi **annetaan** tarvittaessa valmistavaa opetusta ja koulutusta.

(56) Blogikirjoituksesta OA-varhaiskasvatus

Esimerkit 55 ja 56 havainnollistavat hyvin tyypillistä Opetuksen asialla -blogin tekstien kieltä, joka halutaan pitää objektiivisena, eikä vastaanottajaa rajata vaikkapa toisen persoonan ilmauksin. Siten lukijapaikkaa ei näissä kirjoituksissa juuri suoraan rajata. Sen sijaan rajaukset hahmottuvat tekstin metatasolla, kuten kielen ymmärtämisen kautta. Näin ollen blogin kirjoitukset eivät tarjoa lukijapaikkoja, joita vastaanottajan on tarpeen tai edes mahdollista kyseenalaistaa. Kun viestintä koostuu selkeistä, asiaan kohdistuvista väitelauseista, erimielinenkään kommentoija ei voi kyseenalaistaa argumentaatiota vain omalla kokemuksellaan, vaan on kyseenalaistettava asiaa koskevat väitteet. Tällöin luonteva kommentoinnin kategoria on kategoria 3.

Opetuksen asialla -blogin kirjoituksissa myös hyödynnetään runsaasti etäkohteliaisuuden keinoja, ja kaikissa kirjoituksissa lukijalla on mahdollista säilyttää kasvonsa. Erimielisyys ja vaihtoehdot tuodaan esiin laajentamalla diskurssia omien faktojen suuntaan, ja vain kerran supistamalla sitä (eli esimerkiksi kiistämällä tai kumoamalla vastaväitteitä suoraan). Tällöinkin kiistäminen etäännytetään henkilökohtaiselta tasolta persoonaa häivyttämällä:

Sosiaalisessa mediassa **on alkanut liikkua** railakkaitakin väitteitä siitä, että opas sivuuttaa peruskouluikäisten poikien tasa-arvo-ongelmat. Tämä ei pidä paikkaansa.

(57) Blogikirjoituksesta OA-pojat

Vaikka esimerkin 57 katkelmassa siis suoraan kyseenalaistetaan sosiaalisessa mediassa liikkuva väite suhtautumisen teorian mukaan suoralla kiistämällä (*Tämä ei pidä paikkaansa.*), pidetään tekstissä huolta, että kyseenalaistetaan ainoastaan kyseinen väite. Vastanottajien ei väitetä olevan väärän väitteen kannattajia, vaan passiivilla he hahmottuvat yleiseksi, laajemmaksi joukoksi. Vastanottajien kompetenssia ei kyseenalaisteta kuin vain välttämätön määrä: jos he ovat tätä mieltä, he ovat kirjoittajan mukaan väärässä. Yleisiä, lukijapaikkaa rajaavia väitteitä vastaanottajasta ei tehdä, eikä vastaanottajia evaluoida negatiivisesti. Näin ollen myös erimielisten kommentit sijoittuvat tämän tekstin tapauksessa kategoriaan 3: ne keskittyvät kyseenalaistamaan kirjoituksen väitteitä, eivät lukijapaikkaa. Näin tapahtuu esimerkiksi aiemmin yllä esitetyssä esimerkissä 53. Herkkääkin aihetta, kuten esimerkissä 53 sukupuolten välisen tasa-arvoa tai vaikkapa toisaalla Opetuksen asialla -blogissa maahanmuuttajien kotoutusta, käsittelevien blogikirjoitusten kommentointi vaikuttaa pysyvän kategorian 3 kommentteissa ja suuntautuvan asiaan, kun lukijapaikan rajaukset eivät provosoi kommenttien kirjoittajia keskittymään argumentoinnissaan niihin.

Herää, koulu! -tekstien lukijapaikkoihin on helpompi tarttua ja ne provosoivatkin tarttumaan henkilökohtaisuudellaan, evaluoinneillaan ja suorilla puhutteluillaan. Toki niissäkin osa kommentoijista keskittyy asiaan eikä ota määriteltyihin lukijapaikkoihin kantaa, mutta nimenomaan lukijapaikkoja myötäileviä tai kiistäviä kommentteja on suhteessa runsaasti enemmän, ja kategorian 3 kommentit jäävät siten vähemmistöön. Myös Herää, koulu! -blogin kirjoitusten välillä on tässä vaihtelua sen mukaan

Kategorian 3 kommentteja siis esiintyy kaikissa aineiston teksteissä. Lukijapaikan tiukkarajaisuudesta ja sen evaluoinnista tuntuisi sen sijaan riippuvan, kuinka suuressa

osassa kommentteja tartutaan lukijapaikan kysymyksiin ja kuinka suuressa osassa ne ohitetaan.

6.4 Lukijapaikkojen rajaukset jatkokeskustelussa

Aineistossa kommentin kategoria määrittää yleensä, miten jatkokeskustelu suuntautuu lukijapaikkoihin. Kategorian 1 kommentit saavat aineistossa vähiten jatkokommentteja, sillä ne ovat tyypillisesti vain puoltavia ja tukevia kommentteja, joihin muut keskustelijat eivät syystä tai toisesta koe tarpeelliseksi tarttua.

Kategorian 2 kommentit saavat usein aikaan jatkokeskustelua, joka koskee lukijapaikkojen rajauksia ja niiden oikeutusta. Kategorian 3 kommentit puolestaan saavat yleensä yhtä lailla dialogisesti laajentavia kommentteja, jotka eivät ota kantaa lukijapaikkojen rajauksiin. Kategorian 3 kommenttien avaamaa jatkokeskustelua havainnollistavat vaikkapa seuraavat kommentit:

Etäyhteyksiä hyödyntävällä opetuksella **olisi** tässä kohtaa tuhannen taalan paikka. Mahdollistaa pätevä opetuksen tarjoamisen. Oppituntien tallentaminen mahdollistaisi myös kertaamisen. Toivottavasti tämä **huomioidaan** ja **otetaan käyttöön**. Hyviä etäopetuskokemuksia **on** jo paljon. Asiatietoa lisää mm. www.etaopetus.fi -sivustolta.

(58) OA-kotoutus-k03

Komppaan Päiviä etäopetuksen suhteen. **Laajentaisin** tämän koskemaan myös maahanmuuttajan henkilökohtaisessa käytössä jo olevaa mobiiliteknologiaa, jota **voisi** helposti hyödyntää kanavana.

(59) OA-kotoutus-k05

Esimerkki 59 on vastaus kategorian 3 kommenttiin (esimerkki 58), jossa ehdotettiin etäyhteyksien hyödyntämistä lukijapaikkoihin kantaa ottamatta. Vaikka kommenttien välissä on toinenkin kategorian 3 kommentti, esimerkin 59 yhteys esimerkkiin 58 on ilmaistu eksplisiittisesti sanomalla *komppaan Päiviä etäopetuksen suhteen* (esimerkin 3 kommentoija on ilmoittanut etunimekseen Päivi). Esimerkki 58 on selvä kategorian 3 kommentti: siinä ei oteta kantaa lukijapaikkoihin, käytössä on kolmas persoona ja passiivi, ja kommentti on dialogisesti laajentava: konditionaalilla tuodaan omaa näkemystä esiin, mutta tilaa jää myös muille näkökulmille ja äänille.

Myös esimerkin 58 saama vastakommentti (esimerkki 59) on kategorian 3 kommentti: vaikka argumentissa käytetään ensimmäistä persoonaa (*laajentaisin*), verbi on

konditionaalissa, mikä ilmaisee tässä kontekstissa evidentialista modaalisuutta (VISK 2008: § 1557). Kommentti on siis dialogisesti laajentava, kuten kategorian 3 kommentille tyypillistä on. Lisäksi kommentin argumentoinnissa häivytetään kategorian 3 kommentille tyypillisesti tekijä nollapersoonan keinoin. Esimerkki 59 jatkaa siis samalla argumentoinnin linjalla kuin kommentti, johon se vastaa – ja tällainen tuntuu myös keskustelun kulun kannalta luontevalta.

Lukijapaikkojen kannalta jatkokeskusteluissa on kiinnostavaa, kuinka kirjoittaja palaa toisinaan kommentoimaan kirjoitustensa keräämiä kommentteja. Kiinnostavimpia kirjoittajan omat jatkokommentit ovat kategorian 2 kommenttien jälkeen: jos pohjatekstin lukijapaikkojen rajauksia kyseenalaistetaan useissa kommenteissa, näissä kommenteissa saatetaan jälkikäteen laajentaa esitettyä lukijapaikkaa. Tutkielman aineistossa näin käy HK-vakava-tekstin kommenteissa, joissa kirjoittaja palaa omissa kommenteissaan laajentamaan alkuperäisessä blogikirjoituksessa rajaamiaan lukijapaikkoja. Seuraavat kommenttikatkelmat havainnollistavat tätä:

*Kyllä kymppin oppilaat ymmärtävät elämästä paljonkin mutta he ovat myös saaneet nauttia koulusysteemistä, joka on kuin luotu heitä varten. Opettajiksi **tarvittaisiin** myös ihmisiä, joille oppiminen oli vaikeaa ja koulu painajaismaista. Vain osa luokasta on akateemisia, mutta **meidän akateemisten on vaikea tajuta**, että joku ei opi yhtä helposti kuin me itse. **Edustamme** vain yhdenlaista oppijaa.*

(60) HK-vakava-k11

Blogikirjoituksen kirjoittajan oma kommentti

*Kyllä ne kymppin tytötkin oikeasti haluavat opeksi. **Tarvittaisiin** vain erilaisia opettajia sinne kouluun.*

(61) HK-vakava-k18

Blogikirjoituksen kirjoittajan oma kommentti

*Kymppin tytöt on yleistys. Poikkeuksia löytyy. **Arvaa**, miltä tuntuu oppilaasta, joka viitosen oppilas koko kouluajan. Paljonko sitä ottaa päähän?*

(62) HK-vakava-k30

Blogikirjoituksen kirjoittajan oma kommentti

Näissä esimerkeissä blogitekstin kirjoittaja laajentaa itse blogikirjoituksesta hahmottuvaa lukijapaikkaa ja tunnustaa, että sen kyseenalaistamiselle on perusteet. Hän avaa moniäänisyyttä lukijapaikan suhteen hyödyntämällä sitoutumisen systeemin myöntämisen ja vahvistamisen keinoja, joilla kummallakin osoitetaan yhdenmielisyyttä

vastaanottajan kanssa (Martin & White 2005: 122–123). Käytössä on myöntämisen ja vastakohtan esittämisen muotti eli niin sanottu myönnyttelymuotti, joka implikoi erimielisyyttä (ks. taulukko 2; Niemi 2010: 198–200). Edeltävän kommentin pointti myönnetään esimerkissä 60 katkelmalla *Kyllä kymppin tytöt ymmärtävät elämästä paljonkin*. Esimerkissä myöntämistä seuraa monisanainen vastakohtan esittäminen heti *mutta*-konjunktion jälkeen. Vastakohta on esitetty ensimmäisessä persoonassa: tässä monikon ensimmäisellä persoonalla rakennetaan sisäryhmää, johon vastapuolikin sisällytetään ja jonka ominaisuuksia toisaalta esitetään oman kannan lausumisen kautta dialogisesti supistavasti: tosiasiassa otetaan, että *meidän opettajien on vaikea tajuta* – –. Vastakohtan esittämisen jakso jatkuu vielä useita virkkeitä esiin nostetun jälkeen.

Esimerkki 61 on rakenteeltaan hyvin samanlainen kuin esimerkki 60, ainoastaan tiiviimpi. Se koostuu myöntämisestä (*Kyllä ne kymppin tytötkin oikeasti haluavat opeksi.*) ja vastakohtan esittämisestä (*Tarvittaisiin vain erilaisia opettajia sinne kouluun.*). Käytössä on kolmas persoona ja passiivi – kysymystä ei haluta henkilöidä, vaan etäännyttää edeltävän kategorian 2 kommentin esittämästä lukijapaikan rajauksen problematiikasta. Esimerkkejä 60 ja 61 yhdistää lisäksi *Kyllä* kommentin alussa nimenomaan myöntämisen eksplisiittisenä merkinä.

Myös esimerkin 62 katkelma *Kymppin tytöt on yleistys. Poikkeuksia löytyy* hahmottuu kontekstissaan myöntämiseksi, kun edeltävässä kategorian 2 kommentissa kyseenalaistetaan nimenomaan lukijapaikan tiukka rajaus huippuarvosanojen saajien osalta. Myös esimerkissä 62 myöntämistä seuraa suoraan vastakohtan esittäminen retorisen kysymyksen muodossa. Tämä vastakohtan esittäminen on suunnattu suoraan kommentin kirjoittajalle ensimmäisen persoonan imperatiivilla *arvaa*.

Molemmissa kommentteissa 60 ja 62 vastakohtan esittäminen on rakennettu suhtautumisen kategorioista (ks. taulukko 2) juuri oman käsityksen lausumisen kautta. Lukijapaikkaa laajennetaan siis näissä vastauskommenteissa myöntämisen kautta, mutta tätä seuraavassa vastakohtien esittämisessä valitaan dialogisesti supistava ratkaisu. Vaikuttaakin siltä, että lukijapaikka on HK-vakava-blogikirjoituksessa myös kirjoittajan kannalta epätarkoituksenmukaisen tiukka, sillä se vaatii uudelleenmäärittelyä ja sen ei toivota olevan keskustelun keskiössä.

Korjailujen toistuvuus myös korostaa blogitekstin ja -kommentoinnin epäkronologisuutta: korjaavien kommenttien jälkeen julkaistavissa kommentteissa ei ole huomioitu korjauksia, sillä ne eivät välttämättä vastaa eivätkä liity viimeisimpiin kommentteihin. Blogikommentoinnissa on tyypillistä, että pitkässäkin keskustelussa

kommentit ottavat kantaa vain pohjatekstiin. Siksi alkuperäisen blogikirjoituksen lukijapaikkaa kyseenalaistetaan toistuvasti, vaikka kirjoittaja on jo laajentanut sitä jatkokommenteissaan. Kategorian 2 kommentteja, joissa kyseenalaistetaan lukijapaikka siinä muodossa kuin se on alkuperäisessä blogikirjoituksessa esitetty, on käytännössä 73 kommenttia pitkän kommenttiketjun loppuun saakka. Näin on siitä huolimatta, että ensimmäisen kerran blogikirjoituksen kirjoittaja laajentaa tekstinsä ongelmallisen lukijapaikan rajauksia jo ketjun yhdennessätoista kommentissa (esimerkki 60).

7 Pohdinta

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut, millaisin keinoin lukijapaikkaa aineiston blogikirjoituksessa tyypillisesti rakennetaan ja sitä, millaisin tavoin blogeihin kommentoivat lukijat reagoivat blogikirjoituksiin hahmottuviin lukijapaikkoihin.

Tutkielmassani olen käsitellyt lukijapaikkaa laajana kokonaisuutena, joka rakentuu tekstiin monilla tasoilla. Lukijapaikat rajautuvat tekstiin kaikkien tekstin vastaanottajaan suuntautuvien oletusten summana, joten kyseessä on monitasoinen ilmiö. Aineistossa lukijapaikkaa rajataan muun muassa esisopimusten, sisä- ja ulkoryhmien, persoonailmaisujen ja kohdennettujen direktiivien keinoin. Blogikirjoituksiin hahmottuvat rajaukset saattavat aineistossa määrittää vastaanottajan mitä tahansa ominaisuutta, kuten ammattia, kompetenssia, hetkellisiä tunteita ja konkreettisia mielipiteitä, mutta myös arvoja ja identiteettiä. Lukijapaikkoja voi hahmottaa – ja aineistossa usein hahmottuakin – samaan blogikirjoitukseen myös useita.

Erilaiset lukijapaikat tuottivat aineistossa erilaisia kommentteja. Kommentointiin vaikutti lukijapaikan rajausten eksplisiittisyys ja tiukkuus, evaluointi sekä se, asemoituiko kirjoittaja suhteessa lukijapaikkaan dialogisesti supistaen vai laajentaen. Rajausten eksplisiittisyydessä ja tiukkuudessa on kyse siitä, kuinka suurin ilmaisu ja kuinka yksityiskohtaisesti lukijapaikka rajautuu. Evaluointi tarkoittaa sitä, kuinka lukijapaikkaa arvioidaan ja millaisessa valossa lukijan tila näyttäytyy. Ajatus dialogisesta supistamisesta ja laajentamisesta puolestaan on Martinin ja Whiten (2005): kyse on siitä, avaako sanottu tilaa heteroglossialle eli muille kuin kirjoittajan mielipiteille (dialoginen laajentaminen) vai sulkeeko se paikkoja muilta ääniltä (dialoginen supistaminen). Dialoginen supistaminen ja laajentaminen toteutuvat eri suhtautumisen tapojen kautta.

Olen tarkastellut aineiston kommentteja jaoteltuna kolmeen kategoriaan sen mukaan, kuinka niissä otetaan kantaa tekstiin hahmottuviin lukijapaikkoihin. Kategoriat ovat seuraavat:

- 1) Kommentissa tuetaan pohjatekstin lukijapaikkojen rajoituksia.
- 2) Kommentissa kyseenalaistetaan jokin pohjatekstiin avautuva lukijapaikka.
- 3) Kommentissa ei oteta kantaa pohjatekstin lukijapaikkoihin.

Tarkastelu osoitti, että kategoriat erottuvat toisistaan muun muassa tyypillisillä kielenpiirteillä. Erityisesti kiinnitin huomiota persoonailmaisujen käytöneroihin. Lisäksi kategorioiden 1 ja 2 kielellisestä ilmaisusta erottui *itse*-sanana käyttö oman kokemuksen esittämisessä argumentin tukena – kategoriassa 1 *itse*-sanaa käytettiin tyypillisesti samanmielisyyden osoittamiseen, kategoriassa 2 puolestaan kontrastiivisesti. Kategorialle 3 tyypilliseksi kielenpiirteiksi nousivat muun muassa dialogisesti laajentavat kysymykset ja tekijän häivytykset.

Kielenpiirteiden lisäksi eroja hahmottui sen mukaan, käytettiinkö kategoriassa tyypillisesti dialogisesti supistavia vai laajentavia suhtautumisen keinoja. Kategorioissa 1 ja 2 nousivat esiin dialogisesti supistavat keinot (kategoriassa 1 etenkin kannattaminen ja kategoriassa 2 myöntämisen ja vastakohtan esittämisen yhdistelmä, myönnyttelymuotti). Kategoriassa 3 puolestaan käytettiin merkittävästi enemmän dialogisesti laajentavia keinoja, kuten kysymyksiä.

Tutkielmani kiinnostavimpia tuloksia on, että eri kategoriat ovat tyypillisiä reaktioita erilaisiin lukijapaikkoihin. Kategorian 1 kommentit olivat tyypillisimpiä, kun kommentoija samastuu lukijapaikkaan, joka näyttäytyy pohjatekstin perusteella positiivisessa valossa. Näissä tapauksissa lukijapaikkaa joko evaluoitiin positiivisesti tai siihen samastuviin suhtauduttiin arvostavasti. Kategoriaan 1 kuului myös kommentteja, joissa päädytään ottamaan kantaa johonkin toiseenkin pohjatekstin esittämään lukijapaikkaan. Näissäkin tapauksissa kommentoija tyypillisesti ilmaisi samastumisensa johonkin pohjatekstin positiivisena hahmottuvaan lukijapaikkaan. Kategorian 1 kommentteille tyypillinen suhtautuminen suhteessa pohjatekstin lukijapaikkoihin oli dialogisesti supistava kannattaminen: näissä kommentoija asettui puoltamaan tekstistä hahmottamia lukijapaikan rajoituksia ja rajasi samalla tilaa keskustelun muilta ääniltä.

Kategorian 2 kommentit puolestaan olivat tyypillisiä niissä tapauksissa, joissa tiukasti rajautuvaa lukijapaikkaa evaluoitiin negatiivisesti. Kääntäen siis aineistosta voitiin huomata, että mitä avoimemmin ja löyhärajaisemmin lukijan tila rajautuu, sitä vähemmän sen rajoituksia kommentoitiin kritisoiden. Kritisoiava suhtautuminen esitettiin usein

esimerkiksi myöntämisen ja vastakohtan esittämisen, niin kutsutun myönnyttelymallin, keinoin. Keino on dialogisesti supistava: vastakkainen mielipide hyväksytään, mutta vastakohta osoitetaan sitä voimakkaammaksi, joten myönnetty asia näyttäytyy vähämerkityksisenä. Myös kommentoijan oma kokemus toimi kategoriassa 2 tyypillisesti kontrastiivisena argumenttina lukijapaikan rajauksia vastaan. Lukijapaikkojen rajausten kritisointi tuntui aineistossa olevan myös syy kommentoida: hyvin tiukkarajaiset ja ristiriitaiseksi koetut lukijapaikat keräsivät aineistossa paljon tämän kategorian kommentteja. Ilmeisesti samasta syystä myös aineiston kommentoiduin teksti oli saanut keskimääräisiin lukumääriin verrattuna huomattavan suuren määrän kommentteja. Toisaalta omalla kokemuksella argumentointi saattoi jättää argumenttien asiapohjan kaikesta huolimatta ohueksi.

Kategorian 3 kommentteja olivat saaneet kaikki aineiston blogikirjoitukset. Suhteessa eniten niitä oli Opetuksen asialla -blogin kommentteissa, joista liki kaikki kuuluivat tähän kategoriaan. Tässä institutionaalisuus lienee tärkeässä roolissa: institutionaalisille teksteille on tyypillistä etäkohteliaisuuden ylläpito ja toisen tilan tarpeettoman rajaamisen välttäminen, joten niiden löyhät lukijapaikat eivät aineistossa herättäneet tarvetta kommentoida. Toisaalta kategorian 3 kommentteja oli kirjoitettu myös tiukemmin rajattuihin blogikirjoituksiin. Näistä kommenttiketjuista kommentit erottuivat muun muassa kysymyksiin toteutetulla dialogisella laajentamisella ja vähintään näennäisenä objektiivisuutena, jota toteutettiin kolmannen persoonan ja tekijän häivytyksen (passiivin ja nollapersoonan) keinoin.

Kategorian 3 kommenttien suuri edustus Opetuksen asialla -aineistossa voi johtua toki myös sen institutionaalisesta roolista. Kuitenkin tutkimuksessa havaittiin, että myös tiukkaa erimielisyyttä osoitettiin Opetuksen asialla -blogin löyhien lukijapaikkojen tapauksissa nimenomaan kategorian 3 kommentteilla, eivätkä eriävät mielipiteet hankalissakaan aiheessa johtaneet näissä tapauksissa henkilökohtaisuuksiin tai omalla kokemuksella perusteluun. Toki kategorian 3 kommentteja oli myös tiukemmin rajattujen tai negatiivisesti evaluoitujen lukijapaikkojen perässä, mutta suhteellisesti huomattavasti vähemmän.

Henkilökohtaisuuden, persoonan ja *itse*-sanon käytön vaihtelu kategorioiden välillä tuntuisi viittaavan siihen, että eri kategorioiden kommentteilla on myös eroa niiden päämäärissä. Kategorioiden 1 ja 2 kommentteissa korostuu henkilökohtaisuus, oma kokemus ja lukijapaikkojen myöntäminen tai kieltäminen yleensä vahvasti

subjektiivisesta positioista: keskiössä ovat usein identiteettikysymykset. Kategoriassa 3 korostuu puolestaan objektiivisuuden tavoittelu, argumentaatio ja asian korostuminen.

Vaikka aineiston kommentteista suurin osa sopi vaikeuksista johonkin kolmesta kategoriasta, osa kommentteista oli tyypillisemmin kategoriansa edustajia kuin toiset. Kaikki kategorialle tyypilliset piirteet eivät välttämättä esiintyneet kaikissa kommentteissa. Kuitenkin hankalasti sijoitettavia kommentteja oli vain vähän. Näissä tapauksissa kommentti oli esimerkiksi liian lyhyt ja vähäsisältöinen, jotta sitä olisi voinut arvioida kategorioiden perusteella. Toisaalta hyvin pitkissä, tuhansien merkkien kommentteissa saattoi olla useamman kategorian piirteitä sen mukaan, mitä juuri kyseinen kommentin kappale käsitteli. Suurin osa kommentteista kuitenkin sijoittui kategorioihin hyvin, ja pitkissäkin kommentteissa jaksojen sisällä näkyivät tutkimuksen kategorioille tyypilliset piirteet.

Tutkielman aineisto on kuitenkin rajallinen: se kattaa vain kaksi erityyppistä opetusalan blogia. Tulokset eivät kuitenkaan ole sidottuja alaan, vaan ne voisivat hyvin esiintyä kaikissa blogeissa, joissa kommentointimahdollisuus vastaa aineiston blogeja. Kiinnostava jatkotutkimuskohde olisikin laajemman ja monialaisemman aineiston tarkastelu tutkielmassa löydetyistä kategorioista lähtien. Jokin kolmesta suhtautumisen tavasta on kommentoidessa valittava, mutta ovatko kielenpiirteet myös muissa aineistoissa samankaltaiset tai yhtä selkeät kuin tässä tutkielmassa havaitut? Kuinka paljon alan, julkaisualustan tai tietyn blogin ympärille kehittynyt keskustelukulttuuri vaikuttaa kommentointiin?

Suhtautumisen tavat eivät välttämättä myöskään rajoitu vain blogikirjoitusten genreen, vaan on mahdollista, että samanlaiset suhtautumisen tavat ovat mahdollisia kaikkien argumentoivien tekstien tapauksissa. Blogikirjoitusten säilyvä ja kronologinen kommentointi mahdollistaa ilmiön tarkastelun, mutta on mahdollista, että suhtautumisen mallit toimivat tekstilajin rajoja laajemmin, vaikka kommenttia ei olisi mahdollista jättää.

Tutkielman tulokset ovat siis huomionarvoiset esimerkiksi tilanteissa, joissa toiveena on kirjoittaa argumentoiva kirjoitus. Tulokset korostavat tekstin tavoitteiden ja kohderyhmän määrittelyn tärkeyttä. On tiedettävä, millaisia vastaanoton paikkoja tekstiin rajautuu, jotta vastaanottoa on mahdollista ennakoida. Jos esimerkiksi kategorian 2 kommentointi on tekstissä yleistä eli ainakin jokin lukijapaikka herättää vastustusta, on aineiston perusteella tyypillistä, että argumentaatio jumiutuu helposti subjektiivisten näkökulmien ja identiteettien kiistaksi. Esimerkiksi tämän voi välttää pohtimalla etukäteen tekstin vastaanottajaan suuntautuvia oletuksia – lukijapaikkojen rajauksia.

AINEISTOLÄHTEET

KORHONEN, MAARIT: Herää, koulu! -blogi. <http://blogit.image.fi/heraakoulu>.
Aineisto poimittu 23.5.2016.

Opetushallitus: Osaamisen asialla -blogi. <http://www.oph.fi/ajankohtaista/blogi>.
Aineisto poimittu 23.5.2016.

LÄHTEET

ALHO, IRJA – KAUPPINEN, ANNELI 2009 [2008]: *Käyttökielioppi. 2.*, tarkistettu painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1154, Tiede. Helsinki: SKS.

BROWN, PENELOPE – LEVINSON, STEPHEN C 1987 [1978]: *Politeness : Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

HALLIDAY, M.A.K – MATHIESSEN, CHRISTIAN M.I.M 2004: *An introduction to functional grammar*. Lontoo: Arnold.

HEIKKINEN, VESA – VOUTILAINEN, EERO 2012: Genre – monitieteinen näkökulma. Teoksessa Heikkinen, Vesa ym. (toim.): *Genreanalyysi : Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 17–18. Helsinki: Gaudeamus.

HELASVUO, MARJA-LIISA – JOHANSSON, MARJUT – TANSKANEN, SANNA-KAISA 2014: Johdatus digitaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Helasvuo, Marja-Liisa ym. (toim.): *Kieli verkossa : Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 9–28. Helsinki: SKS.

HELLE, MERJA – TÖYRY, MAIJA 2008: Mallilukija muutoksen työkaluna : Mediakonseptilaboratorio tarjoaa välineitä journalismin muuttamiseen. Tiedotustutkimus. Journalismikritiikin vuosikirja. Viitattu 8.1.2017. Saatavilla verkossa: https://www.researchgate.net/publication/280317034_Mallilukija_muutoksen_tyokaluna.

ISER, WOLFGANG 1974: *The Implied Reader : Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: The John Hopkins University Press.

ISK 2004 = HAKULINEN AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: SKS.

JAAKOLA, MINNA – TÖYRY, MAIJA – HELLE, MERJA – ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ TIINA 2014: *Construing the reader : A multidisciplinary approach to journalistic texts*. Tampere: Vastapaino.

JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 1999: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

- JÄKÄLÄ, MIKKO – PEKKOLA, SAMULI 2011: Mitä on sosiaalisen median sosiaalisuus? Teoksessa Aaltonen-Ogbeide Terhi ym. (toim.): *Silmät auki sosiaaliseen mediaan* s. 96–113. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2011. Helsinki: Eduskunta, Tulevaisuusvaliokunta.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998a: Retoriikka. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila Marja-Liisa (toim.): *Argumentti ja kritiikki : Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot* s. 233–272. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998b: Kysymys–vastaus–menetelmä analyysin apuna. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila Marja-Liisa (toim.): *Argumentti ja kritiikki : Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot* s. 34–59. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – HALONEN, ILPO 1998: Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentoinnin ehdot. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila Marja-Liisa (toim.): *Argumentti ja kritiikki : Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 60–113. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – HEINLAHTI, KAISA 2006: *Mitä on tutkimus : Argumentaatio ja tieteenfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- KANKAANPÄÄ, SALLI 2006: *Hallinnon lehdistöiedotteiden kieli*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1086. Helsinki: SKS.
- KARVONEN, ERKKI 2014: Savitauluista sosiaaliseen mediaan : Viestinnän ja median yleinen kehityshistoria. Teoksessa Inkinen, Tommi ym. (toim.): *Kirja muuttuvassa tietoympäristössä*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.
- Kielitoimiston ohjepankki: Pronominit: itse. Viitattu 25.9.2016. Saatavilla verkossa osoitteessa <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/564>.
- Kielitoimiston sanakirja 2016 [2004]. Verkkojulkaisu, päivitetty 29.2.2016. Viitattu 17.9.2016 (*vaikka*) ja 11.12.2016 (*tuskin*). Saatavilla verkossa osoitteessa <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>.
- KOK, MARIA 2016: *Varjon kieliopillistuminen : Itse-sanan paradigman rakenne ja merkityksenkehitys itäisessä itämerensuomessa*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. No 83. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- KOSKINEN, KAISA 2014: Tunteella ja tuttavallisesti : Margot Wallströmin blogi osana Euroopan komission viestintää. Teoksessa Helasvuo, Marja-Liisa ym. (toim.): *Kieli verkossa : Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 127–147. Helsinki: SKS.
- KUUSINEN, MARI 2016: *Ironisen kerronnan keinot ja funktiot kolumneissa : Tarkastelussa Kaarina Hazardin ja Ruben Stillerin kolumnit*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. 13.6.2003/460. Ajantasainen lainsäädäntö. Oikeuministeriö. Saatavilla verkossa osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460>.

- LARJAVAARA, MATTI 1999: Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu. Kielikello 2/1999. Viitattu 17.9.2016. Saatavilla verkossa osoitteessa <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=510>.
- LASSILA-MERISALO, MARIA 2009: *Faktan ja fiktion rajamailla : Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä studies in humanities 113. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- LAURANTO, YRJÖ 2015: *Direktiivisyyden rajoja : Suomen kielen vaihtokauppasyntaksia*. Helsingin yliopisto, väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- MARTIN, J. R. – WHITE, P. R. R. 2005: *The Language of Evaluation : Appraisal in English*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- MCGARTY, CRAIG 1999: *Categorization in Social Psychology*. London: Sage Publications Ltd.
- MIKKONEN, INKA 2010: ”Olen sitä mieltä, että...” : Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. Jyväskylä Studies in Humanities 135. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MILLER, CAROLYN R. – SHEPHERD, DAWN 2004: *Blogging as Social Action : A Genre Analysis of the Weblog*. Libraries Digital Conservancy. Into the Blogosphere : Rhetoric, Community, and Culture of the Weblogs. Viitattu 19.4.2016. Saatavilla verkossa osoitteessa <http://conservancy.umn.edu/handle/11299/172818>.
- MÄNTYNEN, ANNE 2007 [2005]: Referointi tekstilajipiirteinä : esimerkkinä kielijutut. Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu 2007. Alun perin teoksessa Haakana, Markku – Kalliokoski, Jyrki 2005: *Referointi ja moniäänisyys* s. 258–281. Tietolipas 206. Helsinki: SKS. Verkkojulkaisu saatavilla verkossa osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/14151>.
- MÄNTYNEN, ANNE – SÄÄSKILAHTI, MINNA 2012: Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. Teoksessa Heikkinen, Vesa ym. (toim.): *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 194–207. Helsinki: Gaudeamus.
- NIEMI, JARKKO 2010: Myönnyttelymuotti – erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. Virittäjä 2/2010, 114. vuosikerta, s. 196–222.
- PEKKARINEN, HELI 2011: *Monikasvoinen TAVA-partisiippi : Tutkimus suomen TAVA-partisiipin käyttökonteksteista ja verbiliittojen kieliopillistumisesta*. Helsingin yliopisto, väitöskirja. Helsinki: Unigrafia Oy.
- PERELMAN, CHAÏM – OLBRECHTS-TYTECA, LUCIE 1971 [1958]: *The New Rhetoric : A Treatise on Argumentation*. 2., tarkistettu painos. Notre Dame & London: University of Notre Dame press.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2010: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tampereensis 910. Tampere: Tampere University Press.

- RAEVAARA, LIISA – SORJONEN, MARJA-LEENA – LAPPALAINEN, HANNA 2013: *Vuorovaikutus Kelan puhelinpalvelussa*. Työpapereita 46/2013. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- RAHTU, TOINI 2013: Tieteellisestä yleistajuiseen kielenkäyttöön. Teoksessa Strellman, Urpu – Vaattovaara, Johanna: *Tieteen yleistajuistaminen* s. 99–118. Helsinki: Gaudeamus.
- ROMPPANEN, KATI 2015: *Erimielisyys yleisönosastokirjoituksissa: kirjoittajien suhtautumisen ja argumentaation tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- RÄSÄNEN, MATTI 2010: *Päivä päivältä enemmän ja enemmän : Suomen toistokonstruktiota*. Helsingin yliopisto, väitöskirja. Helsinki: Yliopistopaino.
- SHORE, SUSANNA 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemifunktionaalissa teoriassa. Teoksessa Heikkinen, Vesa ym. (toim.): *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.
- SHORE, SUSANNA 2012b: Systeemifunktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Teoksessa Heikkinen, Vesa ym. (toim.): *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus.
- SUONINEN, EERO – PIRTTILÄ-BACKMAN, ANNA-MAIJA – LAHIKAINEN, ANJA RIITTA – AHOKAS, MARJA 2011: *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: WSOYpro.
- SVENNEVIG, JAN 1999: *Getting acquainted in conversation : A study of initial interactions*. Amsterdam ja Philadelphia: J. Benjamins. Pub. Co.
- SVINHUFVUD, KIMMO 2013: Verkkoon kirjoittaminen. Teoksessa Strellman, Urpu – Vaattovaara, Johanna (toim.): *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- TAMMI, PEKKA 1983: Kertoja tekstin hierarkkisessa rakenteessa. Teoksessa Viikari, Auli (toim.): *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 35*. Helsinki: SKS.
- TOLVANEN, EVELIINA 2016: Lukijan suora puhuttelu suomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa viranomaisteksteissä. *Virittäjä* 1/2016, 120. vuosikerta, s. 5–27.
- TT = Tieteen termipankki. Viitattu 11.8.2016. Saatavilla verkossa: <http://www.tieteentermipankki.fi>
- VISK 2008 = HAKULINEN AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Verkoversio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: SKS. Viitattu 29.7.2016. Saatavilla verkossa: <http://scripta.kotus.fi/visk>